

Stiina Saikkonen

”SAANKO MÄ HANKKIA LAPSIA?”

Maailmantilasta ja tulevaisuudesta huolestuneiden yliopisto-
opiskelijoiden lisääntymisen etiikka

TIIVISTELMÄ

Stiina Saikkonen: "Saanko mä hankkia lapsia?" Maailmantilasta ja tulevaisuudesta huolestuneiden yliopisto-opiskelijoiden lisääntymisen etiikka

Pro gradu -tutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimus

Toukokuu 2022

Pro gradu -tutkielmani sijoittuu yhteiskunnalliseen tilanteeseen, jossa sekä lastensaanti että maailmantila ovat nousseet uudenlaisen huomion kohteeksi. Samalla kun keskustelu laskevasta syntyvyydestä sekä Suomeen kipeästi kaivatuista lapsista on käynyt kiivaana, on myös uutisointi esimerkiksi ilmastokriisistä, taloudellisista haasteista sekä maailmanpoliittisista riskeistä kiihtynyt. Tutkielmani lähtökohtana toimiikin yhteiskunnallinen ympäristö, jossa nuorten aikuisten tulisi olla valmiita perheellistymään epävarmaan maailmantilaan sekä jopa turvattomaan tulevaisuuteen.

Käsittelen tutkielmassani haastattelemiä 11, maailmantilasta kiinnostuneen sekä ainakin vielä itse lapsettoman yliopisto-opiskelijan näkemyksiä lastensaannista, maailmantilasta ja tulevaisuudesta sekä näiden teemojen välisistä yhteyksistä. Tutkielmani tavoitteena on selvittää, miten haastattelemiä opiskelijat jäsentävät ajatuksiaan perheellistymisestä ja maailmantilasta, niiden välisistä suhteista sekä lisääntymisen etiikasta. Nojaudun tutkielmassani teoreettisesti erityisesti Katharine Dow'n lisääntymisen (ekologisen) etiikan käsitteeseen sekä aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen, jossa perheellistymistä käsitellään yksilöllisenä ilmiönä neoliberalistisessa yhteiskunnassa. Analyysini on toteutettu teoriaohjaavan sisällönanalyysin keinoin.

Haastattelemiä yliopisto-opiskelijat painivat tuttuun, perheellistymispäätöksiin vaikuttavien tekijöiden kanssa. Esimerkiksi työelämän haasteet, parisuhteen löytyminen, taloudellisen tilanteen epävarmuus sekä senhetkisestä elämäntyylistä luopuminen olivat teemoja, jotka askarruttivat haastateltaviani. Näiden aihepiirien lisäksi haastateltavieni perheellistymisen näkemyksiä yhdisti kuitenkin se, että he kokivat maailmantilan ja tulevaisuuden vaikuttavan heidän käsityksiinsä perhesuunnittelusta.

Analyysini osoittaa, että yliopisto-opiskelijoiden näkemyksissä nykyinen maailmantila, epävarma tulevaisuus ja perheellistyminen herättävät moninaisia ja syviä lisääntymiseettisiä pohdintoja. Suurin osa haastateltavistani koki huolta sekä siitä, millaisia vaikutuksia heidän biologisella lisääntymisellään olisi maailmantilaan ja tulevaisuuteen että erityisesti siitä, millainen vaikutus maailmantilalla ja tulevaisuudella olisi heidän lapsiinsa. Näissä huolissa lapset näyttäytyivät sekä passiivisen uhrin että aktiivisen pelastajan rooleissa tulevaisuudessa, jota on mahdotonta ennustaa.

Tutkielmani osoittaa kuitenkin myös sen, että haastateltavani halusivat mahdollisesta huolesta, pelosta, stressistä tai ahdistuksesta huolimatta uskoa parempaan tulevaisuuteen. Pessimismille ei haluttu antaa valtaa, eikä maailmantilaan – erityisesti ympäristötuhoon – liittyvien viheliäisten kysymysten edessä haluttu luovuttaa. Sen sijaan haastateltavani toivoivat, että tulevat sukupolvet pystyisivät vielä niihin muutoksiin, joihin aiemmat eivät ole kyenneet. Mahdollisimman eettiset perheellistymisen muodot, vanhemmuuden keinot ja arjen käytännöt näyttäytyivät keinoina eettisempään lastensaantiin tässä maailmantilassa. Eettisemmän sekä kestävämmän elämän tavoittelu tulisi kuitenkin pystyä toteuttamaan henkilökohtaisten resurssiensa rajoissa, lempeästi ja syyllistämättä kohtuuttomasti itseään tai muita.

Tutkielmani maalaa tähän maailmantilaan perheellistymisestä monitahoisen, yksilöitä eettisesti haastavan kokonaisuuden, jota haastateltavani pyrkivät erittelemään erilaisin eettisin järkeilyin. Päätökset lastensaannista, perheellistymisen keinoista tai perhe-elämän käytännöistä eivät aineistossani näyttäytyneet yksinkertaisina tai suoraviivaisina, vaan huolellisen puntaroinnin sekä eettisen arvioinnin kohteina. Haastattelemiä nuoret aikuiset jäsentävätkin lisääntymiseettisiä näkemyksiään sosiaalisten, kulttuurillisten tai taloudellisten aspektien lisäksi myös ekologisesta näkökulmasta. Yliopisto-opiskelijoiden ilmentämä lisääntymisen (ekologinen) etiikka ei tue lisääntymistä maailmaan, jonka todella uskoisi olevan tuhoon tuomittu. Haastateltavani halusivat kuitenkin uskoa, että heidän jälkeläisensä vielä pystyisivät elämään hyvää elämää tässä maailmassa, mutta tämä edellyttää erilaisilta toimijoilta tekoja ympäristön, luonnon sekä ihmisten hyvinvoinnin puolesta.

Avainsanat: lisääntyminen, vanhemmuus, perhe-elämä, lisääntymisen (ekologinen) etiikka, epävarma tulevaisuus, maailmantila

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
2 AIKAISEMPI TUTKIMUSKIRJALLISUUS	4
2.1. SYNTYVYYDEN LASKU YHTEISKUNNALLISENA HAASTEENA.....	4
2.2. PERHEELLISTYMISEEN VAIKUTTAVAT TEKIJÄT.....	7
2.3. HUOLI MAAILMANTILASTA JA TULEVAISUUDESTA.....	10
Ilmastonmuutos ja ympäristötuho erityisinä huolenaiheina	12
2.4. PERHEELLISTYMISEN JA MAAILMANTILAN VÄLISET YHTEYDET	13
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA TUTKIMUSKYSYMYSTEN TARKENTAMINEN	16
3.1. PERHEELLISTYMINEN INDIVIDUALISMIN SEKÄ YHTEISKUNNALLISEN EPÄVARMUUDEN AIKAKAUDELLA	16
3.2. LISÄÄNTYMISEN (EKOLOGINEN) ETIIKKA.....	19
3.3. TUTKIMUSKYSYMYKSET	23
4 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT	24
4.1. AINEISTO.....	24
4.2. TEORIAOHJAAVA SISÄLLÖNANALYYSI.....	26
5 PERHEELLISTYMINEN JA MAAILMANTILA TOISISTAAN ERILLISINÄ KYSYMYKSINÄ	28
5.1. LASTENSAANNIN MONITAHOISET KYSYMYKSET	28
Perheellistyminen yksilöllisenä vaihtoehtona.....	28
Perheellistyminen yhteiskunnallisena sekä sukupuolittuneena ilmiönä.....	32
Lisääntyminen eettisenä kysymyksenä	36
5.2. MAAILMANTILA SEKÄ TULEVAISUUS	39
Maailmantilan ja tulevaisuuden epävarmuus.....	39
Vastuun jakautuminen maailmantilan kysymyksissä	42
Maailmantilasta koetun huolen kyseenalaistaminen.....	45
6 PERHEELLISTYMISEN SEKÄ MAAILMANHUOLEN ETIIKKA	47
6.1. PERHEELLISTYMINEN ENNAKOIMATTOMAAN JA EPÄVARMAAN TULEVAISUUTEEN	47
6.2. LASTENSAANTI TOIVON JA MUUTOKSEN EDISTÄJÄNÄ.....	52
7 EETTISEMPI LISÄÄNTYMINEN JA LASTENKASVATUS	59
7.1. ADOPTIO EETTISEMPÄNÄ PERHEELLISTYMISEN MUOTONA.....	59
7.2. KOHTI EETTISEMPÄÄ VANHEMMUUTTA JA PERHE-ELÄMÄÄ	62
Eettisemmän lastenkasvatuksen merkitykset ja vastuut.....	63
Eettisemmät kasvatuskäytännöt	67
Etiikkaa lapsen ehdoilla	73
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	75
8.1. NUORTEN YLIOPISTO-OPISKELIJOIDEN LISÄÄNTYMISEN ETIIKKA.....	75
8.2. ARVIOINTI JA JATKOKYSYMYKSET	81
LÄHTEET	83
KIRJALLISET LÄHTEET	83
DIGITAALISET LÄHTEET.....	88
LIITTEET	91
LIITE 1: HAASTATELURUNKO.....	91
LIITE 2: SUOSTUMUSLOMAKE.....	93

1 Johdanto

Julkiset keskustelut väestöpolitiikasta, lastensaannista sekä syntyvyydestä ovat käyneet vilkkaina viime vuosien aikana. Vaikka viimeisen noin vuoden aikana onkin uutisoitu myös syntyvyyden noususta sekä korona-ajan ”vauvabuumista” (Hirvonen 2022), ovat lähivuosien julkiset keskustelut aiheesta painottaneet suomalaisen syntyvyyden laskua. Valtavirtamedian otsikot ovat kielineet kasvavissa määrin Suomea koettelevasta ”syntyvyyspaniikista” sekä ”vauvakadosta” (esimerkiksi Ervasti & Laitinen 2019; Marttinen 2019). Uutisotsikot kertovat siitä, kuinka suomalaiset hankkivat alati vähemmän ja myöhemmin lapsia, joita kuitenkin kipeästi kaivattaisiin eritoten yhteiskunnan taloudellisen tasapainon ylläpitämiseen. Korona-ajan vauvabuumikin on jo näyttänyt merkkejä laantumisestaan, ja huoli syntyvyydestä on jälleen nostanut päätään uutisvälineissä (esimerkiksi Koskinen 2022).

Samanaikaisesti, kun keskustelu alhaisesta syntyvyydestä, perheellistymisestä sekä jopa ”suomalaisista synnytystalkoista” (Liimatainen 2017) on käynyt kiivaana, ovat myös samanaikaisesti uutisoinnit esimerkiksi ilmastonmuutoksen kiihtymisestä sekä muista synkistä, globaaleista tulevaisuudennäkymistä (esimerkiksi Saavalainen & Vainio 2022; Frilander 2022) lisääntyneet huomattavasti. Ilmastokriisin lisäksi myös esimerkiksi koronapandemia, poliittiset epävarmuudet sekä talouteen liittyvät haasteet ovat alati esillä julkisessa keskustelussa sekä uutisoinnissa. Tuomionpäivän kello on 100 sekunnin päässä keskiyöstä (Newcott 2022), eikä yhteiskuntien ekologinen, taloudellinen ja poliittinen tasapaino välttämättä enää näyttäydykään yhtä vakaana kuin aikaisemmin. Onkin huomattu, että nuoret aikuiset kokevat tulevaisuuden melko pessimistisenä (Limnell & Rantapelkonen 2017).

Pro gradu -tutkielmani lähtökohtana on yhteiskunnallinen tilanne, jossa muun muassa ilmastonmuutos, väestönkasvu ja hyvinvointivaltion kohtaamat haasteet aiheuttavat nuorissa aikuisissa epävarmuutta ja huolta, mutta heidän tulisi silti myös olla valmiita kantamaan kortensa ”suomalaisiin synnytystalkoisiin”. Tuija Siltamäki (2018) onkin kiteyttänyt syntyvyyden laskua käsittelevässä kolumnissaan osuvasti ajatuksen siitä, että ”nuoria odottavat sulavat napajäätiköt, seinähullu maailmanpolitiikka, miljoonat ilmastopakolaiset ja yhä kauemmas karkaava eläkeikä – jos töitä ensinkään saa. Mitä näistä pitäisi odottaa innolla?”.

Aion pro gradu -tutkielmassani ottaa tutkimukseni kohteeksi sen, miten perheellistymiseen sekä maailmantilaan ja tulevaisuuteen liittyvät ajatukset yhdistyvät toisiinsa nuorten aikuisten ajattelussa. Maailmantilasta koetun ahdistuksen sekä yksilöllisten perheellistymisnäkemysten välisiä suhteita on

tutkittu jo jonkin verran etenkin uutisoinnin sekä tutkivan journalismin keinojen avulla. Onkin muun muassa nostettu esiin, että jopa 38 prosenttia nuorista, amerikkalaisista aikuisista ajattelee, että ilmastonmuutoksen kysymykset tulee ottaa huomioon suunniteltaessa perheellistymistä (Relman & Hickey 2019), ja 33 prosenttia näkivät ilmastonmuutoksen relevanttina syynä saada vähemmän lapsia (Miller 2018). Myös ilmastosta koetun ahdistuksen sekä vapaaehtoisen lapsettomuuden välisistä yhteyksistä on keskusteltu niin maailmalla (esimerkiksi Wei 2020) kuin Suomessakin (Vepsä 2018; Koskela 2022). Syntyvyyden sekä ilmastonmuutoksen kysymykset on jo valjastettu myös poliittiseen aktivismiin, ja BirthStrike-aktivistiryhmän jäsenet kieltäytyvät lisääntymästä ennen kuin ilmastokriisiin reagoidaan heidän toivomallaan tavalla (Hunt 2019).

Maailmantilan sekä tulevaisuuden aiheuttaman huolen suhdetta yksilöllisiin perheellistymisnäkemuksiin on kuitenkin tutkittu vasta suhteellisen vähän (esimerkiksi kuitenkin Dow 2016a; Dow 2016b; Helm, Kemper & White 2021). Syntyvyyden sekä perheellistymisen kysymykset ovat tämänhetkisessä, suomalaisessa yhteiskunnassa kiinteän tarkkailun sekä voimakkaan mielenkiinnon kohteina. Laajemman kokonaiskuvan luomiseksi perheellistymispäätöksiin sekä syntyvyyteen vaikuttavista ilmiöistä, olisikin kuitenkin olennaista tarkastella myös sitä, miten maailmantilan ja tulevaisuuden sekä lisääntymisen kysymykset kietoutuvat lisääntymisikäisten ajattelussa sekä lisääntymiseettisissä pohdinnoissa. Siksi aion gradu-tutkielmassani tarkastella, millaisia näkemyksiä haastatteleillani nuorilla aikuisilla on perheellistymisestä, maailmantilasta ja tulevaisuudesta sekä näiden teemojen välisistä suhteista. Olen kiinnostunut selvittämään, millaisia ajatuksia haastateltavillani on tähän maailmantilaan perheellistymisestä ja millaisia eettisiä haasteita – tai jopa mahdollisuuksia – näihin ajatuksiin sisältyy.

Toteutin tutkielmani haastatteleamalla vuoden 2020 elo- ja syyskuussa 11 maailmantilasta kiinnostunutta sekä ainakin vielä itse lapsetonta yliopisto-opiskelijaa heidän näkemyksistään lisääntymisestä, maailmantilasta ja tulevaisuudesta sekä näiden aihepiirien yhtymäkohdista. Haluan selvittää, heijastuvatko heidän ajatuksensa maailmantilasta sekä tulevaisuutensa heidän lisääntymiseettisiin käsityksiinsä, ja jos, niin miten. Voiko huoli maapallon ja nyky-yhteiskunnan tulevaisuudesta johtaa jopa niinkin perustavanlaatuisen asian, kuin lisääntymisen, eettiseen problematisointiin?

Hyödynnän pro gradu -tutkielmassani apunani aikaisempaa tutkimuskirjallisuutta individualistisesta perheellistymisestä neoliberalistisessa yhteiskunnassa, jossa lapsia saadaan ensisijaisesti yksilön omasta tahdosta, mutta esimerkiksi työelämän epävarmuustekijät voivat toimia lastensaannin esteenä (esimerkiksi Briggs 2017). Erityisesti hyödynnän kuitenkin Katharine Dow'n (2016a; 2016b)

lisääntymisen ekologisen etiikan (*ecological ethic of reproduction*) käsitettä. Kyseinen käsite on syntynyt Dow'n tarkastellessa skotlantilaisen Spey Bayn luonnonsuojelijayhteisön näkemyksiä lisääntymisestä, ympäristöstä sekä eettisestä elämästä. Käsitettä on hyödynnetty kuvaamaan sitä, miten maailmantilasta sekä tulevaisuudesta huolestuneet yksilöt jäsentävät lisääntymiseettistä ajatteluaan sekä käsityksiään oikeasta ja väärästä ilmastokatastrofin, epävakaa taloudellisen tilanteen sekä poliittisen epävarmuuden aikakaudella. Lisääntymisen ekologinen etiikka painottaa tulevaisuuden merkitystä yksilöllisissä, lisääntymiseettisissä näkemyksissä ja sisältää siten ekologisen tulokulman lisäksi niin sosiaalisia, kulttuurillisia kuin taloudellisiakin ulottuvuuksia. (Dow 2016a; Dow 2016b.) Aion siksi soveltaa Dow'n lisääntymisen (ekologisen) etiikan käsitettä kuvaamaan laajemmin haastateltavieni lisääntymisen sekä maailmanhuolen etiikkaa, joka käsittää ekologisten näkökantojen lisäksi myös kulttuurisia, sosiaalisia, poliittisia sekä taloudellisia аспекteja. Tarkastelen lisääntymisen (ekologisen) etiikan kautta sitä, millaisena eettisenä kysymyksenä perheellistyminen näyttäytyy haastateltavilleni tällä aikakaudella sekä tässä maailmantilanteessa.

Tutkielmani alkaa tutustumisella aihepiiriäni taustoittavaan tutkimuskirjallisuuteen. Tarkastelen ensimmäiseksi aikaisempaa tutkimusta suomalaisesta syntyvyydestä sekä perheellistymisestä, jonka jälkeen siirryn erittelemään tutkimuskirjallisuutta nuorten aikuisten tämänhetkisen maailmantilaan sekä tulevaisuudennäkymiin kohdistuvista ajatuksista. Luon myös katsauksen jo olemassa olevaan, näitä teemoja yhdistävään tutkimuskirjallisuuteen. Tutkielmaani pohjaavien aihepiirien esittelyn jälkeen siirryn tarkentamaan tutkielmani teoreettista taustaa sekä esittelemään tutkielmassani hyödyntämäni aineiston sekä sisällönanalyysin metodin.

Analyysini jakautuu kolmeen eri osaan, ja ensimmäisessä analyysiluvussani käsitelen haastateltavieni näkemyksiä perheellistymisestä sekä maailmantilasta toisistaan erillisinä kokonaisuuksina. Toisessa analyysiluvussani siirryn tarkastelemaan näiden teemojen välisiä yhteyksiä sekä niiden mahdollisia puutteita haastateltavieni ajatuksissa ja otan havainnoitavakseni kysymyksen siitä, mitä haastateltavani ajattelevat eettisesti perheellistymisestä juuri tähän maailmantilaan. Kolmannessa analyysiluvussani tarkastelen vielä haastateltavieni näkemyksiä tähän maailmantilaan perheellistymisestä eettisemmän lastenkasvatuksen sekä vanhemmuuden teemojen kautta. Lopuksi esittelen tutkielmani johtopäätökset, joissa kokoan yhteen haastateltavieni nuorten aikuisten lisääntymisen etiikkaa sekä tulevien sukupolvien merkityksestä näissä kysymyksissä. Viimeisenä arvioin tutkielmani tuloksia, mahdollisia rajoituksia sekä potentiaalisia jatkokysymyksiä.

2 Aikaisempi tutkimuskirjallisuus

Ennen siirtymää tutkielmani aineistoon, teoreettiseen taustaan sekä analyysiin, on olennaista luoda katsaus aihepiiriäni sivuvaan aikaisempaan tutkimuskirjallisuuteen. Aloitan kirjallisuuskatsaukseni käsittelemällä Suomen laskusuhdanteista syntyvyyskehitystä sekä tämän tuottamia haasteita, minkä jälkeen siirryn tarkastelemaan yksilöllisiin perheellistymispäätöksiin vaikuttavia tekijöitä. Tämän jälkeen erittelen maailmantilaan ja tulevaisuuteen kohdistuvista näkemyksistä sekä huolista tehtyä aikaisempaa tutkimusta, ja viimeiseksi käyn läpi maailmantilan sekä perheellistymisen välisiä suhteita käsiteltyä tutkimuskirjallisuutta.

2.1. Syntyvyyden lasku yhteiskunnallisena haasteena

Tarkastellessa valtion syntyvyyttä, tarkastellaan usein sekä syntyneiden lasten määrää että niin sanottua kokonaishedelmällisyyslukua. Kokonaishedelmällisyysluku ilmaisee, kuinka monta lasta syntyisi keskimäärin naista kohti, mikäli jokainen nainen eläisi hedelmällisen ikänsä loppuun asti sekä saisi lapsia ikäryhmänsä lisääntymis- ja hedelmällisyysennusteen mukaisesti. Kokonaishedelmällisyysluku ottaakin huomioon pelkän syntyneen lapsimäärän lisäksi esimerkiksi synnyttävien naisikäluokkien määrän muutoksen. (Väestöliitto 2020.)

Tarkasteltaessa kokonaishedelmällisyyslukua, on Suomen syntyvyys ollut huomattavassa laskussa: vuosituhannen alussa Suomessa syntyi vuosittain keskimäärin 55 000–60 000 lasta, mutta esimerkiksi jo vuosien 2010 ja 2018 välillä Suomen syntyvyys pieneni noin 20 prosentilla. Myös Suomen kokonaishedelmällisyysluku tippui senhetkisen mittaushistoriansa alimmilleen vuonna 2018, jolloin kokonaishedelmällisyys oli 1,4 lasta naista kohti. (Väestöliitto 2020.) Heti seuraavana vuonna 2019 Suomen syntyvyudessa saavutettiin jälleen uusia ennätyslukemia, kun kokonaishedelmällisyysluku laski arvoon 1,35. Suomen syntyvyys kuuluukin tällä hetkellä maailman alhaisimpiin ja on esimerkiksi selvästi EU:n keskimääräistä tasoa alhaisempi. (Sorsa 2020, 19.) Vaikka syntyvyyden laskun raportoitiin ainakin tilapäisesti pysähtyneen ja kokonaishedelmällisyysluvun nousseen 1,37 lapseen naista kohti vuonna 2020 (SVT 2020), näyttäytyy syntyvyyden lasku yhä erityisen huomion kohteena olevana yhteiskunnallisena keskustelunaiheena. Suomen syntyvyys on ollut jo pitkään laskussa, eikä tämänhetkiselle syntyvyyskehitykselle ole tilastojen mukaan odotettavissa merkittävää muutosta lähitulevaisuudessa (Sorsa 2020, 19).

Vuosittaista kokonaishedelmällisyyttä mittaavien lukujen vaihtelu saattaa olla hyvin suurta ja vuosittaisten kokonaishedelmällisyyslukujen perusteella onkin haastavaa tehdä johtopäätöksiä

pitkien aikavälien kokonaismuutoksista (Sobotka 2017). Tämän takia syntyvyyden mittaamisessa tarkastellaan myös kokonaishedelmällisyyden keskiarvoa pidemmällä aikaväleillä. Esimerkiksi toisen maailmansodan jälkeen mitattuna suomalaiset naiset ovat saaneet keskimäärin 1,9 lasta. (Rotkirch 2020, 28.) Tutkimuksissa on kuitenkin hiljattain arvioitu, että tällä hetkellä hedelmällisessä iässä olevat suomalaiset naiset tulevat lopullisesti saamaan selvästi vähemmän lapsia, kuin aiemmat sukupolvet, ja tällä hetkellä 30-vuotiaiden suomalaisnaisten ennustettu lopullinen lapsiluku on alle 1,6 lasta per nainen (Hellstrand ym. 2020). Siten tarkastellessa sekä viime vuosien kokonaishedelmällisyyslukuja että pidemmän aika välin keskiarvoja, on suomalaisten syntyvyys selkeässä laskusuhdanteessa.

Jotta Suomen väestön koko pysyisi syntyvyyden avulla samankokoisena kuin aikaisemminkin, kokonaishedelmällisyysluvun tulisi olla 2,1 lasta naista kohden. Suomen kokonaishedelmällisyysluku on kuitenkin pysynyt viimeisen 50 vuoden aikana jatkuvasti alle tämän väestön uusiutumistason, ja vaikka syntyvyys on laskenut, on Suomen väkiluku kuitenkin jatkuvasti kasvanut elinajan pitenemisen sekä maahanmuuton takia. Ennusteiden mukaan nettomaahanmuutto tulisi mahdollisesti ylläpitämään Suomen väkiluvun kasvua aina vuoteen 2035 asti, jonka jälkeen väkiluku kääntyisi laskuun. (Hooli & Nieminen 2019, 74.) Sekä syntyvyyden että suomalaisten kokonaismäärän lasku nähdään usein yhteiskunnallisesti ongelmallisena asiana, ja esimerkiksi Väestöliiton tuoreimman väestöpoliittisen raportin mukaan olisi suotavaa, että Suomen väestömäärä jatkaisi maltillista kasvamista seuraavien vuosikymmenien aikana (Sorsa 2020, 15).

Miksi syntyvyyden ja väestömäärän lasku kuitenkin olisivat ongelmia? Väestönkasvun hidastuminen näyttäytyy ongelmana ensisijaisesti väestörakenteen sekä talouden kannalta. Laskeva syntyvyys nähdään haasteena ennen kaikkea eläkejärjestelmälle. Kun ihmisten eliniät pitenevät ja työssä käyvien ikäluokat pienenevät, eivät nykyiset työeläkemaksut riitä kattamaan eläkemenoja. (Tikanmäki & Seuri 2020.) Eläkeläisten määrän kasvaminen sekä työikäisten määrän väheneminen voivat myös aiheuttaa tulevaisuudessa ongelmia siitä, kuka hoitaa vanhenevaa väestöä, millä heidän hoitonsa rahoitetaan ja miltä sukupolvelta näitä varoja tullaan leikkaamaan. Huoli kyseisestä kehityskulusta saattaa ajaa valtion päättäjiä jopa painostamaan ihmisiä hankkimaan lapsia, mutta harva kuitenkaan todennäköisesti tekee perheellistymispäätöksensä sen perusteella, että syntyvyys tulisi saada kasvuun. (Hooli & Nieminen 2019, 74–78.)

Väestönkehitykseen pyritään vaikuttamaan valtiollisella taholla esimerkiksi perhepolitiikan tai maahanmuuton sääntelyn keinoin. Suomen syntyvyyden lasku on tuonut väestöpoliittiset haasteet osaksi julkista keskustelua sekä päätöksentekoa, ja yksi isoimmista väestö- ja perhepoliittisista kysymyksistä onkin se, ovatko syntyvyyden ja lastensaannin kysymykset yksityisiä sekä perheiden

valinnanvapauteen kuuluvia asioita vai voisiko valtio pyrkiä vaikuttamaan näihin kysymyksiin joillain tavoilla. Tällaisena väestöpoliittisena, lastensaantiin kannustavana vaihtoehtona on ehdotettu esimerkiksi tulonsiirtomallia, jossa lapsiperheille maksettaisiin kerta-avustuksia jokaisen lapsen syntymän yhteydessä. (Kontula 2018, 43–44.)

Vaikka syntyvyys sekä lastensaannin kysymykset ovat nousseet uudenlaisen tarkkailun kohteeksi viimeisen vuosikymmenen aikana, on suomalaisen väestöpolitiikan historia kuitenkin huomattavasti pidempi. Syntyvyyteen vaikuttaminen onkin ollut tärkeässä roolissa suomalaisessa väestöpolitiikassa jo noin sadan vuoden ajan. Syntyvyyden laskuun havahduttiin Suomessa 1900-luvun ensimmäisinä vuosikymmeninä. Tämä sai aikaan vilkasta keskustelua väestön määrän kehityksestä sekä keinoista, jolla voitaisiin lisätä syntyvyyden määrää. Suomalaisten naisten merkitys nostettiin erityiseen asemaan tässä keskustelussa, ja lisääntyminen näyttäytyikin 1900-luvun alkupuolen Suomessa naisen kansalaisvelvollisuutena. Tällainen ajattelumalli jalostui niin pitkälle, että lapsimäärän rajoittaminen tai vapaaehtoisesti lapsettomaksi jääminen voitiin tulkita jopa epäisänmaalliseksi toiminnaksi. (Meskus 2009; Meskus 2019.)

Väestön laskun aiheuttama huoli johti vuonna 1941 Väestöliiton perustamiseen. Liiton suunnitelmana sekä tarkoituksena oli tehdä lapsimyönteistä valistustyötä, vaikuttaa lapsiperheiden elämiin vaikuttaviin yhteiskunnallisiin epäkohtiin sekä edistää väestönkasvua lisäävää poliittista päätöksentekoa. (Väestöliitto 2021.) Suunnitelmallisen väestöpolitiikan tavoitteena näyttäytyi sellaisen väestönkasvun turvaaminen, joka auttaisi Suomea selviämään kansainvälisessä taistelussa elinvoimasta sekä taloudellisesta hyvinvoinnista (Meskus 2019). Suomesta haluttiinkin väestöpolitiikan keinoin luoda runsaslukuinen kansa, joka kykenisi niin taloudelliseen kasvuun, hyvinvoinnin lisäämiseen kuin maansa puolustamiseen.

Suomalaisella väestöpolitiikalla on kuitenkin myös synkempi menneisyytensä väestöpolitiikan keskittyessä väestön määrän lisäksi myös väestön laatuun. Väestön laadun huolestuttaessa suomalaisia päättäjiä, laillistettiin rotuhygieniaan – eli eugeniikkaan – perustuvat sterilisaatiot Suomessa vuonna 1935. Isänmaallisen lisääntymisvelvollisuuden rinnalle nousi tällöin myös velvollisuus heikomman sekä vajaakykyisemmän perimän lisääntymisen ehkäisystä. Nämäkin väestöpoliittiset toimet kohdistuivat eritoten naisiin. Tämän aikakauden väestöpoliittiset toimet keskittyivätkin ennen kaikkea naisten lisääntymiselämän hallintaan vaatimalla terveiden ja korkeamman sosioekonomisen aseman omaavien naisten perheellistymistä sekä samanaikaisesti rajoittamalla erityisesti mielisairaiden, rodullistettujen sekä köyhien naisten lisääntymisoikeuksia. Pakkosterilisaatiot jatkuivat Suomessa aina 1960-loppuun saakka. (Meskus 2009.) Syntyvyys sekä

väestöpoliittiset kysymykset näyttäytyivätkin 1960–70-luvulle saakka kollektiivisina yhteiskunnallisina ongelmina.

1960-luvun jälkeen keskustelu perheellistymisestä on siirtynyt alati individualistisempaan suuntaan (esimerkiksi Jallinoja 2003). Siinä missä lastensaanti nähtiin aikaisemmin kollektiivisena, jopa kansallismielisenä valintana sekä velvollisuutena, lähtee moderni, individualistinen perheellistyminen yksilön omasta halusta tulla vanhemmaksi. Lastensaannista onkin muodostunut entistä voimakkaammin yksilöllinen valinta ja sosiaalisten sekä kulttuuristen normien merkitys perheellistymispäätöksissä on muuttunut. Lastensaanti ei näyttäydy enää välttämättä itsestänselvyytenä, vaan yksilöt sekä pariskunnat pohtivat perheellistymisen kysymyksiä tarkasti suhteessa elämäntyyliinsä, työhönsä, parisuhteeseensa sekä tulevaisuudensa haaveisiinsa. (Miettinen & Rotkirch 2008, 26.) Tämä individualistinen kehitys on myös luonnollisesti muodostunut osaksi modernia väestö- ja perhepolitiikkaa, joka keskittyy perheellistymiseen painostamisen sijaan muodostamaan perheellistymiseen rohkaisevan yhteiskunnallisen maiseman, johon yksilöt haluaisivat vapaaehtoisesti saada lapsia (Kontula 2018).

Kaikkiaan on hyvä ottaa huomioon, että syntyvyyden sekä perheellistymisen kysymykset eivät siten missään nimessä ole uusi keskustelunaihe suomalaisessa yhteiskunnassa. 2010-luvun voimakas syntyvyyden lasku sekä individualistisen yhteiskunnan erityispiirteet ovat kuitenkin nostaneet lastensaannin ja syntyvyyden uudenlaisen tarkastelun kohteeksi. Vaikka syntyvyyden sekä lastensaannin teemat ovat olleet läsnä yhteiskunnallisessa tarkastelussa jo pitkään, keskityn tutkielmassani tarkastelemaan erityisesti 2010-luvun lastensaantimaisemaa sekä sen tulevaisuutta.

2.2. Perheellistymiseen vaikuttavat tekijät

Suomalaisten lastensaanti sekä perheellistymispäätöksiin vaikuttavat tekijät ovat nousseet lisääntyneen tarkastelun kohteeksi alenevan syntyvyyden sekä siitä aiheutuneiden julkisten huolien myötä. Kysymykset siitä, miksi syntyvyys laskee ja miksi lapsia saadaan aikaisempaa vähemmän, ovat nousseet julkisen keskustelun lisäksi myös akateemisen tutkimuksen piiriin.

Suomen syntyvyyden laskua selittävät tilastollisesti esimerkiksi suomalaisten ihanteellisen perhekoon pieneneminen sekä etenkin lastensaannin myöhentyminen: kun ihanteellinen lapsiluku pienenee sekä lapsia hankitaan alati myöhäisemmässä iässä, laskee myös kokonaissyntyvyys. Suurperheiden suosio on tilastollisesti laskenut sekä lapsettomien – etenkin vapaaehtoisesti lapsettomien – määrä näyttää lisääntyvän Suomessa kiihtyvää tahtia: niiden suomalaisten osuus, jotka kyselytutkimuksissa ilmoittavat ihanteelliseksi lapsiluvukseen nolla, on nopeasti noussut noin 1,5–4

prosentista 12–15 prosenttiin. (Miettinen 2015.) Lapsettomuutta ihanteenaan pitävien suomalaisten määrä on siis moninkertaistunut, ja nykyisten nuorten aikuisten voidaankin katsoa eroavan lapsihaaveiltaan merkittävästi aikaisemmista sukupolvista. (Hooli & Nieminen 2019, 47–48.) Suomen syntyvyyden laskua voidaan siten nähdä selittävän etenkin nuorten aikuisten lapsihaaveiden muuttuminen sekä lastensaannin myöhentyminen.

Nuorten aikuisten lapsihaaveiden muutoksen sekä lastensaannin lykkääntymisen taustalla on tutkimusten mukaan moninaisia, niin taloudellisia, sosiaalisia kuin kulttuurillisiakin syitä. Tutkiessa nuorten aikuisten lapsihaaveita on selvinnyt, että esimerkiksi sopivan kumppanin tai elämäntilanteen puuttuminen, lastensaannin vaikutukset parisuhteeseen ja työelämään sekä lapsitoiveen puute ovat kysymyksiä, joita nuoret aikuiset miettivät pohtiessaan sitä, haluavatko lapsia vai eivät. Myös nuorten aikuisten mielikuvat lapsiperheistä vaikuttavat haluun perheellistyä. Lastensaantiin yhdistetään esimerkiksi negatiivisia ajatuksia ruuhkavuosien kaoottisuudesta, keskiluokkaisen elämäntyylin paineista, ulkonäön rapistumisesta sekä oman elämän menettämisestä, jotka voivat ajaa kyseenalaistamaan halua lisääntyä. Vaikka monet nuoret aikuiset tunnistavat yhteiskunnallisen normin – jopa paineen – saada lapsia, ei perheen perustaminen ei näyttäytyä itsestään selvänä vaihtoehtona. Esimerkiksi Väestöliiton vuoden 2017 Perhebarometriin haastatelluista nuorista aikuisista yli puolet eivät osanneet sanoa, haluavatko tulevaisuudessa lapsiperhettä. (Rotkirch ym. 2017.) Lapsettomuudesta on siten muodostunut suomalaisille nuorille aikuisille mahdollisesti aiempaa varteenotettavampi vaihtoehto lastensaannille, eikä perheeseen kaivata välttämättä lapsia.

Tarkastellessa lastensaannin myöhentymistä on huomattu, että ”muut mielenkiinnonkohteet” ovat nousseet yhä tärkeämmäksi lastenhankinnan lykkäämistä selittäväksi tekijäksi parisuhteen puuttumisen ohella. Perheellistymiseen suhtaudutaan Suomessa hyvin vastuullisesti: lapset syntyvät usein toivottuina, ja vanhemmuus tiedostetaan vaativaksi ja tärkeäksi sitoutumiseksi, joka jatkuu mahdollisesti koko loppuelämän ajan. Tämä sitoutuminen kuitenkin merkitsee monelle nuorelle aikuiselle myös lastensaannin lykkäämistä. Perheellistymisen vaatiman sitoutumisen nähdään kasvavissa määrin toimivan esteenä tai hidasteena esimerkiksi omalle työuralle, matkustamiselle, harrastuksille, opiskelulle tai jopa omasta terveydestään huolehtimiselle, eivätkä monet halua siksi perustaa lapsiperhettä vielä kovinkaan nuorena. (Rotkirch ym. 2017.)

Muiden mielenkiinnon kohteiden lisäksi lastensaannin ajoittamiseen sekä lykkäämiseen liittyvät usein perheen taloudelliseen tilanteeseen sekä erityisesti naisilla työn ja perheen yhteensovittamiseen sekä perheen sisäiseen tasa-arvoon ja lapsen hoitovastuun oletettuun jakautumiseen liittyviin kysymyksiin. Kuten päätöksessä siitä, haluaako lapsia vai ei, vaikuttavat negatiiviset mielikuvat ”lapsiperhekamaluudesta” sekä ”prismaperheistä” myös lastensaannin ajoittamiseen ja siirtävät

lisääntymistä yhä kauemmas nuorten aikuisten elämässä. (Rotkirch ym. 2017.) Lastenhankinnan lykkäämisen taustalla onkin runsaasti erilaisia syitä, joista erityisesti muiden mielenkiinnonkohteiden merkitys on kasvanut verrattuna aikaisempiin sukupolviin.

Myös perhepolitiikalla on merkitystä suomalaisten perheellistymispäätöksissä. Perhepolitiikkaa toteutetaan Suomessa niin asunto-, koulutus-, työ- kuin tasa-arvopolitiikankin kentillä, ja perhepolitiikan tavoitteena on sekä luoda lapsille turvallinen kasvuympäristö että turvata vanhemmille materiaalisia ja psyykkisiä resursseja perheen perustamiseen sekä lasten kasvattamiseen. Perhepolitiikkaa harjoitetaan Suomessa esimerkiksi erilaisten perhevapaiden, taloudellisten tukien, päivähoidon ja varhaiskasvatuksen sekä työn ja perheen yhteensovittamisen muodossa. (Kontula 2018.)

Tutkittaessa suomalaisten suhtautumista perhepolitiikkaan, on huomattu, että suomalaiset toivovat perhepolitiikalta ensisijaisesti joustavuutta sekä työn ja perheen yhteensovittamisen painottamista. Niin työelämään, lapsiperheiden saamiin tukiin kuin vanhempainvapaiden jakautumiseen toivotaan joustavuutta sekä käytäntöjä, jotka mahdollistaisivat perhe-elämän sekä työelämän yhdistämisen mahdollisimman jouhevasti. (Kontula 2018.) Suomalaiset toivovatkin perhepolitiikan tukevan lastensaannin sekä muun elämän yhteensovittamisen haasteita, jotka voivat muutoin aiheuttaa jopa epäröintiä tai lykkäämisiä perheellistymisaikeissa ja -päätöksissä.

Kuten olen lyhyesti pyrkinyt esittämään, hyvin moninaiset teemat sekä haasteet vaikuttavat yksilöllisiin perheellistymisnäkömyksiin sekä -päätöksiin. Olen kuitenkin kiinnostunut siitä, voisiko lastenhankinnan epäröinti tai lykkääminen olla yhteydessä muihin, vielä laajalti tilastoimattomiin ilmiöihin. Vaikka aihepiiriä on etenkin Suomessa tutkittu vielä melko vähän, löytyy jo esimerkiksi useista tutkimuksista nuoria aikuisia, jotka perustelevat ilmastosityllä sekä maailman tilasta koetulla huolella epäröintiään perheellistymistä kohtaan tai päätöstään olla hankkimatta lainkaan lapsia (esimerkiksi Kerttula 2017; Hooli & Nieminen 2019; Alakärppä, Sevón & Rönkä 2020; Helm, Kemper & White 2021). Haluan tutkielmassani tarkastella laadullisesti juuri tämänkaltaisia, mahdollisia lastensaannin taustoja ja problematiikkoja. Olenkin kiinnostunut selvittämään, miten huolet ilmastosta, tulevaisuudesta ja turvallisuudesta suhteutuvat yksilöllisiin näkömyksiin perheellistymisestä. Siirryn seuraavaksi tarkastelemaan lähemmin näitä epävarmuustekijöitä ja tulevaisuusahdistusta aiheuttavia ilmiöitä, joiden vaikutuksesta perheellistymiseen olen kiinnostunut.

2.3. Huoli maailmantilasta ja tulevaisuudesta

Huoli, pelko ja turvattomuus ovat perustavanlaatuisesti läsnä länsimaisissa yhteiskunnissa sekä niiden elämäntyyliensä. Tutkimuksissa onkin huomattu, että moderneihin yhteiskuntiin on iskostunut erityinen riskitietoisuus, joka hallitsee aikaisempaan verrattuna poikkeuksellisella tavalla nykyihmisten elämää sekä yhteiskuntien toimintaa (esimerkiksi Koskela 2009).

Tätä uudenlaista turvattomuuden sekä epävarmuuden ilmenemistä yhteiskunnissa on kuvattu ja käsitteellistetty aikaisemmassa tutkimuksessa eri tavoin. Sosiologi Frank Furedi (2002) on esimerkiksi kuvannut nyky-yhteiskunnassa tapahtunutta muutosta pelon kulttuurin käsitteen avulla: vaikka länsimaiset ihmiset elävät tällä hetkellä tilastollisesti turvallisemmin kuin koskaan aikaisemmin, pelkäävät he myös samanaikaisesti enemmän kuin koskaan. Pelon kulttuuri aiheuttaa Furedin mukaan yhteiskunnallisen tilan, jossa sekä pelätään vieraita asioita että tuotetaan tavallisista arkielämän kokemuksista vaarallisia. (Em. 2002.) Koska pelon kulttuurin voidaan nähdä vaikuttavan yksilöllisiin käsityksiin yhteiskunnallisista ilmiöistä sekä arkielämän käytännöistä, voisi sen tulkita myös vaikuttavan yksilöllisiin ajatuksiin sekä huoliin lisääntymisestä sekä perhe-elämästä.

Ulrich Beck (2009) on taas käyttänyt riskiyhteiskunnan käsitettä kuvatessaan modernin yhteiskunnan epävarmuutta, vaaroja sekä riskejä painottavaa olemusta. Toisin kuin pelon kulttuurin käsitteessä, riskiyhteiskunnassa oletetut uhkakuvat ovat etäisiä sekä irtonaisia arkielämästä ja siten usein yksilön hallitsemattomissa. Riskiyhteiskunnassa näitä ulkopuolelta tulevia uhkia vastaan voidaan kuitenkin taistella varautumalla näihin riskeihin kollektiivisesti. (Em. 2009.) Riskiyhteiskunnan sekä pelon kulttuurin käsitteet havainnollistavat, kuinka sekä vieraiden että tuttuun asioiden, tapahtumien ja kokemusten pelosta on muodostunut uudenlainen osa yksilöllistä ajattelua sekä kollektiivista yhteiskunnallista toimintaa.

Peloista, riskeistä sekä erilaisista vaaroista onkin tullut lähtemätön osa länsimaisten ihmisten arkea: ihmiset pelkäävät arkielämässään asuntomurtoja, potkuja, vieraita ihmisiä, taskuvarkauksia, seksuaalirikollisia, terrorismia ja niin edelleen. Se, että ihmiset pelkäävät ja huolehtivat arjessaan enemmän kuin koskaan ennen, on nostanut esiin myös erityislaatuisen turvallisuuden kaipuun. Tästä syystä arkielämän riskeihin sekä yksilöllisiin pelkoihin yritetään myös varautua mahdollisimman kattavasti esimerkiksi erilaisten lakien, vakuutuksien, teknisten suojalaitteiden sekä riskitiedottamisen avulla. Riskiyhteiskunnasta voikin monella tapaa tulkita muodostuneen myös samanaikaisesti turvayhteiskunta, jossa turvallisuuden tunnetta tavoitellaan moninaisin keinoin.

(Koskela 2009.) Siten paradoksaalisesti sekä pelko että turvallisuus – tai vähintäänkin turvallisuuden kaipuu – tuntuvatkin määrittävän moderneja elämäntyyplejä sekä yksilöllisiä elämänvalintoja.

Tutkittaessa nuorempien sukupolvien suhtautumista maailman ja yhteiskunnan tilaan sekä epävarmaan tulevaisuuteen, on huomattu, että yksilöiden kokemat huolet sekä pelot voivat usein kohdistua myös tulevaisuuteen. Nuorten näkemykset Suomen tulevaisuudesta vaihtelevat suuresti, ja tulevaisuus nähdään usein melko arvaamattomana ja yllätyksellisenä. Lähtökohtaisesti nuorten näkymät Suomen tulevaisuudesta ovat kuitenkin melko pessimistisiä. (Limnell & Rantapelkonen 2017, 98.) Tutkittaessa nuorten luottamusta tulevaisuuteen on havaittu, että jopa 48 prosenttia suhtautuu pessimistisesti Euroopan tulevaisuuteen. Saman kyselyn mukaan myös 33 prosenttia nuorista suhtautuu pessimistisesti koko maailman tulevaisuuteen. (Pekkarinen & Myllyniemi 2019, 72.) Aiemmasta tutkimuksesta voikin tulkita, että nuoret sekä nuoret aikuiset ajattelevat tulevaisuuden sisältävän runsaasti potentiaalisia uhkakuvia, riskejä sekä huolenaiheita, eikä tulevaisuus välttämättä näyttäydy turvallisena nuorille sukupolville.

Syyt tulevaisuuteen yhdistettyjen huolien, pelkojen ja epävarmuuden kokemusten taustalla ovat moninaisia. Muun muassa ilmastonmuutos, Suomen vähäiseksi koetut vaikutusmahdollisuudet globaalissa maailmanpolitiikassa, teknologian kehitys sekä suomalaisen yhteiskunnan poliittinen tulevaisuus huolestuttavat nuoria. Kysymykset siitä, mitä suomalaiselle yhteiskunnalle, luonnolle tai tasa-arvolle tulee tulevaisuudessa tapahtumaan, vaikuttavatkin monen nuoren näkemyksiin tulevaisuudesta. Myös esimerkiksi kansainvälisen terrorismin sekä mahdollisten joukkotuhoaseiden uhat aiheuttavat huolta nuorempien sukupolvien joukossa. (Limnell & Rantapelkonen 2017, 98–100.)

Nuorten aikuisten tulevaisuutta käsittelevissä kirjoituksissa mahdolliseksi tulevaisuuden huolenaiheiksi on mainittu myös talouden romahtamisen, sodan tai antibioottiresistenssin ja sairauksien leviämisen kaltaisia teemoja (Forsberg & Nätkin 2016, 37–38). Lisäksi teknologian muutokset, tekoälyn kehitys sekä sosiaalinen media herättävät nuorissa aikuisissa huolta sekä mahdollista pelkoa tulevasta (Nätkin 2019). Tulevaisuuteen kohdistuvien pelkojen sekä huolenaiheiden voi nähdä olevan hyvin moninaisia sekä usein myös vaikeasti ennakoitavia ja ennustettavia. Tämä onkin ominaista vaaroja sekä epävarmuutta painottavalla riskiyhteiskunnalliselle ajattelulle (Beck 2009).

Ilmastonmuutos ja ympäristötuho erityisinä huolenaiheina

Ilmastonmuutos on yksi merkittävimmistä tekijöistä nuorten sukupolvien kokemien tulevaisuuspelkojen sekä -huolien taustalla. Tutkimuksissa on huomattu, että ilmastonmuutos on muodostunut hyvin merkittäväksi tulevaisuudenuhaksi nuorten maailmankuvassa, ja jopa 67 prosenttia nuorista kokee ilmastonmuutokseen kohdistuvaa turvattomuuden tunnetta. (Pekkarinen & Myllyniemi 2019, 73.) Ilmastonmuutos näyttäytyykin yhtenä tämän ajan akuuteimmista ilmiöistä, joka vaikuttaa tutkimusten mukaan selkeästi nuorten tulevaisuudenuskoon. Ilmastonmuutoksen teema nousi esille myös hyvin voimakkaasti tutkielmani haastatteluaineistossa, ja koen siten olennaiseksi tarkastella ilmastonmuutoksen teemaa aikaisemmassa tutkimuksessa vielä hieman tarkemmin.

Ilmastonmuutoksella tarkoitetaan lyhyesti ihmisen tuottamien kasvihuonekaasujen vaikutuksia maapallon lämpötilaan sekä ilmastoon: sitä mukaa, kun hiilidioksidin määrä maapallon ilmakehässä on noussut, ovat myös erilaiset sään ääri-ilmiöt lisääntyneet sekä maapallon keskilämpötila kasvanut. lisääntyvät ääri-ilmiöt, kuten hirmumyrskyt, maastopalot sekä äärimmäisen kuivat ajanjaksot. (WMO 2021.) Hallitustenvälisen ilmastonmuutospaneelin tuorein raportti on painottanut, että ilmaston huononevaan tilaan ei ole odotettavissa merkittävää muutosta parempaan ilman merkittäviä ilmastotoimia. Ihmisen toiminta on nostanut maapallon lämpötilaa jo noin 1,1 asteella esiteolliseen aikaan verrattuna, ja ilman nopeita sekä tehokkaita ilmastotoimia maapallon lämpötila kohoaa jopa yli 3–5 astetta vuosisadan loppuun mennessä. (IPCC 2021.) Tällainen lämpötilan nousu merkitsisi todennäköisesti katastrofaalisia seurauksia ihmisille, muille eläinlajeille sekä ekosysteemeille (esimerkiksi Jamieson 2015). Lisäksi meneillään olevaa, kuudetta massasukupuuttoaaltoa pidetään miltei kokonaan ihmisen aiheuttama (Heikkurinen 2020, 205). Ihmisen toiminta on siten vaikuttanut jo nyt lähtemättömästi maapallon ilmastoon, lämpötilaan sekä biodiversiteettiin.

Ilmasto- ja ympäristöongelmien taustalla ajatellaan olevan esimerkiksi globaalin ihmispopulaation koko sekä sen vauraus: ihmisten lukumäärä sekä modernin ihmisen kulutustottumukset ylittävät maapallon resurssit sekä ekologisen kantokyvyn. Jotkut ajattelevatkin, että jotta maapallon ekologista kestävyyttä voisi parantaa, pitäisi erityisesti vauraiden yhteiskuntien – kuten Suomen – vähentää kuluttamistaan merkittävästi. Kuluttamisen vähentämisen kysymykset koskevat yksilöllisten kuluttaja- ja elämäntyylivalintojen lisäksi myös yhteiskuntien toimintaa itsessään, ja esimerkiksi juuri valtioiden tulisi saada aikaan merkittäviä päästövähennyksiä ilmastonmuutoksen hidastamiseksi. Kulutuksen vähentäminen on kuitenkin ristiriidassa talousjärjestelmämme kanssa, joka painottaa jatkuvaa kasvua. (Heikkurinen 2020, 205.) Ilmastonmuutoksen hidastaminen, päästötavoitteisiin

yltäminen sekä luonnon monimuotoisuuden turvaaminen vaatisikin mittavia toimenpiteitä niin valtioita, kansalaisjärjestöiltä, yrityksiltä kuin yksityisiltä ihmisiltäkin.

Nuoremmat sukupolvet ovat tutkitusti aikaisempia sukupolvia huolestuneempia ilmaston tilasta sekä maapallon tulevaisuudesta (esimerkiksi Ojala & Bengtsson 2019). Nuoret sukupolvet ovat myös tutkimusten mukaan selkeästi sitä mieltä, että niin yksilötasoiseen kuluttamiseen kuin valtioiden sekä suurempien yritysten toimintatapoihin pitäisi saavuttaa muutoksia ekologisesti kestävämmän tulevaisuuden puolesta (Piispa & Myllyniemi 2019). Ilmastonmuutoksen teema herättääkin monessa nuoressa sekä nuoressa aikuisessa huolta sekä tämän huolen ajamaa tarvetta saavuttaa muutoksia parempaan.

Ilmastonmuutoksen aiheuttaman huolen sekä epävarmuuden tunteita on kuvailtu muun muassa ilmastoahdistuksen käsitteellä. Aiemmin puhekieliseksikin määritelty ilmastoahdistuksen termi on muodostunut jo myös akateemisen tutkimuksen kohteeksi. Ilmastoahdistus on osa laajempaa ympäristöahdistuksen ilmiötä, ja merkitsee tiivistetysti haastavia tuntemuksia, jotka kumpuavat suurissa määrin ympäristön ongelmista sekä niiden uhista. Ilmasto- ja ympäristöahdistuksessa maailman tila vaikuttaa konkreettisesti yksilön mielenterveyteen ja hyvinvointiin, ja voi aiheuttaa yksilölle esimerkiksi psykologisia, fyysisiä tai sosiaalisia haittavaikutuksia. On tärkeää kuitenkin käsittää, että ilmastoahdistus ei itsessään ole sairaus, vaan pikemminkin ymmärrettävä reagoititapa globaalien ympäristöongelmien merkittävyyteen. (Pihkala 2019, 4–6.) Ilmastonmuutoksen sekä ilmaston lämpenemisen seurausten voikin nähdä aiheuttavan mahdollisesti hyvinkin konkreettista pelkoa sekä stressiä ihmisissä. Ilmastohuolen vaikutukset voivatkin näkyä etenkin ilmastoahdistuneiden keskuudessa hyvin käytännöllisillä tasoilla – mahdollisesti myös perheellistymisen suunnittelussa.

2.4. Perheellistymisen ja maailmantilan väliset yhteydet

Nykyajan ihmisen ilmastovaikutusten tiedostaminen sekä maapallon tulevaisuuden pohtiminen näkyvät jo myös lisääntymiskeskustelussa. Lisääntyminen voidaan nähdä kokonaisvaltaisena yhteiskunnallisena ilmiönä, jolla on vaikutuksensa niin luontoon ja ympäristöön, talouteen kuin sosiaalisiin käytäntöihinkin (Sturgeon 2010). Perheellistymisen sekä monin tavoin ympäristölle haitallisen kulutuskulttuurin voi esimerkiksi nähdä olevan kiinteässä yhteydessä toisiinsa. Perheellistyminen sekä länsimainen kulutuskulttuuri kulkevat länsimaissa käsi kädessä, ja lastensaantiin sekä perhe-elämään liitetäänkin usein materiaalisia oletuksia perheautoista, perhelomista, perheille soveltuvista, suurista kodeista ja niin edelleen. Kun perheellistymisen, kulutustapojen ja ympäristön välille rakennetaan temaattisia yhteyksiä, on mahdollista, että omalla

lisääntymisellä koetaan olevan vaikutusta myös ympäristökysymyksiin. (Jamieson 2016.) Tulevaisuudesta koetun epävarmuuden sekä ahdistuksen on lisäksi tutkittu lisäävän perheellistymiseen liittyvää empimistä sekä vastahakoisuutta (Adler 2007). Ilmastonmuutoksen sekä tulevaisuudesta koetun huolen yhteyttä perheellistymiseen onkin pohdittu julkisessa keskustelussa – voisiko se mahdollisesti vaikuttaa esimerkiksi vapaaehtoisen lapsettomuuden lisääntymiseen?

Lisääntymisen vaikutuksia ilmastonmuutokseen on ajoittain yritetty laskennallistaa, mutta yksimielisiin tuloksiin asiasta ei olla päästy. Vuonna 2017 Lundin yliopistossa toteutetussa tutkimuksessa laskettiin erilaisten elämäntyylien sekä -valintojen vaikutuksia ilmastonmuutoksen hidastamiseen. Tutkimuksen mukaan kaikista suurimmat yksilölliset päästövähennykset saataisiin aikaan vähentämällä perheen lasten määrää. (Wynes & Nicholas 2017.) Pelkkää hiilijalanjälkeä tarkastelemalla voisikin tulla siihen lopputulokseen, että varakkaissa maissa ei pitäisi periaatteessa synnyttää enää lainkaan lapsia, sillä juuri varakkaiden maiden ihmisten elämä on maapallon ilmastolle kuormittavinta. Oman lapsen hankkiminen tällaisena aikana on jossain tapauksissa nähty jopa moraalittomana. (Hooli & Nieminen 2019.)

Toisaalta voidaan katsoa, että väestökasvun hidastuminen ei kuitenkaan tuottaisi päästöjen kannalta riittäviä tuloksia, vaan ilmastonmuutoksen hidastamisessa tulisi keskittyä ainoastaan ihmisten elintapoihin: energiankulutukseen, kierrätykseen, ruoantuotantoon, matkustamiseen ja niin edelleen (Hooli & Nieminen 2019). Tarkastellessa lisääntymisen sekä ilmastonmuutoksen välisiä yhteyksiä, on myös olennaista huomioida yksilöllisten valintojen sekä tekojen merkitysten rajallisuus. Ilmastopäästöjä aiheuttaviin tekijöihin – kuten energian- ja ruoantuotantoon – osallistuvat yksilöiden lisäksi myös niitä tuottavat sekä säätelevät, suuremmat tahot. Esimerkiksi teollisuudella, valtioilla sekä erinäisillä yrityksillä ja monikansallisilla korporatioilla on aina roolinsa myös ilmastopäästöjen synnyssä. Valtiot, korporaatiot ja muut vastaavat ovat jo itsessään suuria saastuttajia, mutta ne osallistuvat myös lisäksi niiden puitteiden luomiseen, joissa yksilöt tekevät elämäntyyliinsä ja kulutukseensa liittyviä valintoja, osallistuen siten monella eri tavalla kokonaispäästöjen muodostumiseen. (Sasser 2018.) Siten erilaisten yksilöllisten valintojen, kuten esimerkiksi lisääntymisen, sekä ilmastonmuutoksen välillä esiintyvät syyseuraussuhteet ovatkin vaikeasti määriteltävissä.

Vaikka lastensaannin sekä maailmantilan ja -tulevaisuuden välisistä yhteyksistä on vaikeaa tehdä varmoja johtopäätöksiä, on esimerkiksi kestävä kehityksen edistämisen, liikakansoituksen hidastamisen sekä maailman tilasta huolehtimisen voitu kuitenkin huomata vaikuttavan ihmisten perheellistymiskäsityksiin (Kerttula 2017, 44–47). Vaikka lisääntymisnäkemysten sekä

maailmantilan välisistä suhteista on tehty melko rajallisesti tutkimusta, on näyttöä siitä, että ilmastonmuutokseen sekä maailmantilaan kohdistuvat huolet voivat vaikuttaa jopa ihmisten päätöksiin olla hankkimatta lainkaan lapsia (esimerkiksi Helm, Kemper & White 2021). Kaikkiaan tulevaisuudesta koettu ahdistus ja epävarmuus näyttäytyy hyvin kokonaisvaltaisena, käsittäen ekologisen ulottuvuutensa lisäksi myös poliittisia, sosiaalisia että taloudellisia huolenaiheita (Dow 2016a, 656). Maapallosta, yhteiskunnista sekä tulevaisuudesta kannetut näkemykset ulottavat siten itsensä myös lisääntymiskeskusteluun.

Kokonaisuutena suomalaisen syntyvyyden lasku, tämänhetkinen maailmantila sekä lastensaannin lisääntynyt problematisointi muodostavat mielenkiintoisen lähtöasetelman, josta käsin tarkastelen nuorten aikuisten perheellistymiseen sekä tulevaisuuteen yhdistyviä ajatuksia. Siirryn seuraavaksi erittelemään tutkielmani teoreettista viitekehystä sekä tarkentamaan tutkimuskysymyksiäni.

3 Teoreettinen viitekehys ja tutkimuskysymysten tarkentaminen

Tutkielmani teoreettinen viitekehys koostuu aikaisemmasta tutkimuskirjallisuudesta, jossa perheellistyminen nähdään individualistisena ilmiönä, johon vaikuttavat kuitenkin myös monet yhteiskunnalliset epävarmuustekijät sekä Katharine Dow'n (2016a; 2016b) lisääntymiseettisestä tutkimustyöstä. Esittelenkin ensimmäiseksi individualistista perheellistymistä sekä neoliberalistista elämäntapaa käsittelevää teoriataustaani, minkä jälkeen siirryn käsittelemään Dow'n (em.) lisääntymisen (ekologisen) etiikan käsitettä.

3.1. Perheellistyminen individualismin sekä yhteiskunnallisen epävarmuuden aikakaudella

Tutkielmani edustaa perhesosiologista tutkimusta. Perhesosiologia on laaja sosiologian erityisala ja luen siihen kuuluvaksi myös sosiaalitieteellisen lisääntymistutkimuksen (ks. Homanen & Mäkelin 2019). Perhesosiologia on kiinnostunut nimensä mukaisesti perheistä ja niihin liittyvistä yhteiskunnallisista käytännöistä, vaikkakin perheen käsitteen täsmentäminen on osoittautunut hankalaksi tehtäväksi yhteiskuntatieteilijöille. Perheiden ja perheikäytäntöjen tutkiminen tarjoaa mielenkiintoisen mahdollisuuden tutkia jotakin yhteiskunnallisesti hyvin vanhaa sekä pysyvää, mutta myös samanaikaisesti hyvin dynaamista ja moninaista. (Jallinoja 2003.) Tieteenalana perhesosiologia on erittäin laaja ja kattaa niin perheellistymiseen liittyvien sosiaalisten, kulttuuristen ja yhteiskunnallisten tekijöiden, väestöpolitiikan kuin biogeneettisen ja avustetun lisääntymisen tutkimisen. Hyödynnänkin tutkielmassani juuri perheellistymiseen kohdistuvaa perhesosiologista tutkimusta, joka keskittyy selvittämään, millaiset yhteiskunnalliset tekijät voivat vaikuttaa esimerkiksi yksilöllisiin perheellistymispäätöksiin, perheiden muodostumiseen sekä perhekäsityksiin.

Perhesosiologinen tutkimus on ollut eritoten kiinnostunut sekä perheisiin liittyvistä, institutionaalisista tavoista ja normeista että perheiden piirissä ilmenevästä yksilöllistymisestä sekä individualismista. Perhekäsitykset voidaan jakaa karkeasti perhesosiologiassa kahteen pääryhmään, familistiseen sekä individualistiseen. Familistinen perhekäsitys näkee perheen instituution niin merkittävänä, että kaikki ihmisten pyrkimykset ovat sille alisteisia. Perhe näyttäytyy tässä ajatusmallissa ensisijaisena yhteiskunnallisena rakenteena, jonka säilyttämiseen kaikkien ihmisten tulisi pyrkiä toimissaan. (Jallinoja 1985, 21.) Familistinen perhekäsitys tarkasteleekin perhettä melko normatiivisena, pysyvänä sekä jopa muuttumattomana instituutiona.

Individualistinen perhekäsitys korostaa taas nimensä mukaisesti yksilöiden sekä yksilöllisten valintojen merkitystä perheinstituution muodostumisessa. Perhe muodostuu tällöin individualistisen

toimijäkäsityksen mukaisesti, joka käsittää yksilöt tietoisina toimijoina, jotka refleктоivat elämiään sekä arvioivat ympäristöjään jatkuvasti ja tekevät päätöksiään näiden reflektioiden perusteella. (Jallinoja 2003.) Individualistinen perhekäsitys korostaa yksilön omaa halua sekä oikeuksia, ja esimerkiksi perheen etu saa tässä näkökulmassa jopa väistyä yksilön omien etujen sekä toiveiden tieltä (Jallinoja 1985, 21). Moderni, individualistisempi käsitys perheellistymisestä näkeekin lastensaannin ennen kaikkea valintana, joka perustuu yksilölliseen tahtoon. Lapsia saadaan individualistisista syistä, eikä esimerkiksi kollektiivisten tai valtiollisten vaikuttimien vuoksi (vrt. Nätkin 2006; Meskus 2019). Tällöin perheellistymisestä muodostuu valinta, joka usein asetetaan vastakkain esimerkiksi opiskeluun, työhön, vapaa-aikaan ja muihin elämäntyyllisiin tekijöihin liittyvien kysymysten kanssa (esimerkiksi Rotkirch ym. 2017). Myös parisuhteen sekä romanttisen rakkauden merkitys perheen muodostamisessa on merkittävä osa individualistista, modernia perheellistymistä (Jallinoja 2000).

Vaikka on olennaista tunnistaa, että familistinen ja individualistinen jaottelu edustaa melko kärjistettyä näkemystä perheiden muodostumisesta (Jallinoja 1985, 21), nojaan tutkielmassani ensisijaisesti individualistiseen käsitykseen perheellistymisestä. Tutkielmani havainnoi lastensaantia yksilöllisenä valintana sekä päätöksenä, johon yksilö päätyy ympäristöstään sekä elämästään tekemiensä havaintojen pohjalta. Tällöin niin lastensaanti, vapaaehtoinen lapsettomuus kuin moninaiset perhemuodotkin näyttäytyvät varteenotettavina vaihtoehtoina yksilöille, jotka tekevät ratkaisunsa moninaisten vaikuttimien pohjalta. On kuitenkin hyvä huomioida, että vaikka tutkielmani painottaa individualistisempaa käsitystä perheellistymisestä, olen kuitenkin tutkielmassani avoin myös muunlaisille tulkinnoille perheellistymisestä haastateltavieni puheissa.

Individualistinen perheellistymismaisema on johtanut siihen, että ainakin näennäisesti yksilöllisten valintojen – kuten opiskelun, työpaikan, parisuhteen tai harrastusten – lisäksi myös erilaisilla yhteiskunnallisilla vaikuttimilla sekä kehityskuluilla on vaikutuksensa lastensaantiin sekä perheellistymisen suunnitteluun. Laura Briggs (2017) on tutkinut uusliberalistisen työelämän sekä kulttuurin vaikutuksia lisääntymiseen Yhdysvalloissa. Hän kuvaa tutkimuksessaan amerikkalaista yhteiskuntaa, jossa työelämä sekä työn vaatimukset ovat alati muuttuneet intensiivisemmäksi ja työn, vapaa-ajan sekä perheen yhteensovittaminen entistä hankalammaksi. Palkkojen laskiessa, työaikojen pidentyessä sekä perheiden tukipalveluiden vähentyessä sekä lapsiperheet että lastensaantia suunnittelevat ovat joutuneet ahtaalle. Uusliberalistissa kulttuurissa tavallisen arkielämän ylläpitämisestä sekä näennäisesti pienistä ongelmista on kehittynyt monelle miltei ylitysepääsemättömiä stressinaiheita ympäristössä, joka on riistänyt useilta – etenkin marginalisoiduilta sekä vähemmistöihin kuuluvilta yksilöiltä – runsaasti taloudellisia ja ajallisia

resursseja. Tämä on johtanut siihen, että yksilöillä ei välttämättä ole tarpeeksi aikaa huolehtia perheestään tai edes perustaa omaa perhettä. (Briggs 2017.)

Briggs tarkastelee politiikkaa sekä yhteiskuntamallia, jotka imevät yksilöiltä ajallisia, taloudellisia sekä henkisiä resursseja siihen pisteeseen saakka, että mikään ei tunnu riittävän. Kun työelämän vaatimukset ovat kasvaneet sekä julkisen sektorin tukitoimet vähentyneet, jää yksilöille paradoksaalisesti yhä vähemmän aikaa, mutta silti enemmän vastuuta. Briggs osoittaa, että poliittisilla päätöksillä sekä yhteiskunnallisilla päätöksillä voi olla tuntuja seurauksia yksilöiden perheellistymiseen, ja esimerkiksi julkisen terveydenhuollon, liikenteen, infrastruktuurin, yhteiskunnallisten tukien, kouluttautumismahdollisuuksien sekä työelämän vaatimusten yhteydet lisääntymiseen ovat kiistämättömät. Erityisesti työelämän vaatimukset koetaan vaikeiksi yhdistää lapsiperhe-elämään, kun yhä useammat yritykset odottavat työntekijöiltään läsnäoloa sekä valmiutta alati enemmän. (Briggs 2017.)

Työelämän vaatimusten lisäksi on tutkittu myös modernin vanhemmuuden vaatimuksia. Siinä missä lapset nähdään entistä haavoittuvampina sekä erilaisten yhteiskunnan vaarojen alaisina, odotetaan vanhemmilta kokonaisvaltaista sekä kaikkeen pystyvää vanhemmuutta, jonka nähdään olevan suorassa yhteydessä lapsen kehitykseen sekä tulevaisuuteen. Tätä modernin vanhemmuuden kulttuuria on kutsuttu tutkimuksessa intensiiviseksi vanhemmuudeksi. Intensiivinen vanhemmuus kuvaa yhteiskunnallista ideologiaa, jonka mukaan vanhempien – erityisesti äitien – odotetaan kuluttavan ylettömiä määriä resursseja sekä omistautumista lasten kasvatukseen. Intensiivinen vanhemmuus on usein lapsikeskeistä ja asiantuntijaorientoitunutta sekä henkisesti kuluttavaa, fyysisesti vaativaa ja taloudellisesti kallista. (Esimerkiksi Faircloth 2014; Smyth & Craig 2017; Mustosmäki & Sihto 2019.) Siten sen lisäksi, että uusliberalistinen työelämä vaatii yksilöiltä jatkuvasti enemmän, on myös vanhemmuudesta muodostunut niin henkisiä, taloudellisia, ajallisia kuin fyysisiäkin resursseja kuluttavampaa.

Yhteiskunnan, työelämän sekä vanhemmuuden vaatimukset ovat johtaneet siihen, että lastensaantia lykätään yhä pidemmälle, eivätkä monet uskalla suunnitella perheellistymistä ennen riittäväksi nähdyin koulutuksen, urakehityksen, varallisuuden sekä muiden resurssien kerryttämistä. Poliittiset päätökset, yhteiskunnalliset ja kulttuuriset vaatimukset sekä kehityskulut ovat siten kiinteästi yhteydessä yksilölliseen perheellistymiseen sekä perheellistymisen suunnitteluun, aivan kuten yksilöiden lisääntymispäätökset ovat yhteydessä poliittiseen päätäntään. Briggs ehdottaakin ratkaisuksi yhdysvaltalaisen perheiden lisääntyvään ahdinkoon humaania poliittista päätöksentekoa. Esimerkiksi työviikkojen pituuden rajaaminen, palkalliset vanhempainvapaat, sosiaaliturvaverkko

sekä ilmainen koulutus ovat asioita, joiden Briggs katsoisi edesauttavan yksilöiden sekä perheiden hyvinvointia. (Briggs 2017.)

Vaikka Briggsin tutkimus onkin taustoiltaan amerikkalainen, voi sitä soveltaa myös joissain määrin suomalaiseen yhteiskuntaan. Vaikka suomalainen yhteiskunta tarjoaa yksilöille ja perheille moninaisia sosiaaliturvan muotoja, ilmaista päivähoitoa ja koulutusta sekä palkallisia vanhempainvapaita (esimerkiksi Kontula 2018), voidaan työelämän sekä perhe-elämän vaatimusten nähdä asettuvan yhä useammin vastakkain suomalaisessa yhteiskunnassa, aiheuttaen perheellistymisen lykkäämistä tai jopa epäröintiä nuorten aikuisten elämissä (esimerkiksi Lainiala 2012; Miettinen 2015; Rotkirch ym. 2017). Siten vaikka suomalainen yhteiskunta tarjoaa yksilöille turvaa sekä vakautta, joista monet Briggsin (2017) tutkimat amerikkalaiset voivat vain haaveilla, näyttäytyvät yhteiskunnalliseen ympäristöön, työelämään sekä lastensaantiin liittyvät huolet yllättävän samankaltaisina näiden yhteiskuntien välillä.

Nojaankin tutkielmassani käsitykseen yhteiskunnasta, jossa sekä työelämän että perhe-elämän kasvaneet vaatimukset ovat tehneet perheellistymisen kysymyksistä sekä lastensaantiin liittyvistä päätöksistä alati hankalampia. Tavallisen arkielämän, kouluttautumisen sekä työelämän vaatimat ajalliset, taloudelliset sekä henkiset resurssit kuluttavat yksilöitä siihen pisteeseen, että perheellistymisen suunnitteluun tai lastensaantiin ei välttämättä koeta riittävän rahaa, aikaa tai voimia. Tällaisessa ympäristössä lastensaantia helposti lykätään tulevaisuuteen, jossa näiden resurssien toivottaisiin olevan runsaampia ja siten perheellistymiselle optimaalisia. Siten yksilöiden perheellistyminen on vahvassa vuorovaikutussuhteessa yhteiskunnallisen ympäristön, talouden, työ- ja perhe-elämän vaatimusten sekä poliittisen päätöksenteon kanssa, ja nämä kaikki voivat osaltaan vaikuttaa yksilöllisiin päätöksiin lastensaannista – tai vaihtoehtoisesti myös lapsettomuudesta.

3.2. Lisääntymisen (ekologinen) etiikka

Kuten olen esittänyt, nivoutuu moderni perheellistyminen voimakkaasti sekä individualistisiin käsityksiin että uusliberaalin yhteiskunnan vaatimuksiin. Koska tarkastelen tutkielmassani nuorten yliopisto-opiskelijoiden ajatuksia lisääntymisen etiikasta suhteessa maailman tilaan, tulevaisuuteen sekä ympäristöön, on teoriaosioni luonnollisesti tavoitettava myös lisääntymisen ekologisiin ja muihin eettisiin aspekteihin puretuvaa tutkimuskirjallisuutta.

Lisääntymisen etiikkaa ja erityisesti niin sanottua ”oikeutusta” on aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa pohdittu varsinkin avustetun lisääntymisen näkökulmasta (esimerkiksi Warnock 2002; Dow 2016b). Tällöin tarkastelun keskipisteenä on se, kuuluisiko ihmisillä, jotka eivät

syystä tai toisesta pysty lisääntymään ”luonnollisesti”, olla oikeus teknologia-avusteiseen lisääntymiseen sekä jopa sen valtiolliseen tukemiseen. Itse perheellistymisen oikeutusta on kuitenkin tutkittu muun muassa sen kautta, millaisia eettisiä kysymyksiä liittyy perheellistymisen päätöksiin tai ovatko lisääntyminen ja perheellistymisen ihmisoikeuksia (esimerkiksi Warnock 2002; Overall 2012).

Siinä missä jotkut saattavat käsittää lisääntymisen ihmisoikeutena (Warnock 2002, 27–28), näyttäytyy perheellistymisen toisille ihmisoikeuden sijaan tekona ja päätöksenä, johon liittyy runsaasti eettisiä vastuita sekä vaatimuksia (Dow 2016a). Jotkut ovat jopa sitä mieltä, että erinomaista, optimaalista vanhemmuutta tavoittelemattomien yksilöiden ei tulisi eettisistä syistä perheellistyä lainkaan: mikäli ei ole varma siitä, että voi olla erinomainen vanhempi lapselleen, on parempi jäädä lapsettomaksi (Cassidy 2006). Lisääntymiseettiset kysymykset siitä, milloin perheellistymisen on oikein tai väärin, näyttäytyvätkin tutkimuksen valossa kompleksisina ja vaikeina – joidenkin mukaan jopa mahdottomina määritellä (Overall 2012, 187).

Katharine Dow (2016a & 2016b) on tutkimustyössään nivonut yhteen niin lisääntymisen etiikan ekologisia, poliittisia, kulttuurillisia ja taloudellisia ulottuvuuksia lisääntymisen (ekologisen) etiikan käsitteen avulla. Dow on tutkinut lisääntymisen etiikkaan liittyviä kysymyksiä ympäristöliikkeessä kerätyn etnografisen aineistonsa avulla. Dow keräsi aineistonsa vuosien 2005 ja 2007 välillä pienestä skotlantilaisesta Spey Bayn kylästä, viettäen aikaa paikallisen luontokeskuksen toimintaan osallistuvien työntekijöiden sekä vapaaehtoisen kanssa. Spey Bayn asukkaat olivat omistautuneita luonnonsuojelulle sekä ympäristöstään huolehtimiselle, mikä heijastui myös heidän ekologisesta elämäntyylistään sekä näkemyksistään ympäristön tilasta ja luonnon tulevaisuudesta. Dow onkin kuvannut rikkaan aineistonsa kautta ympäristön sekä luonnon moninaisuuden tilasta huolestuneiden yksilöiden ajatuksia tulevaisuudesta, hyvästä elämästä sekä eettisestä lisääntymisestä Britannian matalimman syntyvyyden omaavassa Skotlannissa.

Tutkimuksessa esitellyt Spey Bayn asukkaat ovat monin tavoin epävarmoja ja huolestuneita maailmantilaan, lastensaantiin sekä lisääntymisen tulevaisuuteen liittyvistä kysymyksistä. Lisääntymisen tulevaisuuteen yhdistyvät huolet kattavat heidän ajattelussaan niin ekologisia, poliittisia, sosiaalisia kuin taloudellisiakin ulottuvuuksia. Dow hyödyntää tutkimuksessaan ympäristön käsitettä laajennettuna terminä, joka ei viittaa ainoastaan maapallon ekologiseen ympäristöön, vaan myös muihin yhteiskunnallisiin toimintaympäristöihin. Spey Bayn asukkaat olivat ensisijaisen huolestuneita siitä, millainen vaikutus ihmisen toiminnalla on luonnollisiin ympäristöihin niiden kaikissa muodoissa, käsittäen niin maapallon ekologisen tasapainon sekä biodiversiteetin kuin

ihmisyhteiskuntien toiminnan. (Dow 2016a, 656.) Seuraavaksi esittelen Dow'n havaintoja Spey Bayn asukkaiden eettistä lastensaantia sekä maailmantilaa ja tulevaisuutta koskevista näkemyksistä.

Dow on tutkinut Spey Bayn asukkaiden näkemyksiä hyvästä elämästä sekä eettisestä lisääntymisestä. Kyläläisten lisääntymiseettinen ajattelu painotti erityisesti vakauden tematiikkaa: jotta perheellistyminen olisi eettistä, tulisi syntyvälle lapselle luoda mahdollisimman vakaat sekä tasapainoiset mahdollisuudet elämään. Tämä vakaus käsitti kyläläisten näkemyksissä monenlaisia eri elämän osa-alueita, yhdistyen psyykkiseen, taloudelliseen sekä ekologiseen tasapainoon. Esimerkiksi vakaa taloudellinen tilanne, toimiva parisuhde sekä kehittynyt emotionaalinen kypsyyks olivat asioita, joita kyläläiset painottivat miettiessään eettisen lastensaannin edellytyksiä. Näkemys siitä, että elämän tulisi ikään kuin olla mahdollisimman valmiina lapselle, erottuikin selkäesti kyläläisten ajatuksista. Tulevalle lapselle tarjottavan ekologisen vakauden merkitys heijastui taas kyläläisten puheessa siten, että lapsilla tulisi olla mahdollisuus olla kosketuksissa puhtaaseen ilmaan, villiin luontoon sekä hyvinvointia edistäviin seesteisiin ympäristöihin. (Dow 2016b, 70–84.) Lastensaanti näyttäytyi siten Spey Bayn asukkaiden elämässä tietoisena eettisenä päätöksenä sekä tekona, johon tulisi olla parhaalla mahdollisimmalla tavalla tulevaa lasta palvelevat edellytykset.

Kuten mainitsin jo aikaisemmin, Spey Bayn asukkaat olivat huolissaan maapallon sekä yhteiskuntien tilasta. Kyläläiset kokivat, että ihmisillä on vastuu pyrkiä estämään ekologisia sekä yhteiskunnallisia katastrofeja eettisillä sekä vastuullisilla valinnoilla ja suunnitelmallisella käyttäytymisellä. Myös tulevaisuuden pohtiminen sekä huomioiminen oli voimakas osa kyläläisten eettistä ajattelua. Asukkaiden tavoitteena sekä unelmana näyttäytyikin luonnonmukaisen elämä, jossa ihmisten, muiden eläinten sekä luonnon välinen tasapaino sekä hyvinvointi toteutuisivat niin nykyhetkessä kuin tulevaisuudessakin. Eettistä, kestäväää sekä yhdenvertaista hyvinvointia palvelevaa ympäristöä rakennettiin kylässä niin kutsutun eettisen työn avulla: toiminnan, joka rakentuu hyvyydelle, huolehtimiselle sekä yhteisöllisyydelle ja välittää ihmisten sekä ympäristön nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. (Dow 2016b.)

Perheellistymisen, tulevaisuuden sekä eettisen elämän kysymykset nivoutuivat Spey Bayn asukkaiden ajatuksissa kiinteästi toisiinsa. Kyläläiset näkivät tulevaisuuden sekä tulevat sukupolvet aikaisempien sukupolvien toimien sekä valintojen tuotoksina, ja pyrkivät siksi sekä elämään että lisääntymään tavalla, joka tukisi niin ekologisesti, sosiaalisesti kuin taloudellisesti kestävään tulevaisuuden rakentumista. Lastensaannin sekä tulevaisuuden yhteydet saivatkin Dow'n aineistossa monia kyläläisiä pohtimaan sekä sitä, millainen vaikutus lisääntymisellä mahdollisesti on ympäristöön ja tulevaisuuteen että sitä, millainen vaikutus tulevaisuudella sekä ympäristöllä mahdollisesti on heidän jälkeläisiinsä. Lisääntymistä, ympäristöä sekä tulevaisuutta ei voi siten

erottaa toisistaan, vaan perheellistyminen on osa ympäristön, yhteiskuntien sekä tulevaisuuden rakentamista. (Dow 2016b.)

Dow kiteyttää tarkkailemansa yhteisön suhtautumisen perheellistymiseen, maailmantilaan sekä tulevaisuuteen ”lisääntymisen ekologisen etiikan” (ecological ethic of reproduction) käsitteeseen. Lisääntymisen ekologisella etiikalla Dow viittaa ajattelutapaan, jossa lastensaantia ei mielletä niinkään biogeneettisen perimän siirtymän kautta, vaan lisääntymistä koskevassa ajattelussa painotetaan sitä, millaiseen maailmaan tuleva lapsi syntyy. Sen sijaan, että fokus kohdennettaisiin siihen, syntykö kahden ihmisen sukusoluista uusi elämä, painottuu lisääntymisen ekologisessa etiikassa vakaan ympäristön turvaaminen, jossa tulevat sukupolvet voisivat ”kukoistaa” ja elää terveenä sekä turvassa. Pääosassa ei silloin ole vain yksinkertaisesti biologisen jälkeläisen syntymä, vaan se, pystyykö tämä lapsi elämään tulevaisuudessa hyvää elämää. (Dow 2016b.) Lisääntymisen ekologisen etiikan voisikin tulkita edustavan lisääntymisen ympäristöllistä tulkintaa yhteiskunnassa, joka usein painottaa erityisesti lisääntymisen biologisia sekä sosiaalisia aspekteja.

Lisääntymisen ekologisessa etiikassa perheellistymiseen liittyvät eettiset kysymykset kohdentuvat erityisesti arvioimaan kriittisesti maailmaa, jossa tulevaisuuden lapset tulisivat kasvamaan. Tällainen lisääntymiseettinen ajattelu painottaa sitä, että seuraavan sukupolven lapset tulevat perimään aikaisempien sukupolvien taakseen jättämän ympäristön. Siten lastensaanti näyttäytyy osana ympäristön ja tulevaisuuden rakentamista, ja esimerkiksi Spey Bayn asukkaiden lisääntymiseettiset näkemykset painottivat sellaisia perheellistymisen sekä kasvattamisen keinoja, jotka tukisivat sellaisten ympäristöjen muodostumista, jotka pystyisivät sekä tarjoamaan ihanteelliset mahdollisuudet ihmiselämälle että uusitumaan luonnollisella tavalla. Lisääntymisen ekologinen etiikka sisältää myös pohdintaa siitä, onko eettistä synnyttää lapsia maailmaan, jota ihmisen toiminta on jo vakavasti vaurioittanut. (Dow 2016a.)

Kysymykset siitä, millaisessa tulevaisuudessa seuraavat sukupolvet tulevat syntymään sekä elämään, millaiseen maailmaan on eettistä saada lapsia sekä miten näitä lapsia tulisi kasvattaa, ovat kiinteä osa lisääntymisen ekologista etiikkaa. Lisääntyminen onkin Dow’n mukaan tärkeässä roolissa eettisten arvojen sekä valintojen uusintamisessa, tekemisessä ja toteuttamisessa sekä hyvän elämän rakentamisessa (Dow 2016b, 196).

Aion hyödyntää Dow’n tutkimusta Spey Bayn ympäristöliikkeen jäsenistä sekä lisääntymisen ekologisesta etiikasta tutkielmani viitekehyksenä, jonka kautta tarkastelen haastattelemieni yliopisto-opiskelijoiden näkemyksiä perheellistymisestä, maailmantilasta sekä lisääntymisen etiikasta. Tulen tästä eteenpäin käyttämään ensisijaisesti lisääntymisen etiikan käsitettä, sillä aion soveltaa Dow’n

lisääntymisen (ekologisen) etiikan käsitettä niin lisääntymisen sosiaalisiin, kulttuurillisiin, ekologisiin kuin taloudellisiin ulottuvuuksiin, joita haastateltavani nostavat esille näkemyksissään.

Lisääntymisen etiikan käsite toimii tutkielmani pääasiallisena teoreettisena käsitteenä, jonka kautta tarkastelen perheellistymiseen sekä maailman tilaan ja tulevaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Olen kiinnostunut tarkastelemaan juuri sitä, millaisia lisääntymiseettisiä ajatusmalleja haastateltavani soveltavat navigoidessaan perheellistymiseen, maailman tilasta koettuun epävarmuuteen sekä näiden teemojen problematisointiin liittyvien ajatustensa välillä. Lisäksi käsittelen Dow'n tapaan perheellistymistä tutkielmassani eettisen päätöksenteon sekä pohdintojen kohteena olevana toimintana, jonka merkityksiä sekä seurauksia yksilöt punnitsevat harkitessaan yksilöllisiä toiveitaan sekä ratkaisujaan.

3.3. Tutkimuskysymykset

Tarkastelen käsittelemääni aihepiiriä pro gradu -tutkielmassani seuraavien tutkimuskysymyksien kautta: 1) Miten yliopistossa opiskelevat nuoret aikuiset jäsentävät ajatuksiaan perheellistymisestä sekä maailmantilasta ja tulevaisuudesta? 2) Miten perheellistyminen ja maailmantila suhteutuvat toisiinsa heidän näkemyksissään? 3) Millaista lisääntymisen (ekologista) etiikkaa haastateltavani tuottavat?

4 Aineisto ja tutkimusmenetelmät

Ennen kuin siirryn tutkielmani analyysiosioon, esittelen hyödyntämäni aineiston, tutkimusmenetelmän sekä tutkimuskysymykseni. Käsittelen tässä osiossa ensimmäiseksi keräämäni haastatteluaineistoa, minkä jälkeen siirryn kuvailemaan tutkielmassani hyödyntämäni analyysimetodia, eli teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä.

4.1. Aineisto

Tutkielmani empiirinen aineisto koostuu 11, ainakin vielä itse lapsettoman yliopisto-opiskelijan teemahaastattelusta. Haastattelujen avulla pyrin kartoittamaan opiskelijoiden näkemyksiä ja huolia perheellistymisestä ja maailmantilasta sekä siitä, miten nämä ajatukset suhteutuvat toisiinsa ja käsityksiin lisääntymisen oikeuttamisesta. Teemahaastattelulla tarkoitetaan puolistrukturoitua haastattelua, joka etenee yksityiskohtaisesti suunniteltujen kysymysten sijasta keskeisten, laaja-alaisempien teemojen varassa. Haastattelurunkoa ei siten rakenneta tarkasti kysymys kysymykseltä, vaan kokoamalla yhteen haastattelulle keskeisiä teemoja sekä mahdollisesti teemoja tarkentavia alaotsikoita ja avustavia esimerkkikysymyksiä. Se, kuinka tarkasti haastattelurunko laaditaan ja kuinka tarkasti siinä pysytään, on teemahaastatteluissa hyvinkin tapauskohtaista. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 64.)

Oma haastattelurunkoni (Liite 1) koostui kolmesta eri temaattisesta osiosta, joista ensimmäinen sisälsi perheellistymiseen, toinen maailmantilaan sekä kolmas perheellistymiseen ja maailmantilaan yhdessä liittyviä, melko löyhästi muotoiltuja kysymyksiä. Lisäksi haastattelurunkoni muovautui hieman haastattelujen edetessä, ja muokkasin ajoittain esimerkiksi esittämieni kysymysten järjestystä sekä esitysmuotoa melko vapaasti haastattelutilanteen mukaan. Teemahaastattelun keinot mahdollistivatkin siten haastateltavieni näkemysten mahdollisen tarkan, syväluotaavan sekä yksilöllisen tavoittamisen.

Rekrytoin haastateltavani jakamalla haastattelukutsuani Tampereen yliopiston ainejärjestöjen sähköpostilistojen kautta. Välitin haastattelukutsuni jakopyynnön yhteensä 18 eri ainejärjestöön, joista seitsemän kuittasi haastattelukutsuni jaetuksi heidän sähköpostilistoillaan. Lopulta päädyin haastattelemaan 11 yliopisto-opiskelijaa, jotka olivat iältään 20–32-vuotiaita ja opiskelivat seitsemässä eri tutkinto-ohjelmassa. Haastateltavieni yksityisyyden suojelemiseksi en mainitse tutkielmassani haastateltavieni tutkinto-ohjelmia, mutta haastateltavani sijoittuivat Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden, kasvatustieteiden ja kulttuurin, johtamisen ja talouden sekä

informaatioteknologian ja viestinnän tiedekuntiin. Haastateltavistani kuusi suoritti parhaillaan kandidaatintutkintoaan, neljä maisterintutkintoaan sekä yksi väitöskirjaan tähtääviä jatko-opintojaan.

Haastattelukutsuni saavutti huomiota enimmäkseen naisoletetuilta, ja lopulta haastateltavikseni päätyi yhdeksän naiseksi identifioituvaa ja kaksi miehiksi identifioituvaa informanttia. Vaikka kaksi haastateltavistani mainitsivat oma-aloitteisesti kuuluvansa seksuaalivähemmistöön, koostui haastatteluaineistoni pääosin cis-sukupuolisista, heteroseksuaaleiksi identifioituvista henkilöistä. Yhdeksän haastateltavaani olivat etnisesti suomalaisia ja kaksi haastateltavaani kertoivat kuuluvansa kulttuuriseen tai etniseen vähemmistöön. Lisäksi yksi haastateltavistani kertoi kasvaneensa adoptioperheessä, mutta suurin osa haastateltavistani oli heterovanhempiansa biologisia lapsia.

On hyvä huomioida, että haastateltavani edustavat ainoastaan tietyn ihmisryhmän näkemyksiä sekä kokemuksia tutkimastani aihepiiristä. Kaikki haastateltavani opiskelivat yliopistossa sekä olivat yhteiskunnallisesti tarkasteltuna kohtuullisen hyvissä, jopa etuoikeutetuissa, elämäntilanteissa sekä asemassa intellektuellisen pääomansa, seksuaalisen ja sukupuolisen suuntautumisensa sekä kulttuurisen taustansa suhteen. Tarkastelen haastateltavieni yhteiskunnallisten positioiden merkitystä sekä aineistoni mahdollisuuksia ja haasteita vielä tarkemmin tutkielmani loppupuolella.

Haastattelut toteutettiin vuoden 2020 elokuun ja syyskuun välisenä aikana, ja vallitsevasta pandemiatilanteesta johtuen seitsemän haastattelua järjestettiin etäyhteyksin Zoomin sekä Microsoft Teamsin välityksellä ja neljä haastattelua kasvotusten yliopiston tiloissa. Haastattelujen kesto vaihteli 45 minuutin ja 1,5 tunnin välillä. Nauhoitin haastattelut litterointia varten sekä kannettavalle tietokoneelleni että puhelimelleni. Lopullista, litteroitua haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 123 sivua.

Haastattelujen toteuttamisessa sekä haastatteluaineiston käsittelyssä on noudatettu Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) ihmisiä koskevan tutkimuksen eettisiä periaatteita. Haastateltavani ovat näitä periaatteita noudatellen osallistuneet tutkimukseen ja haastatteluihin täysin vapaaehtoisesti, ja heillä on ollut täysi oikeus myös kieltäytyä osallistumasta tai keskeyttää oman osallistumisensa missä tahansa tutkimusprosessin vaiheessa. Olen kertonut haastateltavilleni selkeästi tutkimuksen sisällöstä, heidän henkilötietojensa käsittelystä sekä tutkimuksen käytännön toteuttamisesta, ja varmistanut, että haastateltavat tietävät, mitä tutkimukseen osallistuminen konkreettisesti tarkoittaa ja miten tutkimusaineistoa aiotaan käsitellä sekä säilyttää. (TENK 2019, 8–9.) Varmistaakseni aineistonkeruu- ja -käsittelyprosessin eettisyyden, pyysin jokaiselta haastateltavaltani kirjallisen suostumuksen haastattelun toteuttamisesta, henkilötietojen käsittelystä sekä haastattelun tallentamisesta (Liite 2). Olen kiinnittänyt tarkasti huomiota haastateltavieni henkilöllisyyden suojelemiseen myös aineiston

analyysivaiheessa esimerkiksi salaamalla heidän oikeat nimensä sekä jättämällä pois muut mahdolliset tunnistettavat yksityiskohdat hyödyntämistäni aineistosta. Tutkimusaineisto on lisäksi säilytetty ainoastaan yksityiskäytössä olevalla tietokoneella salasanasuojauksen takana parhaan mahdollisen tietosuojan varmistamiseksi.

4.2. Teoriaohjaava sisällönanalyysi

Hyödynnän tutkielmassani teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan laadullisen tutkimuksen perusmenetelmää, jota voidaan soveltaa laajasti laadullisen tutkimuksen perinteissä. Sisällönanalyysi mahdollistaa miltei minkä tahansa kirjallisen materiaalin systemaattisen sekä objektiivisen läpikäynnin. Metodissa on kuitenkin tärkeää ottaa huomioon, että se ainoastaan järjestää tutkittavan aineiston tulkintaa sekä johtopäätöksiä varten, jolloin tutkijan aineistosta esiin nostaneiden johtopäätösten merkitys korostuu. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Siten sisällönanalyysin voi nähdä soveltuvan hyvin erilaisten aineistojen läpikäymiseen sekä analysointiin. Koinkin sisällönanalyysin tarjoavan aineistoni tulkinnalle parhaat mahdolliset lähtökohdat, joissa aineistosta esiin nousevat merkitykset sekä tulkinnat saavat tarvitsemansa tilan sekä painoarvon.

Laadullista aineistoa voidaan analysoida joko aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöinen analyysi pyrkii nimensä mukaisesti luomaan käytetystä aineistosta itsenäisen teoreettisen kokonaisuutensa, kun taas teorialähtöinen analyysi tulkitsee aineistoa ennalta valitun teorian tai mallin kautta. Teoriaohjaava analyysi sijoittuu näiden kahden analyysimuodon välimaastoon: siinä analyysi ei pohjautu suoraan teoriaan, vaan teoria toimii apuna analyysissä sekä aineiston tulkinnassa. Aikaisemman tiedon sekä teoreettisen viitekehyksen merkitys on teoriaohjaavassa analyysissä läsnä sekä tunnistettavissa, mutta sen sijaan, että analyysin tarkoitus olisi ikään kuin testata jo olemassa olevaa teoriaa, toimii teoria lähtökohtana uudelleenlaisille tulkinnoille sekä tiedon jalostamiselle. (Tuomi & Sarajärvi 2018.) Teoriaohjaavan analyysin keinot mahdollistavat siten sekä aineistoni uniikin sisällön esiintuonnin että sen tarjoamien tulkintojen soveltamisen jo olemassa olevaan tietoon sekä tutkimukseen. Aikaisempi tutkimuskirjallisuus perheellistymisestä ja maailman tilaan kohdistuvista huolista sekä etenkin Katharine Dow'n (2016a & 2016b) lisääntymisen (ekologista) etiikkaa analysoineet tutkimukset tarjoavatkin aineistolleni hedelmällisen vertailukohdan, joihin soveltaa sekä peilata omasta aineistostani esiin nousevia havaintoja.

Aineistolähtöinen sisällönanalyysi kuvataan usein kirjallisuudessa kolmivaiheiseksi prosessiksi, joka käsittää aineiston redusoinnin, klusteroinnin sekä abstrahoinnin vaiheet. Toisin sanoen nämä vaiheet tarkoittavat aineiston pelkistämistä, ryhmittelyä sekä teoreettisten käsitteiden luomista.

Teoriaohjaavan sisällönanalyysin toteuttamisprosessi noudattaa suurpiirteisesti samaa kaavaa kuin aineistolähtöinen analyysi, vaikkakin sillä erotuksella, että abstrahointivaiheessa aineisto liitetään jo olemassa oleviin teoreettisiin käsitteisiin tai tutkimuksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018.)

Hyödynsin tutkielmani analyysivaiheessa sisällönanalyysin peruskeinoja. Aineiston auki kirjoittamisen sekä perusteelliseen aineiston tutustumisen jälkeen aloitin aineistoni pelkistämisen värikoodaamisen avulla. Tulostin litteroimani haastattelut paperille ja nostin aineistostani esiin eriväristen tussien avulla samankaltaisia näkemyksiä, joita haastateltavani esittivät perheellistymiseen, maailmantilaan sekä lisääntymisen etiikkaan liittyen. Aineiston redusointi toimi kartoittavana pohjatyönä aineiston ryhmittelyä varten, ja nostin värikoodaamieni haastattelukatkelmien avulla aineistostani esiin tutkimuskysymyksieni kannalta olennaisia teemoja sekä kokonaisuuksia. Lopulta suhteutin aineistostani erottuneet havainnot sekä kokonaisuudet tutkielmani taustalla vaikuttavaan tutkimuskirjallisuuteen lastensaannista, maailmantilasta koetusta huolesta sekä lisääntymisen etiikasta.

Olen jakanut aineistoni analyysin kolmeen lukuun. Ensimmäisessä luvussa käsittelen haastateltavieni näkemyksiä lastensaannista sekä maailmantilasta ja tulevaisuudesta omina teemoinaan. Toisessa luvussa tarkastelen lisääntymisen sekä maailmantilan ja tulevaisuuden välisiä eettisiä yhteyksiä sekä pohdintoja haastateltavieni ajatuksissa. Kolmannessa analyysiluvussa siirryn taas käsittelemään haastateltavieni näkemyksiä lisääntymisen etiikasta vanhemmuuden sekä perhe-elämän käytäntöjen näkökulmasta.

5 Perheellistyminen ja maailmantila toisistaan erillisinä kysymyksinä

Jotta voin saavuttaa tutkielmani tavoitteleman, lastensaannin sekä maailmantilan ja tulevaisuuden eettisiä yhteyksiä tutkivan näkökulman, minusta on olennaista tarkastella näitä aihepiirejä ensin omina kokonaisuuksinaan. Käsittelemällä aihepiirejä ensin toisistaan irtonaisina, pystyn myöhemmin erittelemään paremmin niitä seikkoja, jotka niitä yhdistävät ja erottavat – eettisestikin. Siirryinkin ensimmäisessä analyysiluvussani tarkastelemaan ensin haastateltavieni ajatuksia perheellistymisestä ja tämän jälkeen maailmantilasta sekä tulevaisuudesta.

5.1. Lastensaannin monitahoiset kysymykset

Perheellistyminen yksilöllisenä vaihtoehtona

Haastateltavani kertoivat miettineensä perheellistymiseen liittyviä kysymyksiä omassa elämässään. Kuitenkin haastateltavieni näkemykset omaan mahdolliseen perheellistymiseensä liittyen vaihtelivat: siinä missä seitsemän haastateltavaani toivoi perheellistyvänsä vielä tulevaisuudessa, eivät loput neljä olleet vielä varmoja asiasta tai tienneet, mitä haluaisivat. Haastateltavistani kukaan ei siis ilmaissut nimenomaisesti valinneensa lapsettomuutta, vaan hekin, jotka suhtautuivat perheellistymiseen epävarmasti tai epäilevästi, halusivat jättää perheellistymiskysymyksen avoimeksi.

Haastateltavieni omaan perheellistymishaluun vaikuttavat tekijät olivat hyvin moninaisia. Kun haastateltavani pohtivat omaa perheellistymishaluaan lisääviä tekijöitä, niin sanotun vakaan elämän tilanteen merkitys korostui voimakkaasti jokaisessa haastattelussa. Perheellistymiselle optimaaliseen, vakaaseen elämäntilanteeseen käsitettiin haastatteluissa usein kuuluvan esimerkiksi vakiintunut parisuhde, varma taloudellinen tilanne, vakituinen työpaikka sekä mahdolliselle lapselle sopiva asuinympäristö. Lisäksi hyvät sosiaaliset tukiverkostot sekä omat henkiset voimavarat nousivat usein esille keskusteltaessa perheellistymishalua lisäävistä asioista. Eräs haastateltavani kuvasi vakaan elämäntilanteen merkitystä itselleen perheellistymisen kysymyksissä seuraavasti:

--- että olisi tarpeeksi vakaassa elämäntilanteessa jossain vaiheessa, että on tarpeeksi kokenut ja viisas ja tarpeeksi kypsä ennen kaikkea jakamaan sellaisen kokemuksen, kuin uuden ihmisen kasvattamisen tähän maailmaan. Sillee, että olisi jonkinlainen vakaa elämäntilanne, missä monet asiat olisi tavallaan jo valmiina, että olisi vaikka koti ja vakaat tulot ja kumppani, niin siinä vaiheessa se *[lastensaanti]* voisi olla mahdollinen ajatus. (H8)

Lastensaantia mietittiinkin aineistossani erityisesti ajoituksen näkökulmasta – millainen on oikea elämäntilanne sekä aika perheellistymiselle? ”Vakaan elämäntilanteen” sekä lastensaannin ”oikean”

ajoittamisen merkitys on noussut voimakkaasti esiin myös aikaisemmassa, perheellistymistä sekä perhesuunnittelua käsittelevässä tutkimuksessa. Moni nuori aikuinen toivoo, että lastensaanti ajoittuisi elämäntilanteeseen, jossa olisi muun muassa itse tarpeeksi kypsä kohtaamaan vanhemmuuden haasteet, olisi vakituinen sekä perheellistymiseen kannustava työpaikka ja vakaa, turvallisuuden tuntua tuova taloudellinen tilanne. (Rotkirch ym. 2017, 57.) Vakauden merkitys on noussut esiin myös Katharine Dow'n (2016b) lisääntymiseettisessä tutkimuksessa. Kuten haastattelemanani yliopisto-opiskelijatkin painottivat, näkivät Dow'n haastattelemat skotlantilaisen ympäristöliikkeen edustajat esimerkiksi onnellisen parisuhteen sekä vakaan taloudellisen tilanteen olevan tekijöitä, jotka ovat avainasemassa luodessa lastensaannille otollista sekä vakaata ympäristöä (Dow 2016b, 70).

Perheellistymiseen liittyy siten selkeitä odotuksia siitä, että monenlaiset elämän osa-alueet sekä resurssit olisivat vähintään tasapainossa, elleivät jopa huipussaan, ennen päätöstä saada lapsia. Kuten omasta aineistostanikin nousi esiin, pitäisi perheellistymistä varten olla sekä henkisesti, taloudellisesti, kulttuurillisesti ja yhteiskunnallisesti suotuisassa tilanteessa, jotta ajoitus tuntuisi lastensaannille oikealta. Näkemys siitä, että elämän tulisi ikään kuin olla ”valmis” ennen lisääntymistä, erottuikin selkeästi sekä omasta haastatteluaineistostani että aikaisemmasta tutkimuskirjallisuudesta (esimerkiksi Dow 2016b; Rotkirch ym. 2017; Briggs 2017).

Siinä missä vakaa elämäntilanne koettiin perheellistymishalua lisääväksi tekijäksi, elämästä koetut epävakauden tai epävarmuuden tunteet aiheuttivat taas haastateltavissani päinvastaisia, perheellistymishalua vähentäviä tai vähintään lykkäviä ajatuksia. Esimerkiksi turvaton parisuhde, epävarma taloudellinen tilanne, vakiintumaton työllisyystilanne tai opintojen keskeneräisyys edustivat haastateltavilleni epävakaata elämäntilannetta, joka ei ole optimaalinen perheellistymiselle. Aiemmassa tutkimuksessa onkin todettu, että esimerkiksi työelämään, talouteen sekä yleisesti tulevaisuuteen kohdistuvat epävarmuuden tunteet voivat lisätä merkittävästi perheellistymiseen kohdistuvaa epäröintiä (esimerkiksi Adler 2007; Rotkirch 2020, 37; KAKS 2020, 38–40). Vakaan elämäntilanteen tavoittelu näyttäytyikin haastateltavilleni paradoksaalisesti sekä perheellistymisen mahdollistavana että perheellistymistä lykkäävinä tekijänä.

Myös sosiaaliset ja kulttuuriset odotukset nousivat puheeksi keskusteltaessa lastensaannista ja perhesuunnittelusta. Vaikka moderni lastensaanti nähdään usein hyvin individualistisessa valossa (esimerkiksi Jallinoja 2003; Rotkirch ym. 2017) jotkin haastateltavistani kokivat perheellistymiseen liittyvän sosiaalisia odotuksia. Perheellistymisen nähtiin heidän mukaansa kuuluvan tavanomaiseksi osaksi elämänkulkua, mikä osaltaan saattaisi rohkaista – sekä mahdollisesti painostaa – tekemään

päätöksen perheellistyä. Jotkin haastateltavistani kokivat myös sen, että oma kumppani haluaisi perheellistyä tai omat vanhemmat toivovat lapsenlapsia, lisäävän omaa haluaan perheellistyä:

Mä tiedän, että mun vanhemmat toivoo kovasti lapsenlapsia ja se tuntuu semmoiselta tavallaan hyvin luontaiselta, vähän semmoinen, että kun hankkii tutkinnon, menee naimisiin ja saa jonkun hyvän työpaikan, josta tykkää, niin sitten lapsi tuntuu semmoiselta tavallaan, mitä vähän kuin kuuluu tehdä, mikä sitten toisaalta --- mä en halua tehdä asioita ihan vaan pelkästään sen takia, että se on jotain, mitä vaan kuuluisi tehdä. (H7)

Vaikka perheellistymispäätösten taustalla nähdäänkin usein erityisesti yksilöllisiä vaikuttimia – kuten yksilön oma tahto, omat mielenkiinnonkohteet sekä yksilöllinen elämäntilanne – vaikuttivat myös esimerkiksi läheisten odotukset tai yhteiskunnalliset paineet haastateltavieni näkemyksiin perheellistymisestä. Elämäntilanteen sekä sosiaalisten odotusten lisäksi myös ajatus siitä, että vanhemmuus olisi jollain tavalla kasvattava tai muutoin kokemisen arvoinen kokemus, toimi haastateltavistani perheellistymishalua lisäävänä ajatuksena:

Vanhemmuus on semmonen ajanjakso, jonka mä haluaisin kokea. Ei siis sillä lailla, että mä haluaisin vauvan tai taaperon tai mitenkään tälle, vaan mä ajattelen sitä, että mä haluaisin sen kokemuksen siitä vanhemmuudesta, joka sitten myöskin sitten muuttuu ajallisesti siitä eteenpäin kun se lapsi kasvaa. (H1)

Haastateltavani näkemyksiin perheellistymisestä sisältyi siten sekä individualistisia että familistisiä piirteitä (ks. Jallinoja 1985; Jallinoja 2003). Siinä missä perheellistymiseen koettiin jopa yhteiskunnallisia ja sosiaalisia paineita (vrt. familistinen perhekäsitys), näyttäytyi lastensaanti myös esimerkiksi yksilöllisenä mahdollisuutena kokea jotain uniikkia ja uutta (vrt. individualistinen perhekäsitys.) Kaikkiaan vakaa elämäntilanne, kulttuuriset odotukset sekä tietysti oma halu tulla vanhemmaksi olivat tekijöitä, joiden haastateltavani kokivat motivoivan heitä perheellistymään mahdollisesti tulevaisuudessa.

Haastatteluissa esiintyi kuitenkin myös runsaasti kielteisiä, perheellistymistä problematisoimaan ajavia näkemyksiä. Useat haastateltavat mainitsivat muun muassa perhe-elämään yhdistyvien negatiivisten mielikuvien vaikuttavan negatiivisesti käsityksiinsä lastensaannista: arkielämän kokemukset, sosiaalinen media tai julkiset keskustelut saattavat tuottaa mielikuvaa perhe-elämästä raskaana, hektisenä puurtamisena, kun taas lapsettomuus näyttäätyy ikään kuin mukavana ja helppona vaihtoehdona. Lapsiperhe-elämä näyttäätyy monelle kokonaisvaltaisena, muuta elämää, vapaa-aikaa sekä jopa omaa identiteettiä verottavana tai uhkaavana ajatuksena. Haastateltavani olivat

tietoisia siitä, että lapsensaanti muuttaa yksilön elämän, ja ajatus siitä, että tämä muutos ei olisikaan positiivinen tai toivottu, huolestuttikin monia. Eräs haastateltavani kuvasi perheellistymiseen yhdistyviä kielteisiä ajatuksiaan seuraavasti:

Toivon, että mulla on negatiivisempi kuva, kuin mitä se oikeasti on. Että toki ihmisetkin jakaa herkemmin negatiivisia asioita vanhemmuudesta esimerkiksi sosiaalisessa mediassa, mutta siitä toki tulee ensimmäisenä mieleen semmoinen tavallaan jopa identiteetin menetys siitä, että en ole enää [*haastateltavan nimi*], vaan äiti. Ja tavallaan semmoinen oman arjen ja rutiinien uhraaminen sille, että huolehtii lapsesta, että vaikka mä tiedän, että mun kumppani on sellainen, joka osallistuu ihan tasapuolisesti hoitoon ja muuhun, mutta silti se tavallaan --- semmoinen, että sulla olisi paino harteilla siitä, että elämä muuttuu tosi radikaalisti ja joutuisi luopumaan tosi paljosta. (H7)

Nykyvanhemmuuden vaatimat resurssit sekä intensiivisen vanhemmuuden – erityisesti äitiyden – teemat (ks. Faircloth 2014; Briggs 2017; Smyth & Craig 2017; Mustosmäki & Sihto 2019) nousivatkin voimakkaasti esiin haastateltavieni puheesta. Sen lisäksi, että perhe-elämä näyttäytyy monelle henkisesti, fyysisesti ja taloudellisesti kuormittavana valintana, näyttäytyy se myös traditionaalisen, jopa kahlitsevana ja tiettyyn muottiin valettuna vaihtoehtona. Punaisessa omakotitalossa asuva ydinperhe, johon kuuluvat äiti, isä, kaksi lasta, kultainen noutaja ja farmariauto, on mielikuva, joka monella nuorella aikuisella on lapsiperheistä, mutta joka ei nimenomaisesti välttämättä houkuttele perheellistymään. Stereotyyppiseen ydinperheidylliin liitetään myös mielikuvia ahdistuksesta, pimeydestä, sotkusta, metelistä sekä alati jatkuvasta kiireestä ruuhkavuosien keskellä. Niin sanottujen ”prismaperheiden” mallit tai arki eivät näyttäydy kaikille mieluisena elämäntyylinä. (Rotkirch ym. 2017, 38–40.)

Elämäntyyliin liittyvät kysymykset ovatkin tutkimusten mukaan suuressa roolissa nuorten aikuisten ajatuksissa lastensaannin epäröinnistä tai lykkäämisestä. Monien mielikuvissa perheellistyminen edustaa perustavanlaatuisia elämäntyylin muutosta, jossa perheellistyvä saattaa joutua luopumaan harrastuksistaan, yöunistaan, urahaaveistaan, laatuajasta ystävien sekä kumppanin kanssa ja niin edelleen. Kuten aiemmassa haastattelukatkelmassakin nousi esiin, edustaa lastensaanti joillekin jopa luopumisesta omasta identiteetistään sekä elämästään. (Rotkirch ym. 2017; Rotkirch 2020.) Vapautteen, omaan elämään sekä yksilölliseen elämäntyyliin liittyvät kysymykset koetaan niin tärkeiksi, että ne vaikuttavat usein myös päätökseen jäädä vapaaehtoisesti lapsettomaksi (Peterson 2015). Elämäntyyliin, vapaa-aikaan ja identiteettiin yhdistyvät ajatukset nousivatkin voimakkaasti esiin myös omien haastateltavieni pohdinnoissa.

Monet haastateltavani olivat lisäksi huolissaan lastensaannin psyykkisistä sekä fyysisistä vaatimuksista. Lapsiperhe-elämästä mahdollisesti seuraavat henkiset paineet, oma psyykkinen hyvinvointi sekä naisiksi identifioituvilla haastatelluillani raskauden fyysiset muutokset sekä vaatimukset olivatkin teemoja, jotka saivat haastateltavissani aikaan perheellistymistä problematisoivia näkemyksiä. Myös äidillisten tunteiden puuttumisen sekä omiin vanhemmuuskykyihin kohdistettujen epäilysten kerrottiin voivan vähentää omaa perheellistymishalua. Yksi haastateltavistani sanallisti ajatuksiaan näistä teemoista seuraavasti:

Mun on välillä hirveen vaikeeta samaistua sellaisiin ihmisiin, jotka on aina tienneet, että he haluaa lapsia, ja on aina tiennyt, että heidän suurin intohimonsa elämässä on olla äiti tai isä, niin mä en jotenkin samaistu siihen ollenkaan. Että etteks te näe näitä kaikkia vaikeita kysymyksiä, mitä tähän lastensaamiseen liittyy? Tai sit ihan sellaisenkin kysymys, että mitäs sitten, jos mä en vaikka rakastaisikaan mun lapsia tai mä en osaisikaan pitää heistä huolta tai mä en osaisikaan kasvattaa heitä? (H2)

Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi suurin osa haastateltavistani kertoi myös maailman tilaan sekä tulevaisuuteen liittyvien huolien, pelkojen tai problemaattisten ajatusten voivan vähentää heidän haluaan perheellistyä. Tulen palaamaan tähän aiheeseen kuitenkin tarkemmin tutkielmani myöhemmissä analyysiluvuissa.

Perheellistyminen yhteiskunnallisena sekä sukupuolittuneena ilmiönä

Kävimme haastatteluissa läpi myös haastateltavieni näkemyksiä siitä, millaiseksi he kokivat yhteiskunnan sekä julkisten keskusteluiden roolin yksilöllisten perheellistymispäätösten muotoutumisessa. Kaikki haastateltavistani olivat hyvin tietoisia Suomen syntyvyyskehityksestä sekä siihen liittyvistä julkisista keskusteluista. Vaikka moni haastateltavistani ymmärsi Suomen syntyvyyskehityksen aiheuttamaa taloudellista ja sosiaalispoliittista huolta sekä ajatteli, että syntyvyyden seuraaminen sekä siitä keskusteleminen on tärkeää, suurin osa haastateltavista koki kuitenkin, että verbaalinen rohkaiseminen tai jopa painostaminen perheellistymiseen eivät ole nimenomaisesti valtion tai muiden suurempien julkisten toimijoiden tehtäviä. Valtaosa haastateltavista vaikuttikin ajattelevan, että valtion tehtävänä olisi vain pyrkiä turvaamaan yksilölle optimaalisin mahdollinen tilanne perheellistymiselle, ikään kuin hiljaisena taustavaikuttajana:

Ja mun mielestä semmoinen yhteiskunnan tai hallituksen tai tällöisten politiikan rooli siinä pitäisi olla ikään kuin siirtyä pois edestä siitä, että ei ikään kuin, miten mä sanoisin, ei työnnetä ihmisiä siihen, mutta ei myöskään kielletä sitä, että ikään kuin hiljaisesti

mahdollistaa se. Jotka haluaa, niin heille annetaan se mahdollisuus, jotka ei halua, heitä ei työnnetä sitten siihen. (H5)

Haastateltavani käsittivät perheellistymisen ambivalenttina, samalla niin syvästi yksityisenä kuin myös samalla todella julkisena ilmiönä ja toimintana. Aikaisemmassa tutkimuksessa on huomattu, että suuri osa suomalaisista ei pidä valtiollista, syntyvyyden lisäämiseen tähtäävää toimintaa tarpeellisena tai kannatettavana (Kontula 2018, 44). Haastateltavieni ajatukset noudattivatkin samankaltaista linjaa, jossa lastensaantiin kannustavia julkisia toimia, kuten esimerkiksi perheiden tukia, työn ja vapaa-ajan yhteensovittamisen keinoja sekä julkisia palveluja toivottaisiin kehittävän sekä lisättävän, mutta itse syntyvyyteen sekä lastensaannin yksilöllisiin päätöksiin julkisella valtiovallalla ei kuuluisi olla sananvaltaa.

Vaikka muutama haastateltavistani ilmaisi henkilökohtaista huolta modernin Suomen väestönkehityksestä sekä sitä mahdollisesti seuraavista taloudellisista sekä huoltosuhteellisista ongelmista, koki suuri osa haastateltavista ymmärtävänsä Suomen laskusuhdanteisen syntyvyyden sekä vapaaehtoisen lapsettomuuden ja perheellistymisen lykkäämisen taustalla olevia syitä. Yhteiskunnallisen ympäristön individualisoituminen (vrt. individualistinen perheellistymiskäsitys; Jallinoja 1985; Jallinoja 2003; Nätkin 2006) nähtiin aineistossani merkittävimpänä, syntyvyyden laskua selittävänä yhteiskunnallisena tekijänä. Esimerkiksi omiin mielenkiinnonkohteisiin, uraan tai vaikkapa matkustelemiseen keskittyminen, lastensaannin lykkääminen sekä vapaaehtoisen lapsettomuuden normalisoituminen edustivat haastateltavilleni yhteiskunnallista individualisoitumista, joka haastateltavieni mukaan kontribuoi suomalaisen syntyvyyden laskuun. Tällaiseen individualistiseen kulttuuriin yhdistettiin myös negatiiviseksikin tulkittavia piirteitä, ja usea haastateltava kuvasikin individualistista kulttuuria esimerkiksi itsekkääksi tai itsekeskeiseksi.

Ja sitten myös ehkä enemmän semmoinen individualistinen kulttuuri, että ihmiset ovat varsinkin Suomessa paljon enemmän tavallaan --- itsekeskeinen nyt on inhottava sana, mutta ei ole enää sillee, että ollaan tosi perheen kesken ja tehdään kuin äiti ja isi sanoo. (H7)

Individualistisen perhekäsityksen nousu (esimerkiksi Jallinoja 2003) sekä individualistiseen elämäntyyliin liittyvät näkemykset (esimerkiksi Rotkirch 2021) tunnistettiin aineistossani kiinteäksi osaksi syntyvyyteen sekä perheellistymiseen liittyviä kysymyksiä. Perheellistymisestä oli haastateltavieni puheessa muodostunut vaihtoehto muiden elämäntyyllisten vaihtoehtojen joukossa, jota tulisi todella haluta, harkita sekä tavoitella ennen kuin aika olisi oikea. Lastensaanti ei tällöin näyttäydä normatiivisena valintana tai esimerkiksi isänmaallisena velvollisuutena (vrt. Nätkin 2006,

30–35), vaan erilaiset individualistiset näkemykset, halut sekä toiveet vaikuttavat jopa jossain määrin itsekkäästikin yksilöiden perheellistymispäätöksiin. Sen lisäksi, että vapaaehtoinen lapsettomuus koettiin aiempaa hyväksytyimmäksi vaihtoehdoksi, kokivat jotkin haastateltavistani, että perheellistyminen ei usein nyky-yhteiskunnassa edes näyttäydy tavoiteltavan arvoisena asiana, vaan miltei päinvastoin:

--- mä oon vaikka aina halunnut niitä lapsia ja nyt tällä hetkellä tuntuu, että se ei ole mikään trendaava asia, että sä haluat lapsia, vaan vähän päinvastoin ehkä. Niin tulee vähän ehkä sellainen vastareaktio, että jotenkin ihmiset ei osaa myöskään arvostaa sitä lasten kanssa eloa tai että siitä on puhuttu musta pitkään julkisesti jotenkin sillee, että se ei ole mikään tavoiteltava ja et se on kamalaa ja uppoaa johonkin kuplaan ja jotenkin se tuntuu sellaiselta vääristyneeltä. (H3)

Individualistisen kulttuuriin koettiin siten joissain määrin lisäävän jopa egoistista suhtautumista lastensaannin kysymyksiin: koska lapsiperheeksi sekä vanhemmuus voivat verottaa yksilön vapautta sekä resursseja, ei se välttämättä näyttäydy tavoiteltavan arvoisena kulttuurisessa ympäristössä, joka käsittää yksilönvapauden, vapaa-ajan arvostamisen sekä itsensä toteuttamisen eräänlaisiksi elämänlaadun mittareiksi. Tämä näkemys heijastaa toki myös nyky-yhteiskunnassa vallitsevaa, intensiivistä vanhemmuuskäsitystä (esimerkiksi Mustosmäki & Sihto 2019): koska vanhemmuuden vaatimukset sekä vastuut käsitetään niin valtaviksi, kokonaisvaltaisiksi ja jopa uuvuttaviksi, eivät ne istu individualistiseen ajattelumalliin elämästä, jota yksilön tulisi elää mahdollisimman toiveidensa, mieltymystensä ja halujensa mukaisesti. Yksilökeskeisen kulttuurin sekä intensiivisen vanhemmuuskäsityksen voitaisiin siten katsoa jopa työntävän yksilöitä pois päin perheellistymisen vaatimuksista sekä altruistisista vastuista.

Osa haastateltavista ajatteli myös, että naisten aseman yhteiskunnallinen parantuminen on osaltaan vaikuttanut syntyvyyden laskuun sekä vapaaehtoisen lapsettomuuden lisääntymiseen. Se, että ”naiset eivät enää ole vain nyrkin ja hellan välissä kotona” (H7) on mahdollistanut naisten keskittymisen työelämään sekä omiin henkilökohtaisiin elämäntapavalintoihinsa, mikä on osaltaan voinut vaikuttaa heidän lapsitoiveisiinsa. Moni haastateltavani nostikin esille juuri sukupuolen tematiikan eritellessään omaa suhtautumistaan perheellistymiseen.

Vaikka en ollut sisällyttänyt sukupuolen aihepiiriä omaan haastattelurunkooni suoraan, välittävät haastatteluaineistossani esiintyvät moninaiset pohdinnat sukupuolesta kuvaa siitä, kuinka sukupuolikysymykset koetaan relevanteiksi perheellistymiseen liittyvissä kysymyksissä. Haastateltavani ottivat sukupuolen puheeksi etenkin käsitellessään julkista syntyvyyskeskustelua

sekä perheellistymisen biologisia ja kulttuurisia käytänteitä. Syntyvyyskeskustelun koettiin kohdistuvan nimenomaisesti juuri naisoletettuihin, usein jopa syyttävään tai syyllistävään sävyyn, ja naisten lapsettomuuden koettiin näyttävästi korostuneen itsekkäänä valintana verrattuna miesten lapsettomuuteen. Eräs haastateltavani kuvasikin naisiin kohdistuvaa syntyvyyskeskustelua seuraavasti:

--- viimeksi eilen luin artikkelin Yleltä tästä aiheesta, syntyvydestä, ja jos saa kiroilla niin vituttaa tämä asetus siitä, että siellä on aina joku lääkäri, aina joku gynekologi, joka on sille, että naiset eivät ymmärrä sitä, että jossain vaiheessa se hedelmällisyys laskee ja pidetään itsestäänselvyytenä sitä lastensaamista, et pitäisi aloittaa paljon aikaisemmin ja sitten itketään kun ollaan neljäkymmentä, eikä enää tullakaan raskaaksi. Et jotenkin mä koen sen keskustelun tosi nuoria naisia syyllistävänä, vaikka sitä ei kukaan suoraan sanokaan, vaan sekin on semmoinen ”no ei tietenkään me tässä naisia syyllistetä”. Kautta rantain sieltä tulee vähän sellaista viestiä sitten kuitenkin, että ”kyllä sitä vaan kiinnostaa tuolla jossain riekkuminen ja uran tekeminen enemmän, kuin niiden lasten hoitaminen ja saaminen”. (H2)

Keskustellessa perheellistymiseen liittyvistä odotuksista, muutama haastava nosti esiin ajatuksen siitä, että äidiksi tuleminen sekä lasten haluaminen liitetään usein voimakkaasti juuri naiseuteen. Äitiyden ja naiseuden onkin pitkään katsottu liittyvän kiinteästi toisiinsa: äitiyden nähdään olevan jotain perin pohjin naisellista, ja naistyyppilliseksi koettu toiminta näyttytyy usein juuri äidillisenä toimintana (Nopola 1991; Katvala 2001; Vuori 2010). Äideiltä odotetaan nyky-yhteiskunnassa alati omistautuvampaa vanhemmuutta, ja tutkijat puhuvatkin intensiivisen vanhemmuuden lisäksi juuri erityisesti intensiivisen äitiyden käsitteestä (ks. Hays 1996; Faircloth, Hoffman & Layne 2013; Faircloth 2014).

Äitiyteen yhdistetään jopa myyttisiä käsityksiä: ”täydelliset äidit” asettuvat lapsen syntymän jälkeen äidin rooliin mutkitta, rakastuvat lapseensa ensisilmäyksellä, ovat aina onnellisia ja nauttivat äitiyden tuomasta harmoniasta sekä takaavat onnistuneesti lapselleen optimaalisimman mahdollisen kasvuympäristön, jossa lapsi voi kasvaa täyteen potentiaaliinsa (Cacciatore & Janhunen 2008). Äitiyteen liitetyt odotukset sekä paineet nousivatkin esille myös aineistossani. Esimerkiksi äidillisten tunteiden puuttumista problematisoitiin naishaastateltavieni toimesta, ja eräs haastateltavani kertoikin esimerkiksi pohtineensa joskus ystäviensä kanssa sitä, ovatko he naisina jotenkin viallisia, kun he eivät koe ”tämmöisiä valtavia äitiyden tunteita” (H1) (vrt. Katvala 2001).

Sukupuolen tematiikka nousi esille myös mieshaastateltavieni joukossa. Molemmat miehiksi identifioituvat haastateltavani nostivat esiin eräänlaisen ajankulun näkökulman puhuessaan sukupuolesta ja perheellistymisestä. Miehinä he kokivat, että naisiin kohdistuva perheellistymispaine on erityisen suuri juuri lisääntymisen biologian takia: siinä missä jokaisen naisen biologinen lisääntymiskyky häviää viimeistään keski-iässä, voivat monet miehet ainakin teoriassa lisääntyä biologisesti merkittävästi pidempään. Tämä voi kuitenkin luoda myös vääristyneen kuvan siitä, että miehet eivät kokisi perheellistymiseen sekä ajankuluun yhdistyviä paineita, sillä he voivat aina vain etsiä nuoremman kumppanin. Eräs haastateltavani kuvasikin tätä seuraavasti puhuessaan omasta halustaan perheellistyä:

Toinen ajatus, mikä mulla on (---) kun puhun siitä perheellistymisestä tai jälkikasvun hankkimisesta, on se, että mulla se aika ikään kuin kuluu. Sitten yleensä ne ihmiset sanoo, että no, mutta sä olet mies, sulla on aikaa. Mä vastaan siihen, että se mun aika on sama, mikä mun puolisoilla on, että en mä voi vain iäisyyksiin jatkaa sitä, että no, mä olen nelikymppinen, mulla on vielä aikaa. Sauli Niinistökin sai seitsemänkymppisenä, on Danny ja Erika Vikman ja näin. Mutta sitten ne ihmiset vastaa siihen, että no hanki nuorempi nainen. No ei se niin mene. (H5)

Tutkimuksissa on käynyt ilmi, että parisuhteen puuttuminen on yksi merkittävimmistä tekijöistä siinä, miksi miehet eivät saa toivomiaan lapsia (esimerkiksi Koski ym. 2020). Haastattelemanani miehet kokivatkin ongelmalliseksi sen, että miehen kokemaa huolta siitä, saako hän ikinä toivomaansa jälkikasvua, aliarvioidaan usein sukupuolittuneesti, biologisten perusteluiden varjolla.

Lisääntymisen eettisenä kysymyksenä

Perheellistymisen sekä lisääntymisen etiikkaan yhdistyvät kysymykset olivat voimakkaasti läsnä haastateltavieni ajatuksissa lastensaannista. Perheellistyminen näyttäytyi haastateltavien puheessa äärimmäisen vastuullisena päätöksenä sekä tekona, johon liittyy runsaasti moraalisia ja eettisiä kysymyksiä sekä vastuita. Suuri osa haastateltavistani koki eettisesti merkittäväksi esimerkiksi kysymyksen siitä, onko oma elämäntilanne sellainen, joka tarjoaa tulevalle lapselle parhaan mahdollisen lähtökohdan hänen elämälleen. Perheellistymistä epävakaaseen, ongelmalliseen tai jopa vaaralliseen elämäntilanteeseen pidettiin monessa haastattelussa eettisesti kyseenalaisena päätöksenä tai toimintana:

--- onko oma elämä niin hyvällä mallilla, että pystyy hyvällä omallatunnolla tarjoamaan uudelle ihmiselle niin hyvän alun elämään, kuin vain vaan voi. Se, että jos on vaikka mielenterveysongelmia tai ei välttämättä ole aivan työelämässä tai jotenkin muuten

toimeentulo ei ole ihan turvattu, niin niissä tilanteissa mä näkisin, että mä en itse haluaisi hankkia lapsia, enkä mä myöskään toivoisi, että muut ihmiset hankkisi lapsia, jos ei aidosti voi vilpittömästi sanoa, että on niin hyvässä jamassa, kun tulee omilla resursseillaan ja omilla korteillaan olemaan. (H7)

Niin sanotun lapsen hyvän merkitys lisääntymiseettisissä kysymyksissä nousikin voimakkaasti esiin haastatteluaineistostani. Tutkimusten mukaan lapsen edun erityinen tavoittelu sekä korostaminen ovat kiinteä osa nykyistä, postmodernia perheellistymisajattelua (esimerkiksi Kurki-Suonio 1999; Hurtig 2003; Nätkin 2003). Kuitenkin käsitys siitä, mitä lapsen hyvällä oikein tarkoitetaan, on vaihdellut viimeisten vuosikymmenien aikana: aikaisemmin lapsen hyvinvoinnin käsittely on saattanut rajautua esimerkiksi ravinnonsaannin sekä perimän tarkasteluun, kun taas nykypäivänä lapsen hyvinvointiin katsotaan kuuluvan niin fyysisiä, sosiaalisia kuin kulttuurisiakin osa-alueita. Nykyisin lapsen hyvinvointiin yhdistetään oikeus hoivaan, rakkauteen ja esimerkiksi vanhemmuuteen, tasapainoisiin ja jatkuviin kiintymyssuhteisiin, kehitystä tukevia virikkeitä tarjoaviin kasvuympäristöihin, osallisuuteen ja mielipiteensä esille tuomiseen ja niin edelleen. (Nätkin 2003, 37–38.) Haastateltavani käsittivätkin lapsen kokonaisvaltaisen edun toteutumisen merkittäväksi lisääntymiseettiseksi kysymykseksi: mikäli lapselle ei voi taata parasta mahdollista vanhemmuutta ja kasvuympäristöä, ei perheellistymisen välttämättä näyttäyty eettisenä valintana (vrt. Cassidy 2006).

Perheellistymiseen liittyviä eettisiä kysymyksiä, velvoitteita sekä rajoksia oli kuitenkin monelle haastateltavalleni vaikea määrittää. Kysymykset siitä, millaiset ovat tarpeeksi hyvät lähtökohdat eettiselle perheellistymiselle tai millaiset ominaisuudet takaavat riittävän hyvät mahdollisuudet eettiselle vanhemmuudelle, askarruttivatkin monia. Lisäksi jotkin haastateltavani nostivat esiin ajatuksiaan siitä, miten mahdollisimman eettistä lisääntymistä pystyttäisiin toteuttamaan tai jopa valvomaan. Eräs haastateltavani esitti näkemyksensä tästä asiasta seuraavasti:

--- tämäkin on ehkä epäsuosittu mielipide, mutta mä oon vähän sitä mieltä, että siinä [*ennen perheellistymistä*] pitäisi olla jonkinlainen testi, vaikka mä tiedän, että ei sellaisia voisi järjestää, eikä se ole mitenkään eettistä. Mutta siis sellainen, että ehkä sä osaisit ajatella sen tulevan ihmisen kautta että minkälaiseen tilanteeseen sä itse haluaisit tulla, jos sä syntyisit uudestaan. (H3)

Vaikka kyseinen haastateltava esittikin ajatuksensa haastattelutilanteessa hieman humoristisesti, kuvastaa se kuitenkin osuvasti sitä, kuinka vastuullisena päätöksenä sekä tekona perheellistymistä voidaan pitää. Kuten lisääntymisen etiikkaa tutkinut Dow (2016b, 188) esittää, yhdistää

lisääntymiseettinen ajattelu monitahoisia kysymyksiä siitä, millaisia uusia ja konkreettisia ihmiselämiä luodaan, millaista hyvän elämän sekä kasvatuksen tulisi olla ja millaista tulevaisuutta lisääntymisen kautta ollaan kollektiivisesti rakentamassa. Perheellistymisen päätökset näyttäytyvätkin siten äärimmäisen vastuullisina ja suurina kysymyksinä, jotka tavoittavat laajalti niin yksityisiä kuin kollektiivisiakin mittasuhteita. Tällainen lisääntymiseettinen ajattelu korostui selkeästi haastateltavieni näkemyksissä, joissa lisääntymistä tarkasteltiin omien, henkilökohtaisten lastensaantitoiveiden lisäksi tekona, joka konkreettisesti luo ja muovaa ihmiselämiä sekä tulevaisuutta.

Muutamit haastateltavat kertoivat lisäksi pohtineensa oman perheellistymishalunsa oikeutukseen liittyviä kysymyksiä. Useampi haastateltava nosti perheellistymisen eettisiä kysymyksiä pohtiessaan puheenaiheeksi esimerkiksi sen, miksi juuri heidän pitäisi saada perheellistyä maailmassa, jossa jo olemassa olevan väestön määrä uhkaa maapallon rajallisia resursseja.

Miksi minun juuri pitäisi saada lisääntyä, miksi mun pitäisi nimenomaan saada jälkikasvua? Niin toi liittyy juuri siihen, että miksi sen pitäisi olla juuri minun lapseni.

Miksi minä olen niin tärkeä, että minun pitäisi saada se? (H5)

Aineistokatkelmassa haastateltavani pohtii suhtautumistaan maailmantilaan ja tulevaisuuteen sekä oman lisääntymisensä oikeuttamiseen liittyviin kysymyksiin. Aikaisempi, lisääntymisen oikeutusta käsitellyt tutkimuskirjallisuus on tarkastellut etenkin (teknologisesti) avustetun lisääntymisen oikeuttamista (esimerkiksi Warnock 2002; Dow 2016b). Haastateltavani ilmensivät kuitenkin aineistossani lisääntymiseettistä ajattelua, jossa perheellistymisen oikeutuksen kysymykset liittyivät myös maapallon sekä ympäristön tilaan ja kantokykyyn: kenellä on oikeus lisääntyä tietoisesti maailmaan, jossa ihmisiä on jo useiden tulkintojen mukaan liikaa?

Kaikkiaan haastateltavani näkivätkin perheellistymisen sekä etiikan kulkevan monin tavoin käsi kädessä. Perheellistyminen ei merkinnyt haastateltavilleni itsestäänselvyyttä, vaan lisääntyminen koettiin tietoiseksi valinnaksi, johon liittyi runsaasti eettisiä edellytyksiä sekä pohdintoja. Erityisesti haastateltavat painottivat puheessaan tietoisuuden merkitystä perhesuunnittelussa: biologisen, näennäisen luonnollisen lisääntymisen sijasta haastateltavat näkivät perheellistymisen ja vanhemmaksi tuleminen hyvin painavana valintana, joka sitoo yksilön erinäisiin eettisiin vastuisiin. Nämä lisääntymiseettiset pohdinnat ovat hyvin olennaisia tutkielmani päämäärille, ja jatkankin haastateltavieni lisääntymiseettisten näkemysten käsittelyä sekä niiden suhdetta maailmantilaan ja tulevaisuuteen myöhemmissä analyysiluvuissa.

5.2. Maailmantila sekä tulevaisuus

Maailmantilan ja tulevaisuuden epävarmuus

Siirryin haastattelutilanteissa käsittelemään maailmantilan sekä tulevaisuuden tematiikkaa pyytämällä haastateltaviani kertomaan, millaisia ajatuksia maailmantilan ja tulevaisuuden pohtiminen heissä herättää. Kävi ilmi, että haastateltavieni näkemykset maailmantilasta sekä tulevaisuudesta ovat suurilta osin negatiivisia: miltei kaikki haastateltavani kertoivat heti, että maailmantila ja tulevaisuus aiheuttavat heissä niin huolta, ahdistusta kuin muita kielteisiä ajatuksia. Erityisesti kokemus siitä, että maailmantila sekä siihen yhdistyvät kehityskulut ovat kulkeutumassa alati huonompaan suuntaan, nousi voimakkaasti esille aineistossa. Erä haastateltavani kuvasi ajatuksiaan tästä seuraavasti:

Jotenkin maailmantilassa on niin paljon pelottavaa ja semmoista --- tapahtuu paljon asioita, mitkä on ihan sillee tavallaan lopun merkkejä tai sellaisia, että ne oltaisi voitu välttää joskus aikaisemmin, mutta niihin ei ehkä kiinnitetty huomiota silloin yhtään ja nyt on melkein jo liian myöhäistä kääntää suuntaa. (H8)

Kysyttäessä negatiivisia ajatuksia herättävistä, maailmantilaan liittyvistä tekijöistä tarkemmin, osasivat haastateltavani nimetä runsaasti heitä huolestuttavia ilmiöitä ja yhteiskunnallisia kehityskulkuja. Muun muassa globaaleihin, yhteiskunnallisiin ja poliittisiin kehityskulkuihin liittyvät asiat, kuten eriarvoisuuden liittyvien ongelmien, kansantaloudellisten haasteiden, demokratian tulevaisuuden, ääri-ilmiöiden lisääntymisen, mielenterveysongelmien lisääntymisen sekä ihmisten vihamielisyyden, herättivät huolta haastateltavissani. Myös teknologian kehitykseen sekä erityisesti sosiaaliseen mediaan ja valeuutisten leviämiseen liittyvien ilmiöiden vaikutuksista oltiin huolestuneita. Huolenaiheet mukailivatkin aiheesta aikaisemmin tehtyä tutkimuskirjallisuutta, jossa on havaittu, että monet nuoret suhtautuvat tulevaisuuteen jokseenkin pessimistisesti ja esimerkiksi talouteen, yhteiskunnalliseen eriarvoisuuteen, teknologian kehitykseen, politiikkaan, terveyteen sekä turvallisuuteen liittyvät kysymykset aiheuttavat heissä jopa pelkoa, huolta ja ahdistusta (esimerkiksi Forsberg & Nätkin 2016; Limnell & Rantapelkonen 2017; Pekkarinen & Myllyniemi 2019; Nätkin 2019).

Haastateltavani ottivat luonnollisesti puheeksi myös haastatteluajankohtaan sidonnaisia huolenaiheitaan. Haastattelut toteutettiin vuoden 2020 elo- ja syyskuun aikana, jolloin esimerkiksi koronapandemia, Yhdysvaltojen tulevat presidentinvaalit sekä Valko-Venäjän mielenosoitukset olivat voimakkaasti esillä uutisoinnissa sekä muissa julkisissa keskusteluissa. Monet haastateltavat mainitsivatkin juuri koronan, Yhdysvaltojen presidentinvaalien tai Valko-Venäjän poliittisen

tilanteen kasvattaneen heissä globaaleihin poliittisiin suhteisiin, eriarvoisuuteen sekä mahdollisiin tuleviin pandemioihin liittyviä huolia.

Haastateltavieni kertoessa heitä huolestuttavista tulevaisuudenkuvista sekä maailmantilaan vaikuttavista tekijöistä, nousi kuitenkin yksi aihe yli muiden: yhtä haastateltavaani lukuun ottamatta jokainen haastateltavani kertoi ilmastonmuutoksen aiheuttavan heissä negatiivisia ajatuksia sekä tunteita tulevaisuuteen liittyen. Juuri ilmastonmuutokseen yhdistyvät huolet sekä negatiiviset tulevaisuudenkuvat ovatkin nousseet erityisesti esiin aikaisemmassa tutkimuksessa. Monet näkevät ilmastonmuutoksen ilmiönä, jonka psyykkiset vaikutukset ulottuvat erityisesti juuri nuorempiin sukupolviin, jotka kokevat mahdollisesti vanhempia sukupolvia merkittävämpää huolta sekä ahdistusta ilmastonmuutoksesta sekä sen vaikutuksista maapallon ja yhteiskuntien tulevaisuuteen. (Esimerkiksi Ojala & Bengtsson 2019; Hickman 2020; Jones & Davison 2021; UNICEF 2021; Hickman ym. 2021.) Tämän huomasi myös omasta aineistostani: vaikka haastateltavani nimesivät lukuisia, toisistaan eriäviä huolenaiheita, korostuivat erityisesti ilmastonmuutokseen liittyvät huolet haastateltavieni puheissa.

Maailmantilaan sekä tulevaisuuteen liittyvien kysymysten ja ajatusten miettiminen näyttäytyi haastateltavilleni emotionaalisenä toimintana. Haastateltavani kertoivatkin maailmantilan sekä tulevaisuuden ajattelemisen kirvoittavan heissä monenlaisia kielteisiä tunnetiloja. Jo esiin nousseen huolen kokemuksen lisäksi haastateltavani kertoivat maailmantilan ajattelemisen herättäneen heissä esimerkiksi ahdistuksen, epäuskoisuuden, riittämättömyyden, pelon ja surun tunteita. Myös epätoivo, voimattomuus, kyynisyys, epäreilisuus sekä ilmastoahdistus mainittiin maailmantilan miettimisen aiheuttamiksi tunteiksi. Eräs haastateltavani kuvasikin tuntemuksiaan maailmantilasta seuraavasti:

Kyllä mä koen ihan ilmastoahdistusta välillä, ja kyllä mä koen ihan järkyttävää tuskaa siitä, kun mä katon jotain dokumenttia jostain pakolaisleiriltä ja niistä ihmisistä sieltä, niin mä tunnen sellaista suurta myötätuntoa ja sellaista kauhua siitä, että miten me ei yhteiskunta nähdä, että nämäkin ihmiset, jotka eivät edusta meidän kanssa samaa ihonväriä tai kulttuuria tai puhu samaa kieltä, niin miten me ei pystytä ymmärtämään, että hekin ovat meidän lähimmäisiä ja meidän pitäisi yhdessä pitää toisistamme huolta. Miten me voidaan vaan sulkea silmämme ja ulkoistaa nämä ongelmat itsestämme? Mulle se on hirveän vaikeaa. Ja mä koen siitä hirveää riittämättömyyttä myöskin, että minä olen vain yksi ihminen, minä en voi näille asioille ihan hirveästi yksinäni tehdä.

(H2)

Maailmantilan sekä tulevaisuuden pohtiminen näyttäytyi haastatteluaineistossani voimakkaitakin tunnetiloja herättävänä toimintana, joka siten ulottaa vaikutuksensa myös yksilöiden mielialoihin sekä jopa mielenterveyteen. Aikaisemmassa tutkimuksessa on käsitelty erityisesti ilmastonmuutoksen ajatteluun yhdistyviä tunteita sekä tunnetiloja ja on huomattu, että ilmastoon sekä ympäristöön liittyvät kysymykset voivat herättää yksilöissä valtavia tunteiden kirjoja (esimerkiksi Pihkala 2019; Hickman ym. 2021). Maailmantilan, ympäristön sekä tulevaisuuden ajatteluun kytkeytyvien tunnetilojen laajuuden sekä voimakkuuden voineekin tulkita kertovan siitä, kuinka merkittäviä teemoja ne ajattelijoilleen ovat. Tunteilla on myös oma merkityksensä yksilöllisten, eettisten näkemysten muodostumisessa, sillä ne toimivat usein yksilöille vihjeinä siitä, minkä he kokevat oikeaksi tai vääräksi (Dow 2016b). Tunteet voivatkin toimia eräänlaisena moraalisen moottorina, joka ohjaa yksilöllisiä käsityksiä oikeasta ja väärästä sekä näihin liittyvistä päätöksistä ja toimista. Tunteiden merkitys on siten olennaista huomioida myös maailmantilaa ja tulevaisuutta sekä lisääntymistä koskevan eettisen ajattelun muodostumisessa.

Vaikka ilmastonmuutoksen aiheuttamat tunteet usein käsitetään pääosin kielteisiksi, ja esimerkiksi ympäristöahdistuksen (ks. Pihkala 2018) termi on noussut jo miltei kansankieliseksi ilmaisuksi, on kuitenkin myös olennaista huomioida, että maailmantilaan, tulevaisuuteen sekä ympäristöön liittyvät tunteet voivat olla myös sävyllään positiivisia. Niin sanottuja ympäristötunteita voivatkin olla surun, riittämättömyyden sekä järkytyksen lisäksi myös esimerkiksi ilo, kiitollisuus sekä myötätunto. (Pihkala 2019.) Tämän huomasi myös haastateltavistani: vaikka monet haastatteluissa käsitellyt ajatukset ja tunteet olivat pohjavireeltään kielteisiä, nousi haastateltavieni puheista esille myös maailmantilaan liittyviä positiivisia näkemyksiä.

Moni haastateltavani ajatteli, että esimerkiksi tasa-arvoasioissa tapahtunut kehitys, ilmasto-ongelmiin herääminen sekä yleisen tietoisuuden lisääntyminen erilaisista yhteiskunnallisista ongelmakohdista lisää heidän uskoaan tulevaisuuteen. Sen, että ”ihmiset nykyään ajattelee asioita, niin kuin ympäristöä ja tasa-arvoasioita” (H4) koettiin lisäävän toivoa siitä, että maailmantila ei ole vain menossa huonompaan suuntaan. Useampi haastateltava otti myös puheeksi sen, kuinka nuoremmat sukupolvet vaikuttavat aikaisempia ikäpolvia eettisesti valveutuneemmilta. Moni tuntuikin luovan toivoa nuorempien sukupolvien merkitykseen positiivisen yhteiskunnallisen kehityksen tavoittelussa:

No mulla on kyllä sellaisia aika toiveikkaita ajatuksia, että --- ehkä siis se, mitä mä tiedän ulkomailtakin, ei vain Suomesta, niin nuoret ihmiset, mua nuoremmat tai meitä nuoremmat, niin mulla on jotenkin sellainen luotto niihin, et kyllä ne esimerkiksi pystyy jotenkin ratkaisemaan joitain asioita ja ne on jo jollain tavalla nyt syntyjään fiksumpia.

Että sen takia mä liitän siihen paljon sellaista nuorisouskoa tähän tulevaisuuteen, että joku hyvä tässä voittaa kuitenkin vielä. (H3)

Siten on olennaista huomioida, että vaikka maailmantila sekä tulevaisuus herättivät haastateltavissani huolta, pelkoa, ahdistusta ja lukuisia muita kielteisiä tunteita, halusivat he kuitenkin myös yrittää pysyä toiveikkaina tulevaisuuden suhteen. Stressin, riittämättömyyden sekä epätoivon joukosta välittyivät myös toivon sekä optimismin pilkahdukset.

Vastuun jakautuminen maailmantilan kysymyksissä

Miltei kaikki haastateltavani korostivat sitä, että maailmantilaan sekä etenkin länsimaisten ihmisten ja suuryritysten tapoihin kuluttaa, elää ja toimia tulisi saavuttaa jonkinlaisia muutoksia tulevaisuuden tähden. Muutoksia kaivattiin nopealla aikataululla esimerkiksi yksittäisten ihmisten kulutustottumuksiin, globaaleihin tasa-arvon ongelmiin, ilmastonmuutoksen hidastamiseksi tehtäviin toimiin sekä siihen, miten ihmiset yleisesti kohtelevat toisiaan. Suuri osa haastateltavieni toivomista muutoksista liittyi ilmastonmuutokseen sekä sen hidastamiseen, mutta muutosta haluttiin myös esimerkiksi yhdenvertaisuuden ongelmiin. Vaikka kaivattujen muutosten määrittäminen tai rajaaminen oli usealle haastavaa, oli haastateltavieni yleinen mielipide kuitenkin selkeä: he kokivat tarpeelliseksi saavuttaa muutoksia siihen, miten yksilöt, yritykset sekä yhteiskunnat elävät, toimivat ja kuluttavat.

Kuitenkin se, kenellä olisi suurin vastuu näiden muutosten ajamisesta sekä aikaansaamisesta, jakoi mielipiteitä haastateltavieni joukossa. Yksilöiden merkitystä maailmantilaan kohdistuvan muutoksen saavuttamisessa korostettiin etenkin kulutus- ja äänestämiskäyttäytymiseen sekä yksilöllisten asenteiden merkitykseen liittyvissä kysymyksissä. Yksilöillä nähtiin aineistossa olevan velvollisuus ottaa asioista selvää parhaansa mukaan ja vastuu toimia tietojensa valossa eettisimmällä mahdollisella tavalla, tuottamatta tahallista ja tiedostettua vahinkoa ympäristölleen. Eräs haastateltavani kuvasikin suhdettaan yksilönvastuuseen seuraavanlaisen, moraalisen kannanoton kautta:

Mä oon sitä mieltä, että kyllähän se on ihmisen vastuulla, että miten omaa elämäänsä elää, että jos on kuitenkin suhteellisen järjissään ja kykeneväinen huolehtimaan itsestään, niin pitää elää tätä elämää niin, että ei tuota suhteetonta pahaa muille tai ympäristölle tai luonnolle. (H1)

Yksilöllisiä toimia painotettiin myös arkielämän tasolla, ja moni haastateltava kertoikin tehneensä maailmantilan takia myös itse muutoksia omiin kulutus- ja toimintatapoihinsa. Tällaisiksi arkielämän vaikuttamisen keinoiksi mainittiin muun muassa niin jätteen kuin käyttötavaroiden kierrättäminen,

autoilun vähentäminen, kasvissyönti, kotimaisten tuotteiden suosiminen, tietoisuuden levittäminen sekä kiertotalouden tukeminen. Keskusteltaessa yksilönvastuusta yleinen näkemys olikin se, että jokaisen tulisi omaksua mahdollisimman runsaasti maailmantilasta ja tulevaisuudesta tarjolla olevaa tietoa ja toimia tämän tiedon valossa eettisimmällä mahdollisella tavalla.

Monet haastateltavat painottivat kuitenkin myös sitä, että kaikilla yksilöillä ei ole mahdollisuuksia tai resursseja tehdä esimerkiksi eettisimpiä mahdollisia kulutusvalintoja. Haastateltavat tiedostivat myös sen, että kaikkia yksilöitä ei välttämättä vain yksinkertaisesti kiinnosta se, miten muut ihmiset tai luonto voivat. Eräs haastateltavani kuvasikin suhtautumistaan yksilönvastuuseen seuraavasti:

No, mä en oikeastaan luota yksilön rooliin, sillä mä en tiedä, onko tässäkin [*opiskeluala*] tehnyt tehtävänsä, koska mä näen, että voi kaikkea toivoa ja haluta, että ihmiset tekee, mutta ne harvoin tekee sitä itse täysin tai sit kaikkien pitäisi jotenkin olla jollakin tietyllä tajuamisen tasolla, että miettisi näitä hirveästi. (H3)

Mahdollisesti juuri näiden syiden vuoksi haastateltavani painottivatkin erityisesti suurempien toimijoiden, kuten valtioiden tai monikansallisten yritysten, merkitystä maailmantilaan kohdistuvien muutosten saavuttamisessa. Tämän näkemyksen mukaan päävastuuta suurista yhteiskunnallisista muutoksista ei tulisi asettaa yksilöiden harteille, vaan valtioiden sekä muiden suurien toimijoiden pitäisi toiminnallaan sekä edistää muutosten aikaansaamista että toimia yksilöille positiivisena esimerkkinä. Eräs haastateltava kuvasi ajatteluaan muutosvastuusta seuraavasti:

Mä ajattelen, että kyllä yksilötasollakin pitää tehdä muutoksia, mutta semmoinen tiedon levittäminen on isompien toimijoiden vastuulla ja myös sellaiset suuremmat valinnat -- - ehkä hienointa olisi, jos vaan sellaista palvelua, joka oikeasti tuhoaa merkittävästi vaikka luonnonvaroja, niin sellaista vaan ei voisi tehdä ollenkaan, että se olisi vaikka just lailla kiellettyä tai yritysten jotkut toimintasuunnitelmat olisi sellaisia, että sellaista ei tehtäisi. --- jos miettii vaikka just kasvisruokailua, niin ainakin viimeisin, mitä mä oon ymmärtänyt on se, että kasvisruoan syönti on kyllä lisääntynyt, mutta että lihantuotanto tai se paljon lihaa ostetaan, niin se ei ole mitenkään vähentynyt kuitenkaan. Että sitten ehkä siinä just näkyy se, että yksilöt voi kyllä sillee tehdä omasta puolestaan muutoksia, mutta isolla tasolla, että asiat muuttuisi, niin tarvitsisi myös sitten isompia toimijoita. (H9)

Haastateltavieni pohtimaa vastuun käsitettä on käsitelty aiemmassa tutkimuksessa etenkin ilmastonmuutoksen näkökulmasta (esimerkiksi Jamieson 2009; Gardiner 2011; van de Poel ym. 2011; Jamieson 2015). Yksilön sekä suurempien toimijoiden vastuun jakautuminen

ilmastonmuutokseen ja ympäristön tilaan liittyvissä ongelmissa sekä ratkaisuehdotuksissa onkin herättänyt pohdintaa haastateltavieni lisäksi myös monissa tutkijoissa.

Ilmastonmuutosta voi kuvailla eräänlaiseksi ”monien käsien ongelmaksi” (Thompson 1980) – ongelmaksi, joka on lähtökohdiltaan hyvin kompleksinen, eikä vastuuta ongelmasta voi siten osoittaa tietyille yksilöille tai tahoille (van de Poel ym. 2012). Ilmastonmuutoksen seuraukset ovat luonteeltaan kumulatiivisia sekä hitaasti ilmeneviä, minkä vuoksi niistä näyttää olevan miltei mahdotonta asettaa ketään vastuuseen. Kenen vastuulla ovat ongelmat ja seuraukset, jotka eivät aiheudu tieteen tahtoen aiheutetusta pahasta, vaan miljardien toimijoiden yksittäisistä, kasautuvista vaikuttimista? Ilmastonmuutokseen kontribuoivat toimijat voi kuitenkin jakaa karkeasti neljään ryhmään: yksilöihin, valtioihin, kansainvälisiin organisaatioihin ja yrityksiin. (Jamieson 2015.)

Vaikka päästöjä aiheuttavat yksilöiden lisäksi monet muut toimijat, on keskustelu ilmastonmuutoksen vastuista painottanut joidenkin mielestä liikaa yksilön vastuuta ilmastonmuutoksen hidastamisessa esimerkiksi suuryritysten sijaan. Yhtälö onkin monimutkainen: yksilölliset toimet eivät välttämättä ole kovin tehokkaita hiilipäästöjen absoluuttisen määrän vähentämisessä, mutta ne voivat olla tehokkaita tietoisuuden levittämisen sekä ruohonjuuritason poliittisen vaikuttamisen keinoja. (Esimerkiksi Jamieson 2015; Dow 2016a). Osa haastateltavistani olikin huolissaan siitä, että vastuun asettamisen vaikeus johtaisi siihen, että konkreettisia toimia muutoksen eteen ei saada aikaiseksi, kun julkinen keskustelu painottuu pohtimaan ainoastaan sitä, kenen näitä muutoksia tulisikaan oikeastaan saada aikaiseksi.

--- kun katsoo sitä politiikkaa, mitä tehdään, katsoo niitä keskusteluja, mitä käydään, niin tuntuu siltä, että ei tehdä mitään tarpeeksi nopeasti, että vaan jauhetaan samoja asioita ja kenelläkään ei ole sitä tahtotilaa jotenkin oikeasti nyt vaikka ratkaista --- tai tehdä asioita ilmastonmuutoksen hidastamiseksi ja estämiseksi. (H2)

Koska haastateltavani tunnustivat erinäisiä vastuun asettamiseen liittyviä haasteita sekä esimerkiksi yksilöllisiä vaikutusmahdollisuuksia rajoittavia tekijöitä, painottivat monet yksilöllisen yrittämisen tärkeyttä. Puhuessaan yksilön muutosvastuusta, useampi haastateltava korosti sitä, että jokaisen tulisi pyrkiä toimimaan eettisesti oikein juuri omien voimavarojensa mukaisesti. Sillä, että yksilöt pyrkivät tekemään edes yksittäisiä eettisiä valintoja tai tekoja, nähtiin olevan potentiaalia myös suuremman muutoksen tavoittelussa:

Mun mielestä tärkeintä on se, että sä yrität edes. Ei kaikki voi aina kaikessa onnistua, mutta se, että sä yrität asioiden eteen tehdä jotain, niin se on jo tärkeä ensiaskel ja sekin

jo vaikuttaa varmasti, koska se myös luo sitä ilmapiiriä, että muutkin kokee, että tuo yrittää, niin ehkä minäkin yritän ja ehkä me saadaan jotain aikaiseksi. (H10)

Olikin mielenkiintoista huomata, että vaikka suurin osa haastateltavistani koki muutosvastuun olevan erityisesti suurilla toimijoilla ja omien valintojen mahdolliset vaikutukset koettiin melko pieniksi tai epätodennäköisiksi laajemmassa mittakaavassa, kokivat haastateltavani kuitenkin velvollisuudekseen osallistua muutosten aikaansaamiseen edes joillain tavoin. Tämä ilmiö on tunnistettu myös aiemmassa tutkimuksessa: monet nuoret aikuiset elävät ristipaineessa, jossa he kokevat olevansa vastuussa ympäristöstään yksilöllisellä tasolla, vaikka eivät uskoisikaan yksilöllisillä valinnoillaan oikeasti olevan merkitystä suuremmassa mittakaavassa. Monet kokevat siten paradoksaalisesti syyllisyyttä siitä, että eivät elä tarpeeksi kestävällä tavalla, vaikka eivät oikeastaan edes usko yksilöllisten valintojen vaikutuksiin. (Helm, Kemper & White 2021.)

Koska maailmantilaan liittyvät ajatukset ja kysymykset näyttäytyivät haastateltavilleni monimutkaisina ja vaikeina, kokivat monet positiivisen asenteen säilyttämisen tärkeäksi voimavaraksi käsitellessä maailmantilaan liittyviä kielteisiä ajatuksia ja huolia. Vaikka maailmantila sekä epävarma tulevaisuus herättivät haastateltavissani ajoittain voimakkaita negatiivisia kokemuksia, kertoi moni haluavansa pysyä toiveikkaana, sillä ”eihän missään olisi mitään mieltä, jos ei löytäisi jotakin positiivista jostakin” (H1). Maailmantilasta koetulle ahdistukselle tai huolelle antautuminen edusti monelle haastateltavalle luovuttamista ja liiallista toivottomuutta. Kokemukset siitä, että muutosta on mahdollista saavuttaa ja omalla toiminnalla voi oikeasti olla merkitystä, näyttäytyivätkin eräänlaisina voimavaroina maailmantilasta huolestuneille haastateltavilleni. Vaikka muutoksen saavuttaminen sekä vastuun asettaminen koettiin haastavaksi, jopa paikoitellen miltei mahdottomaksi tai epärealistiseksi, halusivat haastattelemani yliopisto-opiskelijat kuitenkin uskoa muutoksen mahdollisuuteen.

Maailmantilasta koetun huolen kyseenalaistaminen

On hyvä huomioida, että vaikka miltei kaikki haastateltavani olivat kokeneet edes ajoittain huolta tai muita negatiivisia tuntemuksia maailmantilasta johtuen, esittivät muutamat haastateltavani kuitenkin myös maailmantilasta kannettua huolta kyseenalaistavia ajatuksia. Kysymykset siitä, onko maailmantilan pohtiminen edes tarpeellista tai olennaista yksilötasolla tai onko maailmantila todella niin huolestuttava kuin monet tuntevat ajattelevan, nousivatkin esiin osassa haastatteluista. Eräs haastateltava kuvasi ajatuksiaan maailmantilasta koetun huolen olemuksesta seuraavasti:

Musta tuntuu, että nykyään me ihmiset ollaan sellaisia, että kaikesta vedetään ihan psykoosit oikeasti tulille. Tai sillee, että kaikesta otetaan hirveä paniikki. --- Kyllähän

me voidaan aina ennustaa, että ei se Donald Trump tule presidentiksi ja ei mitään ja tommoista ja sitä ja tätä voi tapahtua, mutta kaikkea voi tapahtua ja meteoriitti voi tippua taivaalta sun päähän, mutta onko sillä nyt mitään väliä tähän hetkeen? Ei ole. (H6)

Siten haastatteluissa myös problematisoitiin sekä maailmantilasta koettujen huolien realistisuutta että niiden tarpeellisuutta. Usea haastateltava nosti esiin myös median ja uutisoinnin merkityksen pohtiessaan omaa suhtautumistaan maailmantilaan sekä siitä aiheutuviin kielteisiin ajatuksiin. Monet kokivat uutisoinnin keskittyvän liialti negatiivisten ilmiöiden, katastrofien sekä globaalien ongelmakohtien esittämiseen, luoden jopa epärealistisen negatiivisen mielikuvan maailmantilasta.

Osa haastateltavistani pohti sitä, onko osa heidän kokemastaan huolesta vain median luomaa harhakuvaa. Osa haastateltavista kertoikin vähentäneensä uutisten seuraamista, etenkin käynnissä olleen koronapandemian aikana. Aiemmassa tutkimuksessa onkin huomattu, että medialla on suuri merkitys ihmisten turvattomuuden tunteen luomisessa (esimerkiksi Koskela 2009). Maailmantilasta kannettuun huoleen kriittisesti suhtautunut haastateltavani nosti esille haastattelussaan myös Hans Roslingin (2018) kirjan, jossa päädytään samankaltaiseen lopputulokseen: vaikka maailmantila on monilta osin muuttumassa jatkuvasti parempaan suuntaan, on median vuoksi mielikuvamme maailmasta kielteisempi, kuin koskaan ennen. Haastateltavani vaikuttivatkin tiedostavan median merkityksen maailmankuvansa muodostumisessa ja monet suhtautuivatkin siksi mediaan sekä uutisiin jokseenkin kriittisesti.

Kaikkiaan maailmantilaan vaikuttamisen sekä yhteiskunnallisten muutosten saavuttamisen kysymykset näyttäytyivät vaikeina, ristiriitaisina ja monitulkintaisina haastateltavieni puheissa: Kenen pitäisi toimia ja miten? Miten maailmanlaajuisia ongelmia voitaisiin pyrkiä edes hallitsemaan? Mikä on yksilön ja suurempien toimijoiden vastuu? Haastateltavani eivät kokeneet tietävänsä ratkaisua näihin kysymyksiin, mikä herättikin heissä neuvottomuutta sekä hämmennystä:

Mä en tavallaan koe, että mä tietäisin mikä se ratkaisu on, kun musta tuntuu, että kaikki on pahaa, mutta ei kuitenkaan ole pahaa. Samaan aikaan, kun jotkut sanoo, että autoilu on kaiken synty, niin sitten sanotaan, että autoilusta johtuvat päästöt on suunnilleen sitä luokkaa, mitä kaikki maailman rahtilaivat tekee, että ei niillä ole mitään väliä --- tai mitä se oli, joku kymmenen isointa rahtilaivaa. Niin sitten sillee, että no okei olisiko sitten parempi, että mä lopetan nettishoppailun, että mä en tilaa enää mitään ulkomailta, koska se logistiikka on aika iso semmoinen, mistä tulee paljon päästöjä. --- Musta tuntuu, että kukaan ei oikein tiedä, että mikä se ratkaisu on. (H10)

6 Perheellistymisen sekä maailmanhuolen etiikkaa

Selvitettyäni haastateltavieni näkemyksiä perheellistymisestä sekä maailmantilasta toisistaan erillisinä kokonaisuuksina, keskityin kartoittamaan heidän ajatuksiaan näiden kahden aihepiirin välisistä mahdollisista yhteyksistä. Pyrin ennen kaikkea selvittämään, millaisia ajatuksia haastateltavillani on perheellistymisestä tai perheellistymisen suunnittelusta tämänhetkiseen maailmantilaan tai lähitulevaisuuteen. Tavoittelin haastattelurunkoni kautta ymmärrystä erityisesti siitä, liittyvätkö maailmantilaan liittyvät ajatukset tai tuntemukset haastateltavieni näkemyksiin lastensaannista, ja jos, niin miten. Olin lisäksi kiinnostunut siitä, miten haastateltavani rakensivat ymmärrystään lisääntymisen etiikasta sekä niistä monimutkaisista kysymyksistä, joita he puntaroivat mahdollisen perheellistymishalun sekä maailmantilasta koetun huolen välillä. Erittelenkin seuraavaksi haastateltavieni esittämiä, monitahoisia näkemyksiä lastensaannin ja maailmantilan välille rakentuvista yhteyksistä sekä näihin heijastuvista lisääntymiseettisistä tulkinnoista.

6.1. Perheellistymisen ennakoimattomaan ja epävarmaan tulevaisuuteen

Perheellistymisen sekä maailmantilan välisen yhteyden pohtiminen herätti haastateltavissani erilaisia, niin negatiivisia kuin myönteisiäkin ajatuksia. Suuri osa haastateltavistani kertoi tiedostavansa sekä tunnistavansa erinäisiä perheellistymiseen sekä maailmantilaan ja tulevaisuuteen nivoutuvia eettisiä kysymyksiä, ja usea haastateltava kertoi maailmantilaan sekä lisääntymiseen liittyvien eettisten huolien mahdollisesti vaikuttavan myös heidän omiin perheellistymispäätöksiinsä tulevaisuudessa.

Monelle haastateltavalle perheellistymisen suunnittelu tämänhetkiseen maailmantilaan sekä lähitulevaisuuteen tuntui problemaattiselta erikaltaisista syistä. Kysymykset siitä, onko eettisesti oikein tuoda lisää lapsia sekä uutta elämää maapallolle, jolla elää jo maapallon ekologisen kantokyvyn näkökulmasta liikaa ihmisiä, nousivat esiin useassa haastattelussa. Osa haastateltavistani kyseenalaisti lisääntymisen eettisyyden maailmantilanteessa, jossa ympäristön ja yhteiskuntien tulevaisuus näyttäytyy huolestuttavana, epävakana ja arvaamattomana. Maailmantilan sekä lisääntymisen välisen yhteyden merkitys korostui erityisesti haastateltavien miettiessä maailmaa ja ympäristöä, jossa heidän omat lapsensa tulisivat elämään: jos maapallon sekä yhteiskuntien tulevaisuus näyttää epävarmalta sekä jopa vaaralliselta, onko eettisesti oikein lisääntyä? Eräs haastateltava havainnollisti ajatuksiaan aiheesta seuraavalla tavalla:

Saanko mä hankkia niitä lapsia? Onko se järkevää? Teenkö mä jollain tavalla itsekkään valinnan, jos mä hankin lapsia? Sitten se, että teenkö mä väärin sitä syntymätöntä lasta kohtaa, jos mä hankin sen sellaiseen maailmaan, mistä mä en uskalla sanoa, miltä se

näyttää 50 vuoden päästä? Onko tämä planeetta vielä elinkelpoinen sille lapselle 50 vuoden päästä? (H2)

Tutkiessaan skotlantilaisessa, Spey Bayn kylässä asuvien luonnonsuojelija-aktivistien näkemyksiä lastensaannista, ympäristöstä sekä hyvästä elämästä, Dow (2016a; 2016b) havaitsi, että asukkaiden näkemykset lisääntymisen sekä tulevaisuuden välisistä yhteyksistä poikkesivat niin ikään perinteisemmistä näkökulmista. Tulevaisuuden sekä lastensaannin väliset yhteydet olivat aikaisemmassa brittiläisessä tutkimuksessa näyttäneet erityisesti vanhempien biologisen sekä materiaalisen perimän ja perinnön siirtymisen kautta. Lisääntymisen ja tulevaisuuden välisiä yhteyksiä ovatkin pitkään määrittäneet esimerkiksi geneettiseen perimään ja verenperintöön tai omaisuuden perimiseen liittyvät kysymykset. Lapset ovat tässä näkemyksessä näyttäneet ikään kuin vanhempiensa menneisyyden jatkajina, jotka uusintavat ja ylläpitävät sukulinjansa perinteitä niin biologisesti, kulttuurillisesti kuin materiaalisestikin. (Esimerkiksi Strathern 1992; Bowlby 2013.) Spey Bayn asukkaat näkivät kuitenkin tulevaisuuden ja lastensaannin yhteyden monitahoisempana, kuin biologisen ja materiaalisen perimän siirtymänä: heille lastensaanti merkitsi biogeneettisen sekä materiaalisen perimän siirtämisen sijaan osallistumista tulevaisuuden sekä hyvän elämän rakentamiseen (Dow 2016a; 2016b).

Lisääntymisen (ekologisessa) etiikassa lastensaanti näyttäytyikin ensisijaisesti tulevaisuuden ympäristöjen muodostamisena. Tässä ajassa saamamme lapset ovat tulevaisuuden aikuisia, päättäjiä ja toimijoita, jotka sekä osallistuvat oman tulevaisuutensa rakentamiseen että kohtaavat rakentamiemme ympäristöjen tulevaisuuden sekä elämäntyylimme seuraamukset ja joutuvat elämään näiden kanssa. (Dow 2016a.) Tämä näkökulma painottui myös haastateltavieni näkemyksissä perheellistymisestä. Haastateltavani toteuttivatkin ekologista lisääntymiseettistä ajattelua pohdinnoissaan lastensaannista sekä maailmantilasta ja tulevaisuudesta: Onko moraalisesti oikein lisääntyä tietoisesti maailmaan ja ympäristöön, joiden tilaa ihminen on jo toimillaan vaurioittanut merkittävästi? Onko väärin saada lapsia epävarmaan tulevaisuuteen, jossa heidän hyvinvointinsa voisi olla jopa uhattuna?

Perheellistymisen, maailmantilan sekä tulevaisuuden miettiminen herätti haastateltavissani kauaskantoisia ajatuksia. Useammassa haastattelussa nousi esimerkiksi esiin kysymys siitä, millaiseen maailmaan haastateltava tulisi lapsensa jättämään oman kuolemansa jälkeen. Eräässä haastattelussa oma kuolema näyttäytyi kiinnostavasti jopa helppona vaihtoehtona sekä pois pääsynä, ja eläminen sekä eloonjääminen mahdollisena kärsimyksenä:

--- mä en haluaisi jättää ketään kärsimään tänne mun jälkeen tai mun takia tavallaan. Osittain mä koen ehkä osasyllisyyttä siitä, että maailmantilanne on tällainen kuin se on, vaikka se ei niinkään mene. Mutta sitten se, että haluanko mä jotenkin jatkaa, että mä saan nyt onnellisena elää oman ajanjaksoni, sitten mä kuolen pois ja sitten se mun lapsi jää kärsimään tavallaan sen mun kuolemanjälkeisen jakson. (H10)

Juuri tulevaisuuden ennakkoinnin vaikeus, jopa mahdottomuus, näyttäytyi eettisenä haasteena haastateltavieni pohtiessa tämänhetkisen maailmantilan sekä lisääntymisen välisiä yhteyksiä. Lisääntymiseettiset kysymykset eivät haastatteluissa keskittyneetkään ainoastaan siihen, millaiseen perheeseen, sosiaaliseen tai luonnolliseen ympäristöön tai olosuhteisiin lapsi syntyisi tai millaiset taloudelliset, sosiaaliset tai biologiset lähtökohdat lapsella tulisi olemaan, vaan myös siihen, millaisessa tulevaisuuden maailmassa sekä yhteiskunnassa lapsi tulisi – tai pahimmassa tapauksessa joutuisi – elämään. Useampi haastateltava sanoikin, että kokisi perheellistymisen hyvin epäeettisenä ratkaisuna, mikäli voisi varmaksi tietää sen, että tulevaisuus toisi tullessaan vain kasvavaa epävarmuutta, pelkoa tai kärsimystä. Tämänkaltaiset eettiset kysymykset näyttäytyvät erityisen haastavina, sillä ne ovat yksilön tiedon sekä vaikutuspiirin ulkopuolella. Tulevaisuutta ei voi ennustaa, ja tehtyään päätöksen lisääntymisestä yksilö ”ei voi yhtään muuta, kuin toivoa” (H11) lapsensa elämälle suotuisaa tulevaisuutta. Tulevaisuuden huomioiminen sekä tulevaisuuden ennakkoinnin yrittäminen olivatkin kiinteä osa haastateltavieni lisääntymiseettisiä pohdintoja.

Tulevaisuuteen – etenkin tulevaisuuden uhkiin – kohdistuvan lisääntymiseettisen ajattelun voi nähdä heijastavan nyky-yhteiskunnille tyypillistä riskiajattelua sekä pelon kulttuuria. Vaikka tutkimusten mukaan ihmiset elävät nykyisin ennalta näkemättömän turvallisesti, pelkäävät he myös kuitenkin turvallisuutensa puolesta enemmän, kuin koskaan aikaisemmin (Furedi 2002). Epävarmuutta lietsovassa, modernissa riskiyhteiskunnassa painottuvat arkielämän sekä tulevaisuuden vaarat ja riskit, jotka ovat yksilön hallinnan ulkopuolella (Beck 2009). Esimerkiksi ilmastonmuutoksen aiheuttaman, tutkitun ja konkreettisen uhan lisäksi jo itsessään se, että yhteiskuntien ja ympäristön tulevaisuudentilaa ei ole mahdollista ennustaa, oli haastateltavilleni syy tarkastella perheellistymistä kriittisesti. Ottaen huomioon sekä jo nyky-yhteiskunnassa läsnä olevat uhat ja epävarmuustekijät että lukuisat tulevaisuuden mahdolliset uhkatekijät, muodostuu perheellistymisestä valinta, jossa yksilö joutuu hyväksymään tietoisesti riskin siitä, että on mahdotonta tietää, millaisessa tulevaisuudessa hänen lapsensa tulevat elämään. Siten moderneille yhteiskunnille ominaiset, pelkoja, riskejä sekä epävarmuutta painottavat ajattelumallit olivat läsnä myös haastateltavieni lisääntymiseettisissä näkemyksissä.

Haastateltavani miettivät sen lisäksi, millaisessa tulevaisuudessa heidän jälkikasvunsa tulisi tai joutuisi elämään, myös sitä, millaisia vaikutuksia heidän perheellistymisellään mahdollisesti olisi maailmantilaan ja tulevaisuuteen Tietämättömyyden sekä ennakoinnin mahdottomuuden merkitys nousikin esiin myös haastateltavieni pohtiessa mahdollisen perheellistymispäätöksensä vaikutusta maailmantilaan. Vaikka suurin osa haastateltavieni esittämistä lisääntymistä ja maailmantilaa yhdistävistä ajatuksista kohdistui huoleen siitä, millaisessa maailmassa oma lapsi tulee elämään sekä millaisia negatiivisia vaikutuksia maailmantilalla voisi olla lapsen elämään, esittivät haastateltavani kuitenkin myös päinvastaisia huolia lastensaannin potentiaalisista vaikutuksista maailmantilaan. Osa haastateltavistani koki eettisesti ongelmalliseksi ajatuksen siitä, että biologinen lapsen saaminen aiheuttaisi konkreettista haittaa esimerkiksi ympäristölle tai muille ihmisille. Haastateltavieni puheissa problemaattisina näyttäytyivät siten sekä maailmantilan vaikutus lapsen elämään että lapsen vaikutus maailmantilaan.

Ja entä jos mä epäonnistun niin, että se lapsi jotenkin toimisikin sillä tavalla, että se vaikka edistäisi sosiaalisia ongelmia tai muuta vastaavaa, että entä sitten, jos mun lapseni tässä maailmassa jotenkin tekisi tosiaan enemmän paha, kuin hyvää? (H2)

Lastensaannin vaikutusta maailmantilaan on tutkittu erityisesti ilmaston näkökulmasta, ja osa tutkijoista on päätenyt siihen lopputulemaan, että lastensaanti on ihmiselämän yksittäisistä päästöjenaiheuttajista suurin. Pienemmän lapsimäärän tai jopa vapaaehtoisen lapsettomuuden valitseminen voi näyttäytyä siten jopa ympäristötekona. (Wynes & Nicholas 2017.) Ilmastosta huolestuneet nuoret aikuiset yhdistävätkin usein lastensaantiin negatiivisia ympäristövaikutuksia, sillä syntyvät lapset lisäävät vanhempiensa kulutusta ja hiilijalanjälkeä sekä kasvavat itse tulevaisuuden kuluttajiksi. Lapsen saaminen voi siten merkitä monelle ympäristöstä huolestuneelle tietoista päätöstä lisätä ja jatkaa luonnonvarojen ylikulutusta sekä osallistua aktiivisesti maapallon ylikansoittumisen edistämiseen. (Sasser 2018; Helm, Kemper & White 2021.) Samankaltaisia ajatuksia oli löydettävissä myös haastateltavieni puheista, ja esimerkiksi tietämättömyys siitä, millainen ihminen tai kuluttaja omasta lapsesta lopulta muodostuu, mietitytti osaa haastateltavistani:

Sehän olisi aivan kauheata, jos mun lapsesta tulisi semmoinen, että löysin öljyä, poraanpa kaiken ulos. Tai ostin jahdin ja käyn nauramassa köyhille --- (H5)

Kuluttajuuden konsepti nousikin esille useamman kerran haastateltavieni pohtiessa suhtautumistaan lastensaannin sekä maailmantilan ja tulevaisuuden kysymyksiin. Vaikka ”lapsen hankkimis- tai hankkimattomuuspäätös ei ole samanlainen kulutus päätös kuin kaukomatka, kasvissyönnö tai autoilu” (Kivelä 2020, 219), rinnastivat monet haastateltavani lisääntymisen juuri kuluttajuuteen. Tämän

ajatusmallin taustalla vaikuttaa ajatus siitä, että syntyvät lapset nähdään ylimääräisinä sekä tarpeettomina kuluttajina (Helm, Kemper & White 2021, 123). Eräs haastateltavani kuvasikin ajatuksiaan vapaaehtoisesta lapsettomuudesta rinnastamalla lastensaannin mielenkiintoisesti kuluttajuuteen:

Ei se [*vapaaehtoinen lapsettomuus*] kuulosta mun mielestä yhtään pahalta, vaan ihan eräänlainen kuluttajavalinta tavallaan sekin, mutta siis kuulostaa ihan hyvältä valinnalta mun mielestä. (H8)

Vapaaehtoinen lapsettomuus näyttäytyy tässä kontekstissa tietoisena valintana, jonka merkityksiä sekä seurauksia yksilön myös oletetaan miettivän tarkasti ennen (kulutus)valintaansa. Haastatteluissa nousikin esille kiinnostavasti se, kuinka monet haastateltavat käsittivät vapaaehtoisen lapsettomuuden eettisenä sekä jopa ihailtavana päätöksenä, vaikka he eivät itse tätä päätöstä olisi valmiita tekemään. Eräs haastateltavani, joka itse haluaisi mahdollisesti lapsia tulevaisuudessa, kuvasi ristiriitaisia ajatuksiaan vapaaehtoisen lapsettomuuden eettisyydestä seuraavasti:

--- sitä on ehkä vain tottunut siihen ajatteluun, että lapsilla on näin iso hiilijalanjälki ja jos saat lapsia, niin se aiheuttaa sitä ja tätä ja tuota ja kuinka voit edes kuvitella lapsia tähän elämäntilanteeseen. Kun sitä on kuullut niin paljon sellaista, niin sitä väkisinkin alkaa sitten miettimään, että olisi varmaan ihan oikein olla tekemättä. Sitten kun oma näkemys on kuitenkin se, että ei maailmassa vaan voida olla tekemättä lapsia kaikki. (H4)

Ymmärrys lastensaannin mahdollisista kielteisistä vaikutuksista näyttikin aiheuttavan jopa paineita olla perheellistymättä. Näyttäisikin siltä, että vaikka suomalaisten päättäjien sekä perhejärjestöjen mukaan lastensaanti on kiinteä osa niin taloudellisesti, sosiaalisesti kuin ekologisestikin kestävämmän tulevaisuuden rakentamista (esimerkiksi Sorsa 2020; Rotkirch 2021), tunnistivat haastateltavani merkittäviä eettisiä haasteita tähän maailman- ja ympäristötilaan perheellistymisessä. Kaikki haastateltavat eivät kokeneet maailmantilaan ja perheellistymiseen yhdistyviä eettisiä huolia henkilökohtaisiksi prioriteeteikseen, mutta miltei kaikki ymmärsivät tämänkaltaisen huolen esiintymisen sekä ajattelivat ympäristöahdistuksen tai maailmantuskan potemisen olevan validi sekä ymmärrettävä syy vapaaehtoiselle lapsettomuudelle.

Lisääntymisen ekologisen etiikan läsnäolon voi siten huomata haastateltavieni yliopisto-opiskelijoiden lisääntymiseettisessä ajattelussa. Tulevaisuuden ennakointi sekä mahdollinen optimointi ovat olennainen osa ekologista lisääntymiseettistä ajattelua (Dow 2016a; Dow 2016b). Haastateltavieni puheissa painottuivatkin sekä huoli siitä, millaisessa tulevaisuudessa omat lapset

tulisivat elämään että huoli siitä, voisiko omien lasten saamisella olla kielteisiä vaikutuksia maailman ja ympäristön tilaan. Tulevaisuus näyttäytyi heille sekä heidän perheellistymiseensä mahdollisesti vaikuttavana, tuntemattomana ja jopa uhkaavana entiteettinä että asiana, johon heidän omalla perheellistymisellään voi myös olla konkreettista vaikutusta. Lisääntymiseen liittyvät toiveet, vastuut sekä pelot kietoutuivat monitahoisesti toisiinsa haastateltavieni pohtiessa tämänhetkiseen maailmantilaan sekä tulevaisuudenkuviin perheellistymistä. Kysymykset siitä, onko eettisesti oikein toivoa tai saada lasta epävarmaan, uhkaavaan sekä ennakoimattomaan tulevaisuuteen tai siitä, edesauttaako yksilö tietoisella lisääntymispäätöksellä maailmantilan huononemista, mietityttivätkin haastattelemani yliopisto-opiskelijoita. Erilaisten eettisten pohdintojen voi siten nähdä olevan kiinteä osa heidän perheellistymisnäkemystään ja -päätöksiään.

6.2. Lastensaanti toivon ja muutoksen edistäjänä

Huolimatta siitä, että suuri osa haastateltavistani koki tämänhetkiseen maailmantilaan perheellistymisen sekä perheellistymisen suunnittelun sisältävän eettistä problematiikkaa, esiintyi haastatteluissa myös tällaista ajattelua haastavia näkökulmia. Osa haastateltavistani kokikin erilaisista syistä, että maailmantilan tai tulevaisuuden ei pitäisi lähtökohtaisesti vaikuttaa yksilöllisiin perheellistymispäätöksiin. Useampi haastateltavani ajatteli, että lastensaanti sekä perheellistymisen suunnittelu ovat erityislaatuisten henkilökohtaisia kysymyksiä, joista yksilön ei tulisi joustaa esimerkiksi vain maailmantilasta koetun huolen vuoksi. Tällaista ajattelumallia, jossa maailmantilasta koetulla huolella ei ole sijaa yksilöllisissä perheellistymispäätöksissä, puolsivat myös monet maailmantilasta huolestuneet haastateltavani. Eräs haastateltavani kertoi suhtautumisestaan perheellistymiseen seuraavasti:

Mutta sitten myös mä oon sitäkin mieltä, että jos jossakin asiassa ihminen saa olla itsekäs, ja saa olla tunteidensa viemä, nii miksi ei sitten tämmöisissä lisääntymisasiossa. Että vaikka mä en itse sitä toteuttaisikaan omassa elämässä, niin en mä ikinä vois mennä kieltään sitä keltään muultakaan. En vois mennä moralisoimaan, en vois mennä kommentoimaan kenenkään toisen itsekästä halua olla vanhempi omalle biologiselle lapselleen. (H1)

Kyseisessä katkelmassa lisääntyminen ilmenee asiana, jossa yksilöllä on oikeus toimia tunteidensa ja halujensa varassa. Lisääntyminen näyttäytyy haastateltavan puheessa myös perinpohjaisen itsekkäänä tekona, joka on kuitenkin eettisesti hyväksyttävissä äärimmäisen henkilökohtaisen luonteensa takia. Näkemys siitä, että perheellistymispäätöksiin tai yksilön oikeuteen lisääntyä ei tulisi kajota, heijastaa voimakkaasti perheellistymispäätösten yksityistymistä sekä individualistisen

perheellistymiskäsityksen (ks. Jallinoja 2003; Rotkirch ym. 2017) merkitystä. Yksilöllinen halu, tarve tai oikeus lisääntyä nähtiinkin monessa haastattelussa jopa pyhän kaltaisena asiana, joka ylittää lastensaantiin mahdollisesti liittyvät eettiset haasteet. Myös tästä syystä eräs haastateltavani kyseenalaisti maailmantilasta koetusta huolesta kumpuavaa vapaaehtoista lapsettomuutta:

--- jos puhtaasti vain sen takia, että sä ajattelet, että maapallo tuhoutuu, että sä et halua hankkia lapsia, niin se on mun mielestä vähän surullistakin. Tai jotenkin, että on noin negatiivinen näkökulma tulevaisuudesta. Tai eikö se tee kaiken vähän merkityksettömäksi? Että ei ole mitään toivoa tulevalle tai mun mielestä olisi ihan hirveää, että sitten mä olisin vanha ja sitten mä tajuaisin, että voi hitto, ei tämä maapallo nyt sitten räjähtänytkään, että tavallaan --- nuo on siis kärjistyksiä totta kai, mutta että mä ymmärrän, on hyvä myös miettiä oman navan ulkopuolelle, mutta mun mielestä edelleen se lapsenhankinta on semmoinen asia, mihin ei voi kajota... (H6)

Ajatus siitä, että maailmantilasta koetun huolen takia valittu vapaaehtoinen lapsettomuus edustaisi haastateltaville itselleen jonkinlaista merkityksettömyyttä, toivottomuutta tai yltiöllistä negatiivisuutta, esiintyi useammassa haastattelussa. Lastensaantiin ja perhesuunnitteluun liittyvät kysymykset näyttäytyivät aineistossa kaikkiaan hyvin merkityksellisinä, erityisesti niissä tilanteissa, jos haastateltava tiesi haluavansa lapsia. Toive lapsesta vaikuttikin usein olevan niin merkityksellinen, että siitä olisi vaikeaa tai miltei mahdotonta luopua esimerkiksi maailmantilaan liittyvien eettisten huolten takia. Eräs haastateltavani, joka on aina tiennyt haluavansa omia lapsia tulevaisuudessa, kuvasi ajatuksiaan perheellistymisestä seuraavasti:

--- sitten mä en kokisi esimerkiksi mun omallekaan elämälle enkä millekään mun tekemiselle enää mitään merkitystä, jos mä ajattelisin, että mitään ei enää ole tehtävissä, että nyt on jo myöhäistä. Ja sitten tavallaan jotenkin se, että silloin mä tekisin mun omasta elämästä myös tavallaan merkityksettömän, jos mä ajattelisin, että ei mun kannata tavoitella mitään tällaista, mitä mä oon vaikka aina halunnut, koska maailmantila on tällainen. Kyllä mulle se edustaisi sitä toivottomuutta sitten liikaa. (H3)

Luopuminen omista perheellistymishaaveista tuntukin merkitsevän monelle haastateltavalleni myös luopumista ajatuksesta, että asiat voisivat vielä muuttua paremmaksi: päätös jäädä lapsettomaksi epävarman maailman- tai yhteiskunnallisen tilan takia edustaisi sekä toivottomuudelle että muutoksen mahdottomuudelle antautumista. Olikin mielenkiintoista huomata, että vaikka suurin osa haastateltavistani koki huolta maailmantilasta ja tulevaisuudesta sekä näiden vaikutuksista tulevien

sukupolvien elämiin, liitti moni myös positiivisia mielikuvia tämänhetkiseen maailmantilaan sekä perheellistymiseen. Haastatteluissa nousikin esiin ajatuksia sekä tämänhetkisen maailmantilan otollisuudesta perheellistymiselle että syntyvien lasten mahdollisista positiivisista vaikutuksista maailmantilaan.

Muutama haastateltavani nosti esille ajatuksen siitä, että tämänhetkinen maailmantila olisi jopa itse asiassa perheellistymiselle otollinen ja suotuisa. Keskusteltaessa tämänhetkisen maailmantilan suotuisuudesta lastensaannille, painottivat nämä haastateltavat puheessaan maailmassa tapahtunutta sosiaalista ja taloudellista edistystä sekä asiantiloja, jotka voisivat vaikuttaa tulevan lapsen elämään positiivisesti. Esimerkiksi suomalaisen yhteiskuntajärjestelmän tarjoama sosiaalinen, taloudellinen ja terveydenhuollollinen tuki, globaalisti tapahtuva tasa-arvokehityksen sekä tietoisuuden lisääntyminen sekä maailmanlaajuinen väkivallan ja sotien vähentyminen nähtiin asioina, jotka loivat uskoa tähän maailmantilaan perheellistymiseen. Erä haastateltavani kuvasi ajatuksiaan maailmantilan otollisuudesta lastensaannille seuraavasti:

--- huolimatta näistä kaikista hirveistä viheliäisistä ongelmista, joita meillä on, niin kyllähän meillä on silti koko ihmiskunnan historian parhaimmat mahdollisuudet kasvattaa jälkikasvua. --- ja vielä tässä maassa, siis eihän missään muualla ole niin. eikä milloinkaan, ehkä jossakin voi olla paremmin jonkun mielestä, mutta historiallisesti ei oo parempia mahdollisuuksia kuin nyt. (H1)

Vaikka haastatteluissani esiintyi enemmän maailmantilan sekä tulevaisuuden puolesta kuvailtua huolta, pelkoa sekä epävarmuutta, näyttäytyivät maailmantila ja tulevaisuus kuitenkin osassa haastatteluja siten myös jopa lastensaantiin rohkaisevan edistyneenä sekä kehittyvänä. Kaikkiaan haastateltavani nostivat runsaasti esiin erilaisia näkökantoja, jotka puolsivat ajatusta siitä, että maailmantila olisi itse asiassa tällä hetkellä perheellistymiselle suotuisa. Oli kuitenkin mielenkiintoista, että ympäristö ei noussut esille näissä keskusteluissa laisinkaan. Tämä korostaakin ilmastokriisin merkitystä maailmantilaan sekä tulevaisuuteen liittyvien käsitysten synnyssä: ympäristö oli ainoa asia, josta haastateltavani eivät löytäneet mitään positiivista.

Sen lisäksi, että maailmantilassa nähtiin olevan lastensaantiin kannustavia tekijöitä, korostivat jotkin haastateltavistani myös lastensaannin mahdollisia positiivisia vaikutuksia maailmantilaan ja tulevaisuuteen. Tällaisissa haastatteluissa maailmaan syntyvät lapset näyttäytyivät ikään kuin tulevaisuuden rakentajina, jopa pelastajina, jotka kykenisivät edistämään sekä toteuttamaan toiminnassaan maailmantilan vaatimia muutoksia ja toimintatapoja, joita aikaisemmat sukupolvet

eivät ole kyenneet tekemään. Jotkin haastateltavat kokivatkin juuri tästä syystä, että perheellistyminen tähän maailmantilanteeseen on jopa tarpeellista toivottavien muutosten aikaansaamiseksi:

--- ja kun sanotaan, että ei haluaisi lasta tähän epävarmaan maailmantilaan, niin mun mielestä se on parempi, kuin ikinä, josta syystä sitä [elämää] on jatkettava ja sitä on jatkettava siinä vetisenterällä tanssien, ei mitenkään lorvien, vaan ikään kuin hyvää tehden ja rakentaen, rauhaa rakentaen. (H5)

Elämän jatkuminen sekä lastensaanti näyttäytyvät katkelmassa itsestään selvinä, jopa pyhinä asioina, jotka sitovat itseensä myös toivon paremmasta huomisesta. Ajatus siitä, että perheellistyminen epävarmaan maailmantilaan olisikin itse asiassa toivottavaa, ei ole täysin uusi. Ritva Nätkin (2019) on käsitellyt tutkimustyössään suomalaisten sekä virolaisten nuorten näkemyksiä tulevaisuudesta, turvattomuudesta sekä perheen merkityksestä näissä tulevaisuudenkuvin. Kuten omissa haastatteluissani, nousi perheen luoma toiveikkuus esiin myös Nätkinin tutkimissa tulevaisuusvisioissa. Tulevaisuudenkuvin, joissa tulevaisuus koettiin uhkaavaksi sekä turvattomaksi, näyttäytyi perhe ikään kuin viimeisenä voimavarana sekä oljenkortena, joka tarjoaisi yksilölle turvaa sekä vakautta muutoin epävarmassa ympäristössä. Monet nuoret näkivät perheen jopa eräänlaisena selviytymisstrategiana, ja kuvitelluissa kriisitilanteissa perhe koettiin korvaamattomaksi toivon sekä ilon lähteeksi, jossa yksilöt pystyisivät turvautumaan toisiinsa ehdottomasti. (Nätkin 2019.)

Perheen merkitys korostuukin usein nuorten aikuisten dystooppisissa tulevaisuudenkuvin (Forsberg & Nätkin 2016). Tutkimusten perusteella perhe näyttäytyy siten merkittävänä, jopa kaikista tärkeimpänä voimavarana turvattomissa tilanteissa sekä uhkaavissa tulevaisuudennäkymissä. Nuorten aikuisten näkemykset perheen merkityksestä turvattomissa tulevaisuudenkuvin sekä perheellistymisestä epävarmaan maailmantilanteeseen heijastavatkin mielenkiintoisesti näiden kysymysten välillä olevia ristiriitaisuuksia. Toisaalta tieteen tahtoinen lisääntyminen epävarmaan tulevaisuuteen koetaan arveluttavana sekä jopa epäeettisenä, mutta toisaalta perhe näyttäytyy myös tärkeänä keinona selvitä turvattomassa tulevaisuudessa.

Lapsiin sekä tuleviin sukupolviin yhdistetty tulevaisuususkon näkyi erityisesti toiveissa siitä, että tulevat sukupolvet osaisivat sekä pystyisivät elämään eettisemmällä tavalla, kuin aikaisemmat sukupolvet ovat tehneet. Useat haastateltavat kertoivat haastatteluissa myös toivovansa, että heidän

omat lapsensa kykenisivät toimimaan tulevaisuudessa eettisesti ”paremmin” sekä oikeammin, kuin he itse:

--- mä haluaisin, että se [lapsi] näkisi ehkä tulevaisuuden valoisampana, näkee, että se pystyisi muuttamaan sitä ja näkee sen, mikä visio sille nyt sitten tulee, koska se rakentaa sitten tavallaan taas sitä uutta maailmaa mun jälkeeni. --- kyllä mä myös haluan lapseni kasvattaa sen perusteella, että se myös ajattelisi samalla tavalla ja toivottavasti vielä paremmin, kuin minä, että se olisi valmis luopumaan siitä jauhelihasta ja autoilusta, jos se vaatii sen. (H10)

Maailemantilasta huolestuneet, mutta silti perheellistymistä toivovat haastateltavani kokivatkin tärkeäksi sen, että sekä heidän omat lapsensa että tulevat sukupolvet yleisesti saisivat aikaan sellaisia muutoksia, joihin he eivät itse välttämättä ole valmiita. Eettisemmin toimivien lasten saaminen voi myös näyttäytyä helpottavana ajatuksena maailmantilassa, jossa itse kokee toimivansa eettisesti riittämättömästi. Eräs haastateltavani kiteyttikin toiveensa omien lastensa positiivisesta vaikutuksesta maailmantilaan seuraavasti: ”Ja ehkä mä myös sanoisin sille, että älä te niitä virheitä, mitä mä olen tehnyt. Joo, kiteyttäen näin, että ole parempi, kuin minä.” (H5)

Rebekah Sheldon (2016) on tutkimustyössään tarkastellut lapsen moninaista sekä muuttuvaa roolia katastrofien aikakaudella. Sheldon on havainnut, että sen lisäksi, että lapsi nähdään uhkaavan ympäristönsä sekä esimerkiksi ilmastonmuutoksen värittämien tulevaisuudenkuvien uhrina, näyttäytyy lapsi paradoksaalisesti myös pelastajahahmona, jossa niin tulevaisuuteen kohdistuvat pelot kuin toiveetkin yhdistyvät. Keskustellessa epävarmasta ja turvattomasta tulevaisuudesta, nähdäänkin lapset sekä pelastettavina, viattomina olosuhteidensa uhreina että pelastajina, joilla on konkreettinen voima vaikuttaa ja muuttaa tulevaisuutta. (Sheldon 2016.) Olikin mielenkiintoista huomata, kuinka tulevaisuuden lasten rooli vaihteli haastateltavieni puheessa, jossa lapset edustivat sekä tulevaisuuteen nivoutuvia uhkakuvia, pelkoja sekä niiden vaikutuksia että tulevaisuudessa sijaitsevaa toivoa ja toiminnan mahdollisuuksia. Tulevat jälkipolvet näyttäytyivät aineistossani samanaikaisesti tulevaisuuden uhreina että tulevaisuuden pelastajina.

Sen lisäksi, että perheellistymisen suunnittelun nähtiin haastatteluissa edustavan toivoa siitä, että asiat voisivat vielä joskus muuttua paremmiksi, näyttäytyi lastensaanti myös mahdollisuutena maailmantilaa kohentavan sekä elvyttävän toiminnan lisääntymiseen. Vaikka haastateltavani suhtautuivat kriittisesti sekä epäilevästi nykysukupolvien valmiuteen saada aikaiseksi maailmantilan edellyttämiä muutoksia, näyttäytyivät seuraavat sukupolvet mahdollisesti eettisempinä toimijoina.

Lastensaannin voikin siten tulkita edustavan haastateltavilleni konkreettista, toiminnantasoista toivoa tulevaan.

Perheen ja perheellistymisen luomaa, toiminnantasoista toivoa on havainnoitu myös eritoten ilmastosta huolestuneiden nuorten aikuisten joukossa. Vaikka monet maailman- sekä ilmaston tilasta ja tulevaisuudesta ahdistuneet näkevät perheellistymisen monin tavoin itsekkäänä sekä maailmantilan heikentymiseen kontribuoivana päätöksenä, tunnistavat he silti myös lastensaannin yksilötasoisien merkityksen sekä perheellistymisen luoman toiveikkuuden. Monille lasten luoma toivo näyttäytyy toiveessa kirkkaammasta ja paremmasta tulevaisuudesta, toiveessa siitä, että seuraavat sukupolvet pystyisivät rakentamaan itselleen tasapainoisemman sekä turvallisemman tulevaisuuden. Toisaalta lasten luoma toiveikkuus ilmentyy monelle myös siinä konkreettisesti ilossa, rakkaudessa ja läheisyydessä, jota lapset tuovat vanhempiensa elämiin. (Helm, Kemper & White 2021.) Perheellistyminen voikin kiintoisasti näyttäytyä maailmantilasta ja -tulevaisuudesta huolestuneille nuorille aikuisille sekä korkeapäästöisenä ja itsekkäänä elämänvalintana että muutoksen edistäjänä sekä toiveena paremmasta tulevaisuudesta.

Lisääntyminen sekä toiveikkuus kulkivat haastateltavieni puheissa käsi kädessä. Lisääntyminen sekä elämän jatkuminen nähtiinkin osassa haastatteluja jopa itseisarvoisena asiana, josta luopuminen edustaisi lopullisuutta, lohduttomuutta ja epätoivoa: vaikka tulevaisuus olisi epävarma, pelottava tai ahdistusta herättävä. Kuten eräs haastateltavani totesi, ”elämän täytyy jatkua” (H5). Lastensaanti sekä biologinen lisääntyminen näyttäytyivätkin aineistossani kauttaaltaan eettisesti problemaattisina, mutta silti oikeutettuina, jopa pyhinä valintoina, joihin muilla kuin yksilöillä itsellään ei ole oikeutta kajota.

Pohtiessaan suhdettaan perheellistymisen sekä maailmantilan kysymyksiin, kokivat jotkut haastateltavistani myös olevansa ihmisiä, joiden olisi jopa toivottavaa tai suotavaa lisääntyä maailmantilan sekä tulevaisuuden tähden. Nämä haastateltavat tiedostivat, että ihmiskunta lisääntyy joka tapauksessa, joten juuri niiden, jotka todella välittävät maailmantilasta sekä tulevaisuudesta, tulisi myös perheellistyä paremman tulevaisuuden aikaansaamiseksi. Eräs haastateltavani kuvasi ajatuksiaan aiheesta seuraavalla tavalla:

Kuulin tästä, kun oli joku sellainen luento vähän tästä aiheesta, missä se luennoitsija puhui siitä tai sanoi, että toisaalta ne ihmiset, jotka miettii näitä asioita ja tiedostaa, niin jos ne kaikki karrikoidusti jättää hankkimatta lapsia ja ihmiset, jotka eivät mieltä hankkii

lapsia, niin sitten tavallaan on se epätasapaino siinä, että voi myös hankkia lapsia sillee, että tavallaan niistä voi tulla maailmanparantajia. (H9)

Siinä missä perheellistyminen tämänhetkiseen maailmantilaan näyttäytyi epäeettisenä sekä problemaattisena monelle haastateltavalleni, näkivät monet kuitenkin myös perheellistymisessä eettisiä mahdollisuuksia sekä potentiaalia paremman tulevaisuuden rakentamiseen. Lisääntyminen ilmeni siten haastateltavilleni eettisyyteen sitoutuneena toimintana, jolla voi olla niin negatiivisia kuin positiivisiakin seurauksia: tulevat sukupolvet voivat olla joko passiivisia, tuhoa aiheuttavia toimijoita tai aktiivisia, empaattisia sekä maailmantilasta välittäviä toimijoita. Monet haastateltavani kokivatkin lastensaannin sekä potentiaalisena mahdollisuutena että uhkana maailmantilalle ja tulevaisuudelle. Nämä ristiriitaiset ajattelumallit havainnollistavatkin osuvasti haastateltavieni monitahoisia, ambivalentteja sekä toisiinsa risteäviä näkemyksiä perheellistymisen sekä maailmantilan kysymysten välisistä suhteista.

Tällaisen, moninaisen lisääntymisen etiikan voidaan nähdä olevan voimakkaasti sidoksissa yksilön käsityksiin hyvästä elämästä, sillä perheellistyessään yksilöt joutuvat kohtaamaan käsityksensä, odotuksensa ja toiveensa siitä, millaista hyvä elämä on ja miten he voisivat luoda lapselleen mahdollisimman hyvän elämän sekä tulevaisuuden (Dow 2016a & 2016b). Monet haastateltavani korostivat puheissaan lisääntymisen potentiaalisten uhkien lisäksi myös siinä piilevää mahdollisuutta tuottaa hyvää elämää sekä parempaa tulevaisuutta. Eettiseen lisääntymisen sekä hyvän elämän ja tulevaisuuden rakentamiseen liittyi kuitenkin monenlaisia ehtoja, haasteita sekä odotuksia. Siirryinkin seuraavaksi tarkastelemaan vielä sitä, millaiseksi haastateltavani kokivat mahdollisimman eettisen perheellistymisen sekä lastenkasvatuksen.

7 Eettisempi lisääntyminen ja lastenkasvatus

Keskusteltuamme maailmantilan ja tulevaisuuden merkityksestä perheellistymissuunnittelussa sekä -päätöksissä, siirryimme lopuksi käsittelemään haastateltavieni käsityksiä eettisistä perheellistymisen sekä perhe-elämän käytännöistä. Olin kiinnostunut kuulemaan haastateltavieni näkemyksiä siitä, millaisia lisääntymisen sekä vaihtoehtoisia perhe-elämän muotoja yksilöiden tulisi heidän mielestään toteuttaa perheellistymispäätöksen jälkeen. Jos lapsia toivotaan sekä saadaan tähän maailmantilaan sekä tulevaisuudennäkymään, niin miten yksilöiden tulisi lisääntyä sekä ennen kaikkea kasvattaa jälkeläisiään? Pyrin haastatteluissa selvittämään, millaisena lisääntymisen etiikan tulisi heidän mielestään näyttäytyä perheellistymispäätösten siirtyessä suunnitteluasteelta käytäntöön. Tavoitinkin haastatteluissa mielenkiintoisia ajatuksia esimerkiksi adoptioon, lasten eettisempään kasvatukseen sekä vanhemmuuteen liittyen.

7.1. Adoptio eettisempänä perheellistymisen muotona

Ennen kuin siirryn erittelemään haastateltavieni käsityksiä lastenkasvatuksen sekä perhe-elämän käytäntöjen etiikasta, on olennaista tarkastella heidän suhdettaan lastensaannin eri vaihtoehtoihin, biologiseen lisääntymisen eettisiin haasteisiin sekä adoption tuottamiin eettisen toiminnan mahdollisuuksiin. Keskusteltaessa eettisistä lisääntymisen sekä kasvattamisen tavoista, nousivat adoption mahdollisuudet esille miltei jokaisessa haastattelussa. Adoptio näyttäytyi monelle haastateltavalleni biologista lisääntymistä eettisempänä tapana perheellistyä, ja suuri osa haastateltavistani kertoi pitävänsä adoptiota myös vartenotettavana mahdollisuutena omalle perheellistymiselleen. Aineistostani löytyi lisäksi muutama haastateltava, jotka suunnittelivat perheellistyvänsä tulevaisuudessa todennäköisesti nimenomaisesti adoption kautta.

Haastateltavani perustelivat adoption kautta tapahtuvan lastensaannin eettisyyttä erilaisilla tavoilla. Ensimmäiseksi, adoptio näyttäytyi monelle haastateltavalleni eettisempänä vaihtoehtona maailmantilan sekä tulevaisuuden kannalta, sillä adoption kautta olisi mahdollista olla ottamatta aktiivisesti osaa globaalin väestönkasvun lisäämiseen. Ajatus siitä, että adoptoitava lapsi on jo olemassa sekä syntynyt tähän maailmaan biologisesti jonkun muun toimesta, vaikutti vähentävän monella haastateltavallani perheellistymispäätöksiin liittyvää eettistä problematiikkaa sekä maailmantilasta koetun huolen aiheuttamaa taakkaa. Eräs haastateltavani, jolle adoptio näyttäytyi ainoana vartenotettavana mahdollisuutena perheellistyä mahdollisesti tulevaisuudessa, kuvasi ajatuksiaan aiheesta seuraavasti:

Mä en tiedä kannattaako tähän maailmaan tuoda lapsia, mutta toisaalta ehkä se tapa, millä mä itse mieluiten hankkisin lapsia, on adoptio, mikä tavallaan vähän vaikuttaa kanssa toiseen, että periaatteessa joku on jo tehnyt sen lapsen, niin miksi mä en sitten kasvattaisi sitä hyvin, jos mä siihen innostun joskus. (H11)

Adoption harkitseminen tarjosi aineistossani maailmantilasta huolestuneille nuorille aikuisille mahdollisuuden perheellistyä ilman konkreettista päätöstä siitä, että he haluaisivat luoda biologisesti uuden ihmisen tälle maapallolle, samalla lisäten päätöksellään esimerkiksi ihmisten aiheuttamaa kuormitusta maapallolle. Kun lapsi on jo syntynyt, ei samanlaista aktiivista lisääntymispäätöstä tarvitsisi tehdä, vaan kyseessä olisi pitkälti vain perheenmuodostukseen liittyvä päätös. Siten ajatus adoptiosta näyttäytyikin monelle haastateltavalleni eettisempänä, ikään kuin ympäristön kannalta kestävämpänä vaihtoehtona biologiselle lisääntymiselle.

Samanlaisia tuloksia on tavoitettu myös aikaisemmassa tutkimuksessa. Ilmastonmuutoksesta sekä ympäristön tilasta huolestuneiden nuorten aikuisten näkemyksissä juuri biologinen lisääntyminen koettiin eettisesti problemaattisimpana: jos ilmaston ja ympäristön tila on heikentynyt merkittävästi nimenomaisesti ihmisten määrän sekä kestävämmien elintapojen vuoksi, näyttäytyy biologisesta lisääntymisestä pidättäytyminen varteenotettavana, ellei jopa kaikista loogisimpana vaihtoehtona. Mikäli yksilö kuitenkin kaipaa perheeseensä lapsia, tarjoaisi adoptio tähän eettisemmän sekä ympäristöystävällisemmän keinon. Adoptio saattaakin näyttäytyä ilmastosta huolestuneille eräänlaisena ”vähäpäästöisenä” vaihtoehtona. (Helm, Kemper & White 2021.)

Toiseksi, moni haastateltavani koki, että adoptio voi olla ympäristöystävällisen perheellistymistavan lisäksi myös keino auttaa kodin tarpeessa olevia lapsia. Kuten eräs haastateltavani sanoi, ”maailma on täynnä lapsia, isoja ja pieniä, jotka kaipaa apua ja lämpöä” (H1), ja adoptio näyttäytyikin monelle haastateltavalleni mahdollisuutena tarjota juuri apua, rakkautta sekä mahdollisimman hyvä elämä sellaisille lapsille, joilla ei ole perhettä tai kotia. Adoption ympäristöllistä sekä sosiaalista eettisyyttä painottavat näkemykset yhdistyivät usein adoptiota pohtineiden haastateltavieni puheessa, kuten seuraavasta haastattelukatkelmasta käy esimerkiksi ilmi:

Ja sitten, jos olisin äiti, niin sitten haluaisin, että se olisi adoption kautta mieluummin, koska tuntuu, että maailmassa on niin paljon lapsia, joilla ei ole vanhempia, jotka tarvitsisi niitä vanhempia. Tuntuu vähän sille vastuuttomalta, että itse sitten tavallaan jättäisi heidät heitteille ja toisi vaan lisää lapsia, kun olisi jo valmiiksi lapsia, jotka tarvitsee perhettä. (H8)

Katharine Dow (2016a & 2016b) havaitsi samankaltaisia näkemyksiä Spey Bayn asukkaiden lisääntymiseettisessä ajattelussa, ja skotlantilaisen luonnonsuojelijayhteisön jäsenet näkivät adoption sosiaalisesti sekä moraalisesti vastuullisena perheellistymisratkaisuna. Heidän näkökantansa mukaan maailmassa on jo tälläkin hetkellä liikaa lapsia, jotka tarvitsisivat huolenpitoa sekä parempia elinolosuhteita, ja tämän vuoksi jokaisen tulisi hedelmällisyystilanteestaan huolimatta edes harkita adoption mahdollisuutta. (Dow 2016b.) Lisääntymiseettiset kysymykset näyttäytyivät siten Spey Bayn asukkaille sekä ekologisesta että sosiaalisesta näkökulmasta, ja adoptio katsottiin mahdollisuudeksi niin ekologisesti kuin sosiaalisestikin vastuullisempaan perheellistymiseen.

Adoptioon usein yhdistettävä narratiivi huono-osaisempien lasten auttamisesta sekä paremman elämän mahdollisuuden tarjoamisesta tutkimuksessa laajalti havaittu ilmiö, ja adoption juurien voikin nähdä olevan tiukasti yhteydessä pelastamisen retoriikkaan, jossa usein länsimaalaisten, valkoisten ja varakkaampien ihmisten nähdään pelastavan adoptoimansa lapset huonolta elintasolta sekä jokseenkin surkealta tulevaisuudelta (esimerkiksi Cheney 2014). Tämä retoriikka korostui haastateltavieni adoptiopuheessa, ja adoptio näyttäytyikin heille ekologisesti eettisemmän perheellistymiskeinon lisäksi myös keinona auttaa lapsia sekä mahdollistaa lapsille parempi elämä.

Huolimatta adoptioon helposti liitettävästä pelastusnarratiivista sekä sen mahdollisesta ekologisuudesta, on adoptioon yhdistettävissä myös runsaasti eettistä problematiikkaa. Tutkimusten mukaan etenkin kansainvälisiin adoptioprosesseihin sekä -käytäntöihin nivoutuu huomattavasti eettisiä haasteita. Köyhyys on yksi suurimmista syistä, joiden vuoksi vanhemmat – usein vähävaraiset äidit – päätyvät antamaan lapsensa adoptoitavaksi. Kansainvälisen adoption kaupallistuminen on johtanut siihen, että adoptioilla sekä adoptoitavilla lapsilla pyritään usein tuottamaan taloudellista voittoa adoptiosta vastaaville toimijoille. Sekä adoption kaupallistuminen että aikaisemmin käsittelemäni pelastamisen retoriikka ovatkin muodostaneet adoptiosta käytäntöjen sikermän, joka keskittyy yksittäisten lasten pelastamiseen sekä kaupalliseen siirtämiseen sen sijaan, että humanitaarisen työn resursseja keskitettäisiin köyhyyden sekä sen taustalla olevien rakenteellisten ongelmien poistamiseen. Tämän lisäksi adoptioon liittyvä lainsäädäntö on monissa maissa kohtuuttoman epäselkeä, mikä lisää adoptioon liittyvien väärinkäytöksen riskiä. (Cheney 2014; Cheney 2016.)

Taloudellisen eriarvoisuuden sekä adoption kaupallistumisen lisäksi adoption eettisten haasteiden juuret sijaitsevat myös rodullistamisen sekä arvottamisen kysymyksissä. Adoptiokäytäntöjen voidaan esimerkiksi nähdä uusintavan jäykkää ja normatiivista mallia länsimaisista ydinperheistä sekä arvottavan lapsia heidän haluttavuutensa mukaan länsimaisten, mahdollisesti tulevien

adoptiovanhempien silmissä. Adoptio tuottaa myös eettisiä haasteita adoptoitavan lapsen taustaan sekä kulttuuriseen identiteettiin liittyen: kuinka kasvattaa mahdollisimman eettisesti lasta hänelle etnisesti ja kulttuurillisesti vieraassa ympäristössä? (Cheney 2016.) Jotkut tutkijat näkevät kansainvälisen adoption jopa uusintavan sekä vahvistavan länsimaiden sekä kehittyvien maiden välillä olevia kolonialistisia lähtöasetelmiä. Länsimaisille, varakkaille yksilöille suotuja oikeuksia adoptoida köyhien ja huono-osaisempien vanhempien lapsia kehittyvistä maista humanismin sekä kehitysyhteistyön nimissä voikin tarkastella joidenkin mielestä myös kolonialistisen vallankäytön näkökulmasta. (Hübinette 2004.)

Kaikkiaan adoptioon kohdistuvat eettiset kysymykset ovat moninaisia: Onko kansainvälinen adoptio todella lapsen edun mukaista? Millaiset suhteet lapsen synnyinmaahan, kieleen ja kulttuuriin olisivat lapsen edulle optimaalisia? Miten varmistetaan, että adoptioon ei sekaannu lapsikauppaa? (Jones 2010.) Eettisten kysymysten sekä haasteiden lista onkin pitkä sekä monitulkintainen.

Vaikka haastateltavistani löytyi muutamia, jotka toivoivat erityisesti mahdollisuutta saada omia biologisia lapsia, oli kuitenkin huomattavan suuri osa haastateltavistani vähintäänkin sitä mieltä, että voisivat harkita adoptiota tulevaisuudessa. Huolimatta adoptioon yhdistyvästä eettisestä problematiikasta, näkivät useimmat haastateltavani adoption vastuulliseksi perheellistymisvaihtoehdoksi niin sosiaalisen hyväntekemisen kuin ympäristön tilasta huolehtimisen ja vastuunottamisen näkökulmista. Adoptio näyttäytyikin haastatteluissa eettisempänä vaihtoehtona biologiselle lisääntymiselle: adoptio tarjoaa mahdollisuuden perheellistyä tuntematta minkäänlaista syyllisyyttä tietoisesta, biologisen jälkeläisen ja hänen tulevien ympäristövaikutustensa tuottamisesta sekä mahdollisuuden auttaa huono-osaisempia lapsia.

7.2. Kohti eettisempää vanhemmuutta ja perhe-elämää

Eettinen elämä sekä eettisemmät elämänvalinnat ovat kiinteä osa myös lisääntymisen ja perheellistymisen eettisiä kysymyksiä. Eettisellä elämällä sekä eettisellä perheellistymisellä tähdätään siihen, että ihmiset voisivat elää ekologisesti, sosiaalisesti sekä kulttuurillisesti kestävämmällä tavalla, joka loisi paremmat olosuhteet myös kestävämmän sekä tasapainoisemman tulevaisuuden rakentamiseksi. (Dow 2016b.) Keskustelimmekin haastateltavieni kanssa myös siitä, millaista eettinen elämä sekä eettinen perheellistymisen on perheellistymispäätöksen jälkeen. Kun valinta biologisesta tai ei-biologisesta lisääntymisestä on tehty, millaista perhe-elämää sekä lastenkasvatusta yksilön tulisi harjoittaa?

Näkemykseni eettisen, ympäristöllisesti sekä sosiaalisesti kestävästä ja vastuullisesta kasvatuksesta yhdisti haastateltaviani: vaikka kaikki haastateltavani eivät kokeneet tähän maailmantilaan perheellistymistä nimenomaisesti ongelmallisena, painottivat kaikki eettisen vanhemmuuden merkitystä perheellistymisen ja maailmantilan välisissä kysymyksissä. Käsittelenkin analyysini viimeisessä osiossa haastateltavieni käsityksiä eettisestä lastenkasvatuksesta sekä lapsiperhe-elämästä. Erittelen ensin heidän näkemyksiään eettisen lastenkasvatuksesta ja siihen sisältyvistä vastuista, jonka jälkeen siirryn esittelemään heidän ajatuksiaan eettisemmän perhe-elämän sekä kasvatuksen konkreettisista käytännöistä.

Eettisemmän lastenkasvatuksen merkitykset ja vastuut

Haastateltavani näkivät lastenkasvatusta mahdollisuutena uusintaa, jatkaa sekä tuottaa tukemiaan ideologioita arvoja sekä siten myös vaikuttaa positiivisesti maailmantilaan. He näkivät lastensaannin sekä -kasvatusta kysymykset osana tulevaisuuden jatkumoa, jossa sillä, miten he valitsevat perheellistyä sekä kasvattaa omia lapsiaan, on vaikutusta siihen, millainen tulevaisuudesta muodostuu. Lasten oikeanlainen kasvattaminen nähtiin lisäksi aineistossa keinona minimoida lastensaannin mahdollisia haittavaikutuksia esimerkiksi ympäristölle. Eräs haastateltavani kuvasi suhtautumistaan lastenkasvatukseen sekä maailmantilaan seuraavasti:

Ja sitten tietenkin näitä ilmastoasioita miettiessä ja ilmastonmuutosta ja kaikkea tämmöistä, niin kyllä mä myöskin ajattelen siinä, että mun vastuulla on myös se, että yrittäisi kuitenkin tämmöisen maailman luonnollisimman asian, lapsen kasvattamisen, tehdä sillä tavalla, että siinä ei aiheuttaisi ylimääräistä haittaa luonnolle tai ympäristölle tai muille ihmisille. (H1)

Kasvatuksella on huomattu olevan merkitystä yksilöiden ympäristöön koskeviin suhtautumistapoihin, ja muun muassa ekologisuutta painottavien ajattelumallien ympäröimänä kasvaneet lapset ja nuoret kokevat usein teemat itselleen tärkeiksi vielä aikuisuudessaan (Chawla & Flanders Cushing 2007; Hards 2011). Haastateltavani halusivatkin pystyä kasvattamaan lapsiaan tavalla, joka ei vaurioittaisi entisestään ympäristöä sekä muita ihmisiä.

Lisääntymisen ekologinen etiikka painottaa sellaisten perheellistymismuotojen sekä -käytäntöjen suosimista, jotka turvaisivat muiden ihmisten, eläinten ja ympäristön hyvinvoinnin sekä nykyaikana että tulevaisuudessa (Dow 2016a). Samankaltaiset lisääntymiseettiset ajatusmallit nousivat esiin myös haastateltavieni puheista. Itse asiassa sen lisäksi, että haastateltavani pystyisivät kasvattamaan omat jälkeläisensä aiheuttamatta kohtuutonta kuormitusta ympäristölle tai negatiivisia vaikutuksia

maailmantilaan, koki suuri osa haastateltavistani itselleen erityisen tärkeäksi myös sen, että onnistuisi kasvattamaan lapsensa tavalla, joka tukisi maailmantilan myönteistä kehitystä. Lasten eettinen kasvatus näyttäytyi monelle haastateltavalleni mahdollisuutena vaikuttaa positiivisesti maailmantilaan ja tulevaisuuteen sekä jopa ehtona omalle perheellistymiselle:

Et sit jos mä hankin niitä lapsia, niin mun pitäisi olla jotenkin valmis kasvattamaan hänet sillä tavalla, että hän ei tuottaisi enemmän sitä taakkaa, kamala sanoa näin, mutta ehkä se on mitä mä ajattelen, että tuottaisi enemmän taakkaa tälle maapallolle, kuin hyvää. (H2)

Lasten eettinen kasvatus näyttäytyi aineistossa myös nykyajan vanhemman velvollisuutena, ja jokainen haastateltavani olikin sitä mieltä, että jokaisella vanhemmalla tulisi olla velvollisuus kasvattaa lapsensa mahdollisimman ympäristöllisesti sekä sosiaalisesti vastuullisella ja kestäväällä tavalla. Mahdollisimman eettinen sekä esimerkiksi ympäristön tilaa ja merkitystä painottava kasvatus nähtiin myös osana paremman tulevaisuuden rakentamista: lastenkasvatuksella on vaikutusta siihen, miten lapset tulevat itse aikuisina elämään tulevaisuudessa ja siten myös siihen, millainen vaikutus heillä tulee olemaan ympäristöönsä. Tulevien sukupolvien mahdollisuudet nähtiinkin kaksiteräisenä miekkana – tulevaisuuden lapsilla on mahdollisuudet myötävaikuttaa niin maailmantilan sekä ympäristön kohenemiseen kuin synkemmän tulevaisuuden muodostumiseen:

Niin pitäisi lapsetkin opettaa totta kai siihen, että välittäisi maailmantilasta, koska jos seuraavat sukupolvet ei välitä, niin tähän menee vain huonompaan suuntaan. (H8)

Koska haastateltavani liittivät lastensaannin sekä tulevaisuuden muotoutumisen kiinteästi toisiinsa, tarkastelivat he lisääntymistä yksilöllisen valinnan lisäksi myös kollektiivisena ilmiönä, jolla voi olla yksityiselämää suurempia vaikutuksia ja seurauksia. Eräs haastateltavani esittikin mielenkiintoisen ajatuksen eettisestä lastenkasvatuksesta eräänlaisena yhteiskuntavastuun muotona:

Ehkä siihen liittyy jotenkin paljon semmoista, että se vastuu olisi jotenkin yhteiskuntavastuuta myös, että se ei ole pelkkä vastuu sun lapsista, vaan sulla on vastuu myös tavallaan kaikista maailman lapsista. (H3)

Katharine Dow (2016b) havaitsi samankaltaisia lisääntymiseettisiä näkemyksiä Spey Bayn asukkaiden joukossa liittyen lisääntymisen ja lastenkasvattamisen vastuullisuuteen sekä näiden vaikutuksista tulevaisuuteen. Luonnonsuojelijayhteisön asukkaiden mielestä ihmisellä on velvollisuus yrittää estää esimerkiksi ympäristöllisiä katastrofeja vastuullisella ja suunnitelmallisella

käyttäytymisellä, lisääntymisellä sekä elämäntyyllillä. Kuten myös useat haastateltavani, olivat Spey Bayn asukkaat huolissaan sosiaalisesti, ekologisesta sekä taloudellisesta tulevaisuudesta. Mikä olennaisinta, he eivät olleet huolissaan vaan omien lastensa ja yhteisönsä lapsien puolesta, vaan yhtä lailla tulevien sukupolvien sekä esimerkiksi muiden eläinlajien tulevaisuuden puolesta. (Em.)

Sekä luonnonsuojelijayhteisön asukkaat että haastattelemanani yliopisto-opiskelijat käsittivät mahdollisimman eettisen perheellistymisen, lastenkasvatuksen ja elämäntyylin modernin ihmisen velvollisuuksina, joiden konkreettiset vaikutukset eivät yllä vain omaan lähipiiriin, perheeseen tai jälkikasvuun, vaan koko maailman väestön, lasten sekä diversiteetin hyvinvointiin ja tulevaisuuteen. Haastateltavani ilmensivätkin aineistossani erityistä, eettistä kasvatusvastuuta, jossa juuri eettisempi lastenkasvatus näyttäytyi tärkeänä osana eettisempää perheellistymistä sekä hyvän elämän rakentamista.

Myös aikaisemmin esiin noussut ajatus siitä, että seuraavat sukupolvet kykenisivät tekemään kaivattuja muutoksia sekä elämään eettisemmin kuin aikaisemmat sukupolvet, nousi esille keskusteltaessa lastenkasvatuksesta. Toiveikkaamman sekä kestävämmän tulevaisuuden rakentaminen asettuu jälleen kerran seuraavien sukupolvien tehtäväksi, jossa haastateltavieni sukupolvi pyrkii auttamaan kasvattamalla heidät mahdollisimman eettisiksi ja vastuullisiksi toimijoiksi. Aineistoni perusteella vaikuttaakin siltä, että haastattelemanani nuoret aikuiset asettavat sekä runsaasti toivoa että vastuuta seuraavien sukupolvien vastuullisempiin toimiin, ja lastenkasvatus nähtiin keinona edesauttaa tulevien sukupolvien eettisempää elämäntyyliä. Seuraaviin sukupolviin kohdistettujen toiveiden ja odotusten voi joissain haastatteluissa tulkita helpottavan myös haastateltavieni kokemia riittämättömyyden sekä avuttomuuden tunteita: vaikka ei itse kokisi elävänsä tarpeeksi vastuullisesti, voivat seuraavat sukupolvet kuitenkin vielä oppia tekemään niin.

Ajatus siitä, että lastensaanti olisikin itse asiassa osa ekologisesti kestävämpää tulevaisuutta, on noussut esiin jo joissakin aihetta sivuavissa tutkimuksissa ja keskusteluissa. Tämä näkemys rakentuu samalle ajatukselle, jota haastateltavanikin tukivat puheessaan: kun tulevia sukupolvia kasvatetaan syntymästään lähtien ekologisiksi, eettisiksi ja edeltäjiään vastuullisemmiksi toimijoiksi, voisi tulevista sukupolvista muodostua saastuttavien sekä ympäristön rappeutumista edistävien toimijoiden sijasta valveutuneita, sosiaalista, ekologista ja taloudellista hyvinvointia edistäviä maailmanparantajia (esimerkiksi Chawla & Flanders Cushing 2007; Chawla 2009; Kivelä 2020). Lisääntyminen, lastenkasvatus sekä toivo muutoksesta ja paremmasta tulevaisuudesta kulkivatkin käsi kädessä aineistoni lävitse. Vaikka tulevaisuus näyttäisi synkältä ja muutoksen saavuttaminen

epätodennäköiseltä, halusivat haastateltavani kuitenkin uskoa tulevien sukupolvien kykyyn toimia itseään tehokkaammin ja paremmin.

Sen lisäksi, että haastateltavani painottivat vanhempien roolia tulevien sukupolvien eettisemmässä kasvattamisessa, korostivat monet myös suomalaisen yhteiskunnan varhaiskasvatus- sekä peruskoulujärjestelmien merkitystä näissä kysymyksissä. Sen lisäksi, että tulevien sukupolvien vanhempien tulisi kasvattaa lapsensa mahdollisimman eettisiksi toimijoiksi, tulisi myös suomalaisen koulujärjestelmän korostaa opetuksessaan esimerkiksi ilmastonmuutoksen hidastamiseen, luonnon monimuotoisuuteen sekä arjen kestävämpiin käytäntöihin yhdistyviä aihealueita. Lastenkasvatus näyttäytyi siten haastatteluissa yksityisen ja julkisen välisenä jaettuna tehtävänä, jossa sekä kotien ja perheenjäsenten että julkisten ympäristöjen ja instituutioiden tulisi osallistua paremman tulevaisuuden rakentamiseen eettisemmän kasvatuksen keinoin. Haastatteluissa nousikin voimakkaasti esille niin toive kuin oletuskin siitä, että suomalainen koulutusjärjestelmä sisällyttäisi kestävä kehityksen teemoja opetukseensa aiempaa painokkaammin. Eräs haastateltava kuvasi ajatuksiaan eettisemmän kasvatusvastuun jakautumisesta seuraavasti:

--- lapsenkasvatus tällaisessa vaikka suomalaisessa yhteiskunnassa, niin ei voi olla pelkästään jommankumman [*vanhempien tai koulujärjestelmän*] vastuulla, että kyllä se on yhteistyötä. Se tarkoittaa toisaalta just sitä, että niiden järjestelmienkin pitäisi sitoutua tähän tällaiseen kestävään kehitykseen. (H3)

Varhaiskasvatus- ja peruskoulujärjestelmän merkitystä on korostettu myös aikaisemmassa, ekologisempaa kasvatusta käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa. On todettu, että opettajat toimivat monelle lapselle sekä nuorelle aatteellisina esimerkkeinä (Chawla & Flanders Cushing 2007; Värri 2018), ja runsaasti tietoa sekä opetusta ilmastonmuutoksesta saaneet nuoret toimivat myös myöhemmin elämässään todennäköisemmin ilmaston puolesta (esimerkiksi Meinhold & Malkus 2005). Veli-Matti Värri (2018) on käsitellyt tutkimuksessaan lastenkasvatusta vallitsevan ekologisen kriisin aikakaudella. Hän korostaa koulutusjärjestelmän, erityisesti varhaiskasvatuksen sekä peruskoulun, merkitystä eettisemmän lastenkasvatuksen sekä siten myös mahdollisesti kestävämmän elämäntyylin ja tulevaisuuden muodostumisessa. Peruskoulujärjestelmä on hänen mukaansa olennainen osa ekologisesti sekä sosiaalisesti kestävämmän tulevaisuuden rakentamista, ja ilmastonmuutoksen kysymykset tulisi ottaa huomioon niin opettajien koulutuksessa, koulutusjärjestelmän arvoissa sekä koulujen käytännönläheisessä toiminnassa. (Värri 2018.) Haastateltavani ajattelivatkin, että vastuu eettisemmästä ja kestävämmästä lastenkasvatuksesta

kuuluu vanhempien lisäksi myös erityisesti koulutusjärjestelmän toimijoille, joiden tulisi omaksua ekologisesti kestävä arvot kokonaisvaltaiseksi osaksi arvopohjaansa sekä toimintaansa.

Kaikkiaan eettisempi lastenkasvatus nähtiin aineistossani tulevaisuuteen vaikuttamisen mahdollisuutena, jopa velvollisuutena. Kuvatessaan skotlantilaisen luonnonsuojelijayhteisön lisääntymiseettisiä näkemyksiä, Katharine Dow (2016a) hyödyntää Felix Ringelin (2014) ”tulevaisuuden luomisen tekniikoiden” (*techniques to create a future*) käsitettä. Termi kuvaa yksilöiden toimintatapoja, jotka pyrkivät mahdollistamaan nykyisten olosuhteiden turvaamisen myös tulevaisuudessa sekä sisältävät siten oletuksen tulevaisuuden jatkumosta. Voisikin tulkita, että eettisempi vanhemmuus sekä lastenkasvatus näyttäytyivät haastateltavilleni eräänlaisina tulevaisuuden luomisen tekniikoina, joiden avulla he kokisivat pystyvänsä rakentamaan tulevaisuutta, joka mahdollistaisi elämän jatkumisen sekä valoisamman tulevaisuuden niin seuraaville sukupolville kuin muillekin maapallon organismeille ja ekosysteemeille.

Eettisemmät kasvatuskäytännöt

Haastateltavani painottivat eettisen vanhemmuuden sekä lastenkasvatuksen tärkeyttä: maailmantilasta huolestuneille yliopisto-opiskelijoille mahdollisimman vastuullinen lastenkasvatus näyttäytyi niin reittinä toiveikkaampaan tulevaisuuteen kuin biologiseen lisääntymisen edellytyksenä tai jopa oikeutuksena. Mitä tämä eettinen kasvatus ja vanhemmuus kuitenkin heille käytännössä tarkoitti? Paneudunkin seuraavaksi vielä tarkemmin eettisen lastenkasvatuksen muotoihin, joita haastateltavani erittelivät pohtiessaan perheellistymistä tämänhetkiseen maailmantilaan.

Ensimmäiseksi, vastuullinen lastenkasvatus merkitsi monelle haastateltavalleni erilaisten eettisten arvojen opettamista sekä välittämistä seuraaville sukupolville. Usea haastateltavani korosti juuri sitä, että vastuullisten arvojen sisäistäminen, opettaminen sekä ylläpitäminen perhe-elämässä on ehdottoman tärkeää maailmantilan edellyttämän muutoksen näkökulmasta. Eettisen arvopohjan luominen tuleville sukupolville nähtiin erityisen tärkeänä, koska sen ajateltiin edistävän yksilöllistä halua sekä motivaatiota toteuttaa maailmantilan vaatimia muutoksia: kun yksilö välittää aidosti ympäristöstään sekä maailmantilasta, haluaa myös todennäköisemmin toimia niitä suojelevalla tavalla. Moni haastateltavani toivoikin pystyvänsä välittämään mahdolliselle jälkikasvulle erityisesti empaattisen sekä muita eläimiä ja ihmisiä kunnioittavan arvopohjan.

--- se, mikä olisi mulle tärkein, olisi se, että kasvatus lähtee just sydäimestä ja siitä, että opettaa sen yhtä empaattisen tavan suhtautua maailmaan ja maapalloon ja vähän että se lähtee siitä maailmankuvasta jo. Että sitten, kun on semmoinen tietynlainen välittävä ja

positiivinenkin kuva ehkä maailmasta, niin sitten on myös halukas tekemään. Se ei tavallaan lähde edes semmoisesta velvollisuudentunnosta, vaan se lähtee puhtaasti siitä, koska sä välität ympäristöstä niin paljon. (H6)

Erityisesti empatiaa sekä luonnon kunnioitusta korostavan kasvatustyylin merkitystä on nostettu esiin myös aiemmassa tutkimuksessa. Jotkin tutkijat ovatkin sitä mieltä, että empaattisen, luontoa arvostavan sekä ympäristöä kunnioittavan arvopohjan luominen ja siirtäminen seuraaville sukupolville on ensiarvoisen tärkeää luodessa kestävämpää elämäntyyliä sekä ekologisesti tasapainoisempaa tulevaisuutta. (Esimerkiksi Chawla 2009; Värrä 2018.)

Kuten haastateltavanikin sanoitti, on tämän ajatuksen taustalla toive siitä, että jos empatia, arvostus ja kunnioitus ympäristöä, luontoa, muita eläimiä sekä ihmisiä kohtaan pystyttäisiin istuttamaan tulevien sukupolvien arvomaailmaan jo aivan pienestä pitäen, ei ekologista elämäntyyliä tarvitsisi ikään kuin pakottaa, vaan tulevaisuuden lapset tekisivät eettisemmät valintansa omaehtoisesti. Tämä näkemys painottaa jälleen kerran lapsen potentiaalista roolia tulevaisuuden toivona sekä jopa pelastajana (vrt. Sheldon 2016). Empaattisen sekä kunnioittavan arvopohjan siirtäminen nähtiin siten keinona muodostaa tulevista sukupolvista toimijoita, jotka ovat valmiita muuttamaan maailmaa ja ympäristöään tavalla, johon aikaisemmat eivät ole pystyneet. Monet haastateltavani kokivatkin tällaisten arvojen opettamisen sekä painottamisen olennaiseksi osaksi eettisempää lastenkasvatusta sekä vanhemmuutta.

Eettisten arvojen opettaminen sekä välittäminen seuraavalle sukupolville nähtiin haastatteluissa myös niin sanotusti helpompana, suurilinjaisempana keinona rakentaa valoisampaa tulevaisuutta yksilöiden kautta, kuin esimerkiksi vain opettamalla pieniä ympäristöystävällisiä arkitekoja. Usea haastateltavani kertoikin uskovansa, että eettisemmän arvopohjan välittäminen lapsille on maailman tilan sekä tulevaisuuden kannalta huomattavasti merkittävämpää, kuin käytännön pieniin yksityiskohtiin paneutuminen. Eräs haastateltavani kuvasi omaa näkemystään aiheesta seuraavasti:

--- semmoista suurten linjojen vetämistä omassa elämässä. jos joku asia ei tunnu omalta, niin sitten sitä ei kannata jaapata ihan loputtomiin, että ei mennä semmoisiin hiusten halkomisiin, että käytetäänkö meillä nyt jotain kestovaippoja vai ei -tyyliseen juttuun, vaan ehkä enemmänkin sitä semmoista eläinten kunnioittamista, luonnon kunnioittamista, sen ymmärtämistä, että me ollaan osa luontoa, me ei olla siitä erillisiä, ja sen takia meidän pitää pitää siitä huolta, että me selviydytään lajina. (H2)

Ihmisen, luonnon sekä biodiversiteetin yhteydet eettisemmän kasvatuksen kysymyksissä nousivat esiin myös Katharine Dow'n (2016b) lisääntymisen ekologista etiikkaa erittelevässä tutkimustyössä. Tarkastellessaan Spey Bayn luonnonsuojelijayhteisön näkemyksiä lisääntymisestä Dow havaitsi, että eettisempien arvojen siirtäminen tuleville sukupolville kasvatuksen kautta oli merkittävä osa yhteisön harjoittamaa lisääntymisen ekologista etiikkaa. Spey Bayn asukkaiden lisääntymiseettiset näkemykset pyrkivät perheellistymiseen, joka tuottaisi sekä nykyisyyttä että tulevaisuutta arvostavia ja ihmisten, muiden eläinten sekä luonnon yhteyttä kunnioittavia jälkeläisiä. Aiemminkin mainitsemiä empatian, kunnioituksen sekä luonnon ja ympäristön arvostamisen opettaminen tuleville sukupolville nähtiinkin luonnonsuojelijayhteisössä konkreettisena eettisemmän kasvatuksen keinona sekä keinona kontribuoida valoisampaan tulevaisuuteen. (Dow 2016b.) Tämä näkemys painottaa jälleen kerran tuleviin sukupolviin sekä heidän toimiinsa kohdistettuja odotuksia sekä toiveita. Jos lapset opetettaisiin käsittämään luonnon ja ihmisen väliset, elämää hienovaraisesti ylläpitävät yhteydet ja sidokset, saattaisivat he myös todennäköisemmin haluta elää tavalla, joka ei vaurioittaisi muuta luontoa peruuttamattomilla tavoilla.

Vastuullisuutta, empatiaa sekä ympäristön kunnioittamista korostavan arvopohjan siirtäminen seuraaville sukupolville näyttäytyikin suurelle osalle haastateltavistani eettisen lastenkasvatuksen merkittävimpana muotona. Mikäli seuraavista sukupolvista onnistuttaisiin kasvattamaan ympäristöstään sekä muista ihmisistä ja eläimistä välittäviä ja huolehtivia yksilöitä, olisivat myös maailmantilan vaatiman elämäntyyllilliset muutokset myös todennäköisesti huomattavasti helpompia.

Toiseksi, vaikka moni haastateltavani näkikin eettisten arvojen painottamisen merkittävimpana osana eettistä lastenkasvatusta, korostui monessa haastattelussa myös käytännön ratkaisujen tekemisen sekä taitojen opettamisen merkitys. Useampi haastateltava kertoi esimerkiksi tiedostavan sen, kuinka merkittävästi lastensaanti ja -kasvatus kietoutuvat yhteen materiaan, kuluttajuuden sekä kertakäyttökulttuurin käytäntöjen kanssa. Lastenkasvatus nähtiin siten sidonnaisena materiaan sekä kuluttajuuteen, ja eettinen lastenkasvatus näyttäytyi tässä kontekstissa esimerkiksi maltillisten sekä kierrätystä suosivien kuluttajavalintojen tekemisenä: käytettyjen tavaroiden ja vaatteiden hyödyntäminen, tarpeettomien hankintojen välttämisenä tai vastuullisten materiaalien suosimisena. Eräs haastateltava kuvaili suhtautumistaan perheellistymiseen sekä eettiseen kuluttajuuteen seuraavasti:

Mä näkisin, että tällaisista materiaan kautta tuleva kestävä kasvatustyyli on varmaan just sitä, että ei osta uutta ja pyrkii kierrättämään ja vaivautuu tekemään sen ajattelutyön. Ja kuitenkin me tiedetään, että joku lapsenvaate-second-hand-markets on ihan valtava juttu,

ja että ei sun tarvii ihan hirveästi nähdä vaivaa, että saisit kierrätettyä kamoja ja näin päin pois. (H1)

Lastensaanti yhdistyy etenkin länsimaisessa kulttuurissa kiinteästi materiaan sekä kuluttajuuteen. Perheellistyminen merkitsee usein uuden ihmiselämän sekä vanhemmuuden lisäksi perheautoja, perhepakkauksia, perhelomia ja niin edelleen. (Jamieson 2016.) Haastateltavani ajattelivatkin eettiseen vanhemmuuteen liittyvän tietynlaisia käytännön valintoja ja ratkaisuja, jotka usein liittyivät juuri kuluttajavalintoihin. Käytettyjen vaatteiden, rattaiden tai lelujen hyödyntäminen näyttäytyi haastateltavilleni tapana vähentää lastensaannin mahdollisia ympäristöä kuormittavia vaikutuksia sekä myös keinona kasvattaa jälkikasvunsa kuluttajuuteen, joka suosii kiertotaloutta. Useat haastateltavani kokivatkin eettisemmässä lastenkasvatuksessa tärkeäksi sen, että vanhempi toimii varteenotettavana esimerkkinä jälkeläisilleen. Vanhemman vastuulliset kasvatuskäytännöt sekä -valinnat nähtiin lisäksi mahdollisuutena vaikuttaa positiivisesti myös toisiin ihmisiin sekä perheellisiin: jos minä voin toteuttaa vanhemmuuttani näin, ehkä muutkin voisivat. Käytännön ratkaisujen ja valintojen sekä positiivisen esimerkin merkitys näkyivätkin erään haastateltavani puheessa seuraavalla tavalla:

Ja sitten, jos mä jotenkin voisin sille mun skidille vaikka ommella vaatteita, jonkun hupparin tai näin, niin se sitten antaisi esimerkkiä muille ihmisille. Mä voisin tehdä niin hyvän vaateen, että se kestäisi vaikka hänenkin lapselleen tai ehkä nämä menee sitten mun lapselle, että ota sitten, kun mulla maha kasvaa. (H5)

Vaatteiden, huonekalujen, lelujen tai muun konkreettisen materian lisäksi haastateltavani ajattelivat myös ei-materiaalisten kulutusvalintojen olevan osa eettisen vanhemmuuden toteuttamista. Esimerkiksi kestävien energiantuotannon muotojen suosiminen nousi esille keskusteltaessa kestävä vanhemmuuden ratkaisuista: uusiutuvien energianlähteiden hyödyntäminen voi jälleen kerran sekä pienentää perheen hiilijalanjälkeä ja ympäristöllistä kuormitusta että osoittaa positiivista esimerkkiä perheen jälkikasvulle, jotka voivat mahdollisesti toteuttaa myöhemmin itsekkin samankaltaisia valintoja.

Kestävien ratkaisujen sekä valintojen lisäksi eettinen vanhemmuus näyttäytyi monelle haastateltavalleni käytännön taitoina ja tekoina sekä erityisesti näiden taitojen opettamisena. Eräs haastateltavani kuvasi näkemystään eettisestä ja vastuullisesta lapsiperhearjesta seuraavasti:

--- opettaa sille lapselle, miten kuluttaa kestävästi ja elää kestävästi muutenkin. Ja sitten tietenkin, että yrittäisi asua kestävästi sillee, että omassa kodissa just vaikka sähkö tulisi sitten uusiutuvista energianlähteistä ja ei pidetä sähkölaitteita päällä kokoajan ja sillee, että semmoinen ympäristön ajattelu ja kehityksen ajattelu olisi kokoajan läsnä siinä arjessa ja kaikessa, mitä tehdään. Että vanhemmat oikeasti näyttäisi sitä esimerkkiä, eikä vaan sanoisi, että kannattaa tehdä tollee. (H8)

Haastateltavan mainitseman sähkönsäästämisen lisäksi haastateltavani mainitsivat esimerkiksi jätteen kierrättämisen, kasvisruoan suosimisen, autoilun vähentämisen, lentämisen välttelemisen sekä kierrätettyjen tavaroiden ostamisen asioina, joita vanhemmat voivat käytännön elämässä opettaa lapsilleen. Kun lapset kasvavat ympäristössä, jossa tehdään ekologisesti sekä sosiaalisesti vastuullisia tekoja ja ratkaisuja, toistavat he todennäköisemmin itekin näitä eettisiä valintoja myöhemmin elämässään. Vastuullisempi lastenkasvatus sekä eettisempi vanhemmuus merkitsivät siten haastateltavilleni moninaisia käytännön tekoja ja valintoja sekä näiden ratkaisujen opettamista seuraaville sukupolville esimerkkinä toimimisen kautta.

Ekologisempien kulutusvalintojen sekä vastuullisemman elämäntyylin opettamista tuleville lapsille on aiemminkin ehdotettu keinoksi eettisempään, maailmantilan sekä lastensaannin yhdistävään perheellistymiseen. Esimerkiksi Taru Kivelä (2020) käsittelee Väestöliiton viimeisimmässä väestöpoliittisessa raportissa ekologista vanhemmuutta erityisesti kuluttajuuden sekä esimerkkinä toimimisen näkökulmista. Kun perhe ostaa lastenvaatteita ja huonekaluja käytettynä, matkustavat ympäristöystävällisillä tavoilla, suosivat ekologisempia kulutusvalintoja sekä elävät kaikkiaan mahdollisimman vastuullisesti, muodostuu tästä lapsille uusi normaali, jota he uusintavat myös myöhemmässä elämässään. Vastuullisemman perheen lapsista voi myös kasvaa vastuullisempia äänestäjiä, jotka tuovat toivottavasti vastuullisemman elämäntyylinsä tulevaisuudessa myös osaksi demokratiaa. (Kivelä 2020.) Myös Katharine Dow'n tutkimat Spey Bayn asukkaat näkivät arjen käytännöllisten valintojen olevan kiinteästi yhteydessä hyvään elämään sekä eettiseen lisääntymiseen, ja esimerkiksi kierrättämisen opettaminen tai kiertotalouden tukeminen koettiin käytännönläheisiksi keinoiksi elää eettisempää elämää sekä kasvattaa lapsia vastuullisemmin (Dow 2016b). Eettisempi kuluttajuus ja perheellistyminen näyttävät siten kulkevan käsi kädessä sekä toteuttamissani haastatteluissa että aikaisemmassa tutkimuksessa.

Arvokasvatuksen ja käytännön ratkaisujen tekemisen sekä opettamisen lisäksi useampi haastateltavani painotti tiedon merkitystä vastuullisen kasvatuksen sekä eettisen vanhemmuuden toteuttamisessa. Tieto nähtiin korvaamattoman arvokkaana pyrkimyksissä kohti tasapainoisempaa

maailmantilaa ja -tulevaisuutta, ja esimerkiksi rehellinen sekä tutkittu tieto ympäristön tilasta sekä ihmisoikeusongelmista ympäri maailman voisi edesauttaa tulevien sukupolvien halua saada aikaan positiivista muutosta. Eräs haastateltavani kuvasikin käsitystään tiedon roolista eettisessä kasvatuksessa seuraavasti:

No, kyllä se varmaan sisältäisi jotenkin sen, että sille lapselle olisi jonkinlainen paketti tietoa tai semmoinen, että olisi myös se, että se seuraisi aikaansa, että sille lapselle kerrottaisiin vaikka luonnosta ja maailmantilasta siihen ikätasoon nähden sopivasti. Ja sitten se, että sitä opastettaisiin selkeästi toimimaan sille oikein kaikkien suositusten mukaisesti. Ja jotenkin ehkä mä tälleen nyt painotan tämmöistä tietoa, mikä niille lapsille pitää jotenkin, että niillekin pitää saada se tieto sisäistettyä vaikka kierrätyksestä ja kaikesta muusta oikein toimimisesta ja just siitä, että mitä riskejä vaikka on lentämisessä tai se, että niitä syyseuraussuhteita pitäisi alkaa opettaa aika pienestä asti, että mä koen, että se olisi perhe-elämässä tärkeää. (H3)

Tiedon merkityksen pohtiminen eettisessä kasvatuksessa nosti jälleen kerran esille koulujärjestelmän roolin tasapainoisemman tulevaisuuden rakentamisessa. Usea haastateltavani korostikin juuri sitä, että sekä perheillä ja vanhemmillä että peruskoulujärjestelmällä on vastuu välittää tuleville sukupolville tietoa, joka edistää heidän taitojaan sekä motivaatiotaan toimia eettisemmin ja vastuullisemmin. Moni tuntui ajattelevan, että ilman tietoa ei voi toimia, joten sekä koulutusjärjestelmän että perheiden tulisi ymmärtää tiedonvälityksen merkitys maailmantilaan liittyvissä kysymyksissä, ja toimia yhdessä eettisemmin toimivien sukupolvien kasvattamiseksi. Eettistä elämäntapaa tukevien asioiden opettaminen lapsille nähtiinkin konkreettiseksi keinoksi edistää vastuullisempaa vanhemmuutta sekä parempaa tulevaisuutta.

Vastuullisuuteen, luontoon sekä ympäristöön liittyvien asioiden opettaminen nähdään myös osaksi lisääntymisen ekologista etiikkaa. Katharine Dow'n tutkimat Spey Bayn asukkaat kokivat olennaiseksi osaksi eettistä lastenkasvatusta sen, että lapsille opetetaan niin maailmantilaan liittyvää faktatietoa kuin sitä, miten ihmisen toimet vaikuttavat muun muassa luontoon ja muihin eläimiin. Jätteiden asianmukainen kierrättäminen ei ole merkittävää siksi, että niin vain kuuluu moraalisesti tehdä, vaan siksi, että väärinlajitellut jätteet voivat esimerkiksi päätyä vesistöihin ja siten koitua muiden eläinten kohtaloksi. (Dow 2016b.) Maailman sekä ympäristön tilaan liittyvän tiedon opettamisen sekä tämän faktatiedon havainnollistamisen voi siten nähdä olevan kiinteä osa lisääntymisen ekologista etiikkaa, ja myös haastateltavani puolsivat tätä näkemystä kuvaillessaan eettisempää lastenkasvatusta.

Etiikkaa lapsen ehdoilla

Vaikka suurin osa haastateltavistani painotti eettisempien lastenkasvatuksen muotojen välttämättömyyttä, nostivat kuitenkin useammat haastateltavat esille myös näkemyksen siitä, että eettisempää kasvatusta tulisi pystyä toteuttamaan niin, että siitä ei aiheudu liikaa taakkaa tai tarpeetonta ahdistusta tuleville sukupolville. Kysymykset siitä, miten oman jälkikasvunsa pystyisi kasvattamaan mahdollisimman vastuulliseksi sekä maailmantilan toimissaan huomioivaksi toimivaksi ilman, että aiheuttaa lapsessa ylettömästi huolta tai pelkoa tulevasta, nousivatkin esille pohtiessa eettistä vanhemmuutta. Eräs haastateltavani kuvasi ajatuksiaan aihepiiristä seuraavasti:

--- mutta sitten kuitenkin tavallaan laskematta sellaista maailmantuskaa sen lapsen harteille, että kaikki täytyisi tehdä oikein ja kaikki ilmastonmuutokset ja muut on sun vastuulla. Että siinä on varmastikin semmoinen aika tavallaan fine line, mitä täytyy sitten kävellä, että tavallaan opettaa sitä vastuuta luomatta kauheaa ahdistusta. (H7)

Tämänkaltaisten huolien voi tulkita heijastavan haastateltavien omia maailmantilaan sekä -tulevaisuuteen liittyviä tunteita: maailmantila ja -tulevaisuus herättivät monessa haastateltavassani jopa todella negatiivisia tunteita, joita he eivät kuitenkaan haluaisi siirtää omille lapsilleen. Toive siitä, että tulevat sukupolvet löytäisivät halun, innoituksen sekä motivaation toimia muiden ihmisten, eläinten sekä ympäristön puolesta jostain muusta, kuin maailmantilan aiheuttamasta huolesta, stressistä tai ahdistuksesta, olikin voimakkaasti läsnä haastateltavieni puheessa. Vastuullisemmat valinnat sekä eettisempi elämäntyyli eivät saisi olla ”sellaisia asioita, joita tekee oman mielenterveyden uhalla” (H9), vaan ratkaisuja, joita tulevat sukupolvet toivottavasti tekisivät omaehtoisesti, tavoitellen positiivista muutosta.

Kyseinen aihepiiri on nostettu myös esiin aikaisemmassa tutkimuksessa. Esimerkiksi Sabrina Helmin, Joya Kemperin ja Samantha Whiten (2021) tutkimat, maailmantilasta sekä tulevaisuudesta huolestuneet nuoret aikuiset toivoivat tulevien sukupolvien saavan aikaan positiivisia muutoksia maailman- ja luonnontilaan, mutta samanaikaisesti heitä huolestutti myös se, että tällainen vastuu saattaisi kuormittaa lapsia liiaksi. Onkin huomattu, että varsinkin ilmastonmuutokseen liittyvät uutisoinnin tavat sekä opetusmenetelmät voivat herkästi herättää nuorissa voimattomuuden, ylikuormittuneisuuden sekä riittämättömyyden tunteita. Yltiönegatiivinen uutisointi tai yksilön vastuun liiallinen painottaminen voivat jopa etäännyttää nuoria ilmastoon liittyvistä kysymyksistä ja toimista: kun aihepiiri herättää liikaa ahdistusta ja omat vaikutusmahdollisuudet koetaan todella rajallisiksi, voi koko asia olla helpompi vain sulkea pois mielestä. (Jones & Davison 2021.) Nykyisen

maailmantilan sekä ilmastokriisin keskelle kasvavien lasten sekä nuorten opettamisessa olisikin tärkeää hyödyntää keinoja, jotka ruokkisivat pelon ja voimattomuuden sijaan lasten sekä nuorten toimijuutta sekä vaikutusmahdollisuuksia. Tunne siitä, että omilla toimilla olisi mahdollista vaikuttaa myös laajamittaisempiin kehityskulkuihin, helpottaa maailmantilaan sekä tulevaisuuteen liittyvien negatiivisten tunteiden käsittelyä sekä edesauttaa halua toimia paremman tulevaisuuden puolesta. (Chawla & Flanders Cushing 2007; Chawla 2009.)

Vaikka haastateltavani toivoivat tulevaisuuden lapsista tulevan valveutuneita maailmanparantajia sekä eettisiä toimijoita (vrt. Sheldon 2016) ja näkivät eettisemmän lastenkasvatuksen sekä tulevien sukupolvien vastuullisemman elämäntyylin olevan miltei välttämättömiä maailmantilan ja tulevaisuuden kannalta, tulisi nämä kuitenkin saavuttaa asettamatta liikaa painoa yksilöiden, etenkin lasten ja kasvavien nuorten harteille. Lapsen hyvän sekä edun (esimerkiksi Kurki-Suonio 1999; Hurtig 2003; Nätkin 2003) painottaminen näkyikin myös haastateltavieni näkemyksissä eettisemmästä lastenkasvatuksesta ja perhe-elämästä.

Vaikka yksilöllisissä teoissa sekä esimerkiksi juuri lastenkasvatuksessa nähtiin potentiaalia paremman tulevaisuuden rakentamiseen, painottivat haastateltavani kohtuullisuutta yksilöihin kohdistuvissa vaateissa. Vastuullisen elämäntyylin sekä eettisemmän lisääntymisen ja vanhemmuuden ei tulisi tapahtua yksilöiden psyykkisen ja fyysisen jaksamisen kustannuksella, vaan tasapainoa ja armollisuutta tavoitellen. Eräs haastateltavani tiivistikin näkemyksiään eettisemmästä elämästä, perheellistymisestä sekä yksilön vastuusta seuraavalla tavalla:

--- en varmasti kykene kokoaikaan sitä pohtimaan ja siinä lapsiarjessa täytyy tehdä sellaisia käytännön kompromisseja sitten, että jos mä alan jotenkin hirttäytymään siihen ympäristötietoisuuteen, niin sitten mä hukun siihen. Siksi mä sanon, että kohtuudella ja reiludella, että se on myös sitä köyden antamista itselle. Ja että me kaikki tehdään parhaamme ja tämä maailma ei ole valmis. Ja jokainen tavallaan ja toisiamme auttaen.
(H5)

8 Johtopäätökset

Olen pro gradu -tutkielmassani käsitellyt haastattelemieni yliopisto-opiskelijoiden perheellistymiseen sekä maailmantilaan ja tulevaisuuteen liittyviä näkemyksiä sekä sitä, miten nämä näkemykset suhteutuvat toisiinsa, erityisesti eettisyyden näkökulmasta. Olen ollut eritoten kiinnostunut siitä, miten maailmantilaan ja tulevaisuuteen yhdistyvät käsitykset heijastuvat haastateltavieni ajatuksiin lastensaannista sekä siitä, millaista lisääntymiseettistä ajattelua haastateltavani toteuttavat. Olen käsitellyt tätä teemaa seuraavien tutkimuskysymysten kautta: Miten yliopistossa opiskelevat nuoret aikuiset jäsentävät ajatuksiaan perheellistymisestä sekä maailmantilasta ja tulevaisuudesta? Miten perheellistyminen ja maailmantila suhteutuvat toisiinsa heidän näkemyksissään? Millaista lisääntymisen (ekologista) etiikkaa haastateltavani tuottavat? Aion seuraavaksi käydä läpi ja nivoa yhteen tutkielmassani tekemäni havainnot sekä johtopäätökset. Lopuksi esittelen sekä arvioin tutkielmani antia, rajoituksia sekä mahdollisia jatkotutkimuskohteita.

8.1. Nuorten yliopisto-opiskelijoiden lisääntymisen etiikka

Haastateltavieni näkemykset lastensaannista mukailivat suurelta osin aikaisemmin aiheesta tehtyjä tutkimuksia (esimerkiksi Miettinen 2015; Rotkirch ym. 2017). Perheellistyminen näyttäytyi haastateltavilleni ristiriitaisena sekä läpeensä eettisenä päätöksenä, jossa erilaiset sosiaaliset, kulttuuriset sekä taloudelliset haasteet kohtasivat. Esimerkiksi elämäntilan vakauteen, elämäntyyliin, yhteiskunnan rooliin sekä sukupuoleen liittyvät kysymykset ja epävarmuustekijät nousivat esille haastateltavieni pohtiessa perheellistymistä maailmantilasta erillisenä kokonaisuutena. Käsitykset individualistisesta perheellistymisestä (vrt. Jallinoja 2003) sekä neoliberalistisen yhteiskunnan tuottamista haasteista ja paineista (vrt. Briggs 2017) olivatkin selvästi läsnä haastateltavieni perheellistymispuheissa. Se, mikä omasta aineistostani erottui verrattuna aikaisempaan tutkimukseen, oli kuitenkin maailmantilan ja tulevaisuuden merkityksen painottaminen lastensaannin kysymyksissä. Tarkastelen juuri perheellistymisen sekä maailmantilan ja tulevaisuuden välisiä suhteita haastateltavieni ajattelussa myöhemmin johtopäätöksissäni.

Maailmantila ja tulevaisuus näyttäytyivät haastateltavilleni melko pessimistisinä, ja esimerkiksi turvallisuuspolitiikkaan, talouteen, eriarvoisuuteen sekä terveysuhkiin liittyvät kysymykset askarruttivat haastateltaviani (vrt. Forsberg & Nätkin 2016; Linnéll & Rantapelkonen 2017; Pekkarinen & Myllyniemi 2019; Nätkin 2019). Maailmantilassa ja yhteiskunnassa nähtiin runsaasti huolen sekä jopa pelon aiheita, ja haastateltavani pohdinnat maalasivatkin tämänhetkisestä maailmantilasta sekä tulevaisuudesta arvaamattoman ja riskaabelin kuvan (vrt. Furedi 2002; Beck 2009). Haastateltavani kokivat suurimmaksi maailmantilaan sekä tulevaisuuteen kohdistuvaksi

uhaksi ilmastokriisin. Aineistossani toivottiin erinäisiä muutoksia maailmantilan sekä paremman tulevaisuuden puolesta, mutta kysymykset vastuunjakautumisesta maailman muuttamisen kysymyksissä mietityttivät haastateltaviani. Sekä yksilöillä että erityisesti suuremmilla toimijoilla nähtiin olevan velvollisuus sekä vastuu toimia mahdollisimman eettisesti valoisamman sekä ekologisesti kestävämmän tulevaisuuden puolesta. Vaikka suurempi vastuu asetettiin aineistossani suurempien toimijoiden harteille, olivat haastateltavani kuitenkin sitä mieltä, että jokaisen tulisi elää mahdollisimman eettisesti ja vastuullisesti omat resurssinsa huomioiden.

Lastensaantiin sekä maailmantilaan ja tulevaisuuteen liittyvien ajatusten suhteuttaminen toisiinsa herätti haastateltavissani monitahoisia näkemyksiä siitä, millaista olisi perheellistyä tähän maailmantilaan sekä ennakoimattomaan tulevaisuuteen. Tämänhetkiseen maailmantilaan perheellistymisessä haastateltaviani askarrutti erityisesti kaksi lisääntymiseettistä problematiikkaa.

Ensimmäiseksi, haastateltavani pohtivat sitä, olisiko eettisesti oikein luoda tietoisesti lisää ihmisiä maailmaan, jota ihmisen toiminta on jo pysyvästi vaurioittanut. Perheellistyminen sekä erityisesti perhe-elämä yhdistyivät haastateltavieni puheissa kiinteästi kuluttajuuteen: lapsen saaminen merkitsisi esimerkiksi kertakäyttövaippoja, nopeasti pieneksi jääviä lastenvaatteita, suuremman asunnon ostamista, perheauton hankkimista, yhä useamman ihmisen lomamatkoja ja niin edelleen. Kotitaloudessa elävien yksilöiden määrä vaikuttaa luonnollisesti myös kulutettavan materian määrään sekä siten kotitalouden hiilijalanjäljen kasvuun. Usealle haastateltavalleni oli siksi herännyt kysymys siitä, onko eettisesti oikein tuoda maailmaan lisää lapsia, jotka voivat lisätä ihmisen kielteisiä ympäristövaikutuksia ja siten kontribuoida negatiivisesti tulevaisuuden muodostumiseen. Ajatus siitä, voisiko omalla lisääntymispäätöksellä olla suoria negatiivisia vaikutuksia maailmantilaan sekä tulevaisuuteen, mietityttikin monia.

Toiseksi, haastateltaviani mietitytti se, millaisessa maailmassa heidän omat lapsensa tulisivat mahdollisesti elämään tulevaisuudessa. Ajatus lapsen tietoisesta tuomisesta maailmaan, jonka tulevaisuutta on mahdotonta ennustaa, herätti monessa haastateltavassani levottomuutta. Entä jos suomalaisen yhteiskunnan tai koko maapallon tulevaisuus on turvaton, pelottava tai jopa vaarallinen? Monet haastateltavani pohtivatkin juuri sitä, millaisen maailman tällä hetkellä elävät yksilöt ja yhteiskunnat ovat jättämässä jälkeläisilleen. Mahdollisuus epävarmasta sekä turvattomasta tulevaisuudesta herätti huolta haastateltavissani, ja lapsen tuominen maailmaan, jonka tietäisi muuttuvan vain huonompaan suuntaan, näyttäytyikin eettisesti arveluttavana päätöksenä. Ongelma kuitenkin on se, että tulevaisuutta ei voida ennustaa, ja siten sekä haastateltavani että muut lisääntymisikäiset joutuvat tekemään päätöksen perheellistymisestään tietämättä sitä, millaiseen maailmaan heidän lapsensa jäävät elämään heidän jälkeensä. Ajatus omista lapsista sekä

tulevaisuudesta kirjoittikin joissain haastateltavissani oman kuoleman jälkeiseen aikaan kohdistuvia ajatuksia: entä jos lapseni jää tänne kärsimään, kun minä lähdän?

Haastateltavani pohtivat siten perheellistymisen etiikkaa sekä siitä näkökulmasta, millaisia vaikutuksia lastensaannilla voisi olla maailmantilaan ja tulevaisuuteen että siitä, millaisessa maailmassa heidän lapsensa tulisivat – tai pahimmassa tapauksessa – joutuisivat elämään. Aineistoni maalaakin kaksijakoisen kuvan tulevaisuuden lapsista, jotka näyttäytyvät katsantokulmasta riippuen joko toimijoina, jotka voivat sekä olemassaolollaan että toimillaan edistää nykyihmisen aiheuttamien ympäristötuhojen syntyä tai uhreina, jotka joutuvat kärsimään aikaisempien sukupolvien aiheuttamista seurauksista (vrt. Sheldon 2016).

Haastateltavieni esittämät lisääntymiseettiset ajatukset mukailevat suuresti Katharine Dow'n (2016a & 2016b) esittelemää lisääntymisen ekologista etiikkaa. Lisääntymisen ekologisen etiikan keskiössä on ajatus juuri siitä, millaiseen maailmaan tuleva lapsi syntyy ja millaista elämää hän pystyy ympäristössään elämään. Lisääntymisen ekologinen etiikka painottaa vakaan ympäristön turvaamista, jossa tulevat sukupolvet voisivat elää terveenä ja turvassa. Pääosassa ei silloin ole vain yksinkertaisesti biologisen jälkeläisen syntymä, vaan se, pystyykö tämä lapsi elämään tulevaisuudessa hyvää elämää. (Dow 2016b.) Tällaiset näkemykset olivatkin kiinteästi läsnä haastateltavieni ajatuksissa tähän maailmantilaan sekä tulevaisuuteen perheellistymisestä. Pohtiessaan maailmantilaa sekä lastensaantia, he suuntasivat katseensa kauas tulevaisuuteen – jopa aikaan, kun heitä itseään ei edes ole enää olemassa. Se, että lapsia saataisiin tietoisesti maailmaan, joka olisi tiedettävästi tuleville sukupolville epävarma sekä turvaton, näyttäytyi heille epäeettisenä toimintana. Siten voikin tulkita haastateltavieni lisääntymiseettisen ajattelun sisältävän sosiaalisten, taloudellisten ja kulttuuristen aspektien lisäksi myös runsaasti ekologisia näkökantoja.

Vaikka haastateltavani problematisoivat tähän maailmantilaan sekä tulevaisuuteen perheellistymisen etiikkaa, halusivat monet nähdä lastensaannissa myös maailmantilaan ja tulevaisuuteen liittyvää toivoa sekä mahdollisuuksia. Osa haastateltavistani ajatteli jopa tämänhetkisen maailmantilan olevan suotuisa perheellistymiselle esimerkiksi tasa-arvon sekä tietoisuuden näkökulmista. Tähän maailmantilaan sekä tulevaisuuteen lisääntymisen eettisyyttä puolsi kuitenkin erityisesti ajatus siitä, että tulevat sukupolvet voisivat tuoda mukanaan muutosta sekä toivota paremmasta tulevaisuudesta. Jos tulevat sukupolvet pystyisivät elämään kestävämmällä sekä eettisemmällä tavalla kuin edeltäneet, voisivat he myös olla se muutos, jota tämä maailma kaipaisi.

Ajatus siitä, että jäisi vapaaehtoisesti lapsettomaksi puhtaasti maailmantilasta ja tulevaisuudesta koetun epätoivon vuoksi, edusti monelle haastateltavalleni lopullista toivottomuutta. Valinta

lapsettomuudesta tällaisessa tilanteessa yhdistettiin luovuttamiseen sekä kielteisille tulevaisuudenkuville antautumiseen: Jos maailmantila ja tulevaisuus ovat jo niin synkkiä, että perhettä ei voisi eettisesti perustaa, onko kaikki jo menetetty? Onko millään enää lopulta merkitystä, jos elämää ei uskalleta jatkaa?

Toivo siitä, että lapset eläisivät vanhempiaan eettisemmin, näkyikin vahvasti haastateltavieni puheessa. Siten sen lisäksi, että tulevaisuuden lapset näyttäytyivät haastateltavieni lisääntymiseettisissä pohdinnoissa niin mahdollista tuhoa edistävinä toimijoina kuin aikaisempien sukupolvien vahingoista kärsivinä uhreina, näyttäytyivät he myös mahdollisina maailmantilan sekä tulevaisuuden potentiaalisina pelastajina. Rebekah Sheldon (2016) on tutkimuksessaan havainnoinut lapsen moninaista roolia katastrofijattelun ja ilmastokriisin aikakaudella. Sheldonin mukaan lapsi asemoituu kulttuurillisesti epävarmaan maailmantilaan ja tulevaisuuteen sekä uhrina että potentiaalisena pelastajana. Viattomat jälkipolvet joutuvat kohtaamaan heille jätetyn ympäristönsä haasteet tai kauhut, mutta voivat myös voittaa nämä ongelmat ja rakentaa valoisamman tulevaisuuden. (Sheldon 2016.)

Haastateltavani ajatukset mukailivatkin näkemystä siitä, miten lapsen kulttuurinen rooli määrittyy sekä uhrin että pelastajan näkökulmista. Suurin osa haastateltavistani halusi kuitenkin painottaa ajattelussaan lastensaantiin liittyviä mahdollisuuksia ja ajatella, että heidän lapsensa olisivat aikaisempia sukupolvia halukkaampia sekä kyvykkäämpiä toimimaan paremman tulevaisuuden eteen. Osa haastateltavistani nosti esiin jopa ajatuksen siitä, että mahdollisesti juuri haastateltavieni kaltaisten ihmisten tulisikin itse asiassa perheellistyä. Maailmantilasta sekä siihen liittyvistä epäkohdista tietoiset yksilöt voisivat tässä näkemyksessä kasvattaa lapsistaan tietoisia sekä toimintavalmiita maailmanparantajia, jotka eivät välttämättä olisi osa ongelmaa, vaan päinvastoin. Aineistoni tavoittikin mielenkiintoisen ryhmän ihmisiä, jotka samanaikaisesti olivat huolestuneita maailmantilasta ja tulevaisuudesta sekä problematisoivat lastensaannin kysymyksiä ja eettisyyttä, mutta silti halusivat uskoa lastensaannin sekä tulevien sukupolvien luomaan toivoon sekä mahdollisuuksiin.

Miten lapsia kuitenkin sitten olisi mahdollisimman eettistä saada ja miten tulevaisuuden lapsista voisi tulla vanhempiaan parempia maailmanparantajia? Haastateltavani ehdottivat ratkaisuksi näihin kysymyksiin sekä vaihtoehtoja biologiselle lisääntymiselle että eettisemmän vanhemmuuden, lastenkasvatuksen ja perhe-elämän harjoittamista.

Ensimmäiseksi, suuri osa haastateltavistani näki adoption biologista lisääntymistä eettisempänä keinona perheellistyä, ja osa haastateltavistani kertoikin harkitsevansa perheellistymistä

tulevaisuudessa juuri ensisijaisesti adoption kautta. Adoption eettiset mahdollisuudet näyttäytyivät aineistossani kahdessa eri valossa: adoptio käsitettiin niin mahdollisuudeksi ympäristöystävällisempään perheellistymiseen kuin mahdollisuutena tarjota adoptoitavalle lapselle parempi elämä sekä tulevaisuus.

Adoption ympäristöystävällisyyttä perusteltiin sillä, että päätöstä tietoisesta, biologisesta lisääntymisestä ei tarvitsisi tehdä, sillä lapsi sekä hänen mukanaan mahdollisesti syntyvä ympäristöllinen kuormitus olisivat jo olemassa. Tällöin valintaa uuden ihmisen konkreettisesta luomisesta ei joutuisi tekemään, vaan mahdollisuutena olisi tarjota jo olemassa olevalle lapselle rakastava koti sekä potentiaalisesti paremmat lähtökohdat elämään. Olikin mielenkiintoista huomata, kuinka eettisenä perheellistymisvaihtoehtona adoptio näyttäytyi haastateltavalleni tässä maailmantilassa, vaikka adoptioon on todettu liittyvän myös runsaasti eettisiä ongelmia (esimerkiksi Hübinette 2004; Cheney 2014; Cheney 2016).

Toiseksi, haastateltavani kokivat mahdollisimman eettisen ja kestävän vanhemmuuden harjoittamisen väylänä eettisempään lastensaantiin. Mahdollisimman eettistä lastenkasvatusta ei pidetty aineistossani vaan mahdollisuutena, vaan pikemminkin modernin vanhemman velvollisuutena, mikäli päättää perustaa perheen. Etiikan, velvollisuuden ja vastuun kysymysten voidaan nähdä liittyvän kiinteästi toisiinsa (esimerkiksi Gardiner 2011), ja haastateltavani ilmensivät eettistä toimijuuttaan sekä eettisiä näkemyksiään juuri vastuun sekä velvollisuuden käsitteiden avulla.

Yksilön velvollisuudeksi nähtiin pyrkiä kasvattamaan jälkikasvunsa niin, että siitä ei koituisi kohtuutonta haittaa tai vahinkoa ympäristölle, luonnolle tai muille ihmisille. Eettisemmän lastenkasvatuksen harjoittaminen nähtiin sekä vanhempien että koulujärjestelmän vastuuna. Haastateltavieni puheesta heijastui syvä luotto sekä usko suomalaiseen koulutusjärjestelmään, ja peruskoulujärjestelmän rakenteita, sisältöjä sekä toimintatapoja tulisi heidän mukaansa muokata tukemaan ympäristöystävällisemmän elämäntyylin rakentumista sekä ylläpitämistä. Vastuu ei siten asetu tässäkään asiassa yksilön harteille, vaan myös suurempien toimijoiden käsiin.

Haastateltavani ajattelivat, että eettistä vanhemmuutta sekä lastenkasvatusta voisi käytännössä toteuttaa monenlaisin eri tavoin. Suuri osa näistä tavoista liittyi tiedon jakamiseen sekä arvojen opettamiseen lapsille. Esimerkiksi ympäristön ja muiden ihmisten kunnioittaminen sekä luonnon arvostaminen olivat arvoja, joita haastateltavani toivoivat voivansa siirtää lapsilleen. Monet ajattelivat, että jos lapsi omaksuu jo pienestä pitäen ympäristöä, luontoa sekä muita ihmisiä ja eläimiä kunnioittavan arvopohjan, haluaa hän elää näiden arvojen mukaisesti myös tulevaisuudessa. Positiivisen muutoksen toivottiin siten lähtevän lapsista itsestään sekä heidän omasta halustaan.

Esimerkiksi ekologista sekä sosiaalista kestävyyttä painottavan arvopohjan luominen tai siirtäminen seuraaville sukupolville nähtiinkin perustavanlaatuisena osana eettisempää lastenkasvatusta sekä siten myös valoisampaa tulevaisuutta.

Eettisempään lastenkasvatukseen sisältyi myös haastateltavieni näkemyksissä runsaasti käytännön tekoja sekä valintoja. Ekologisesti kestävämpää lapsiperhe-elämää tuli heidän mielestään tavoitella erityisesti eettisemmän kuluttajuuden kautta. Muun muassa käytettyjen lastenvaatteiden, huonekalujen ja -tavaroiden ostaminen käytettynä, kasvisruoan syöminen, autoilun sekä lentämisen välttäminen, kierrättäminen sekä mahdollisimman ekologisten energiamuotojen suosiminen olivat käytännön tekoja, joilla perheet voisivat pyrkiä elämään ekologisesti kestävämpää elämää. Haastateltavani kokivat, että näissä asioissa vanhemman pitäisi myös pystyä toimimaan esimerkkinä lapsilleen, ja kun kestäviä valintoja suosittaisiin lapsiperheen arjessa, tekisivät lapset myös itse näitä valintoja todennäköisemmin tulevaisuudessa. Siten vaikka haastateltavani painottivat eritoten kestävämmän arvopohjan luomista tuleville lapsille, nähtiin myös ekologiset valinnat sekä teot kiinteänä osana eettisempää lastenkasvatusta sekä perhe-elämää.

Vaikka haastateltavani kokivat mahdollisen eettisen lastenkasvatuksen modernin vanhemman velvollisuudeksi, halusivat useat kuitenkin painottaa, että tätä kasvatusta tulisi harjoittaa tavalla, joka ei asettaisi liikaa henkistä taakkaa kasvavalle lapselle. Eettistä kasvatusta sekä perhe-elämää tulisi heidän mukaansa toteuttaa langettamatta kohtuutonta maailmantuskaa tai vastuuta yksittäiselle lapselle. Vastuullisen lastenkasvatuksen tulisikin heidän näkemyksensä mukaan pystyä yhdistämään niin ympäristön, yhteiskuntien kuin yksilöidenkin hyvinvointia ja tasapainoa tavalla, joka ei sorru pessimismin, paniikin tai epätoivon valtaan.

Myös haastateltavieni näkemyksien eettisemmästä vanhemmuudesta, perhe-elämästä sekä lastenkasvatuksesta voi nähdä mukailevan Katharine Dow'n (2016a; 2016b) Lisääntymisen ekologisen etiikan periaatteita. Lisääntymisen ekologisen etiikan näkökulmasta yksilöiden tulisi elää sellaista elämää, joka mahdollistaisi osaltaan myös elämän jatkumisen sekä kukoistamisen tulevaisuudessa. Jos yksilö päättää perheellistyä, tulisi hänen tämän ajattelumallin mukaan pystyä elämään lapsiperhe-elämää tavalla, joka ei vaurioittaisi ympäristöään, vaan mahdollistaisi turvallisen ja hyvän elämän myös tuleville sukupolville. (Em.) Tähän myös haastateltavani haluaisivat pyrkiä perheellistyessään: lapsiperhe-elämään, joka ei poissulkisi mahdollisuutta parempaan tulevaisuuteen sekä ihmisten ja ympäristön välisen tasapainon kehittymiseen. Eettistä kasvatusta voisikin luonnehtia Felix Ringelin (2014) tulevaisuuden luomisen tekniikoiden käsitteen kautta. Lisääntymisen ekologisen etiikan harjoittaminen, eettisemmän lastenkasvatuksen tavoittelemisen sekä vastuullisemman lapsiarjen eläminen näyttäytyivätkin aineistossani konkreettisenä keinona tavoitella

parempaa tulevaisuutta, luopumatta kuitenkaan itselle tärkeistä lapsihaaveista. Uskallankin aineistoni perusteella väittää, että suurin osa haastateltavistani soveltaa tietynlaista lisääntymisen ekologista etiikkaa jäsentäessään suhdettaan perheellistymisen sekä maailmantilan kysymyksiin.

8.2. Arviointi ja jatkokysymykset

Vaikka näen tutkielmani tavoitteiden täyttyneen, on hyvä huomioida myös ne rajoitukset, joita tutkielmaani sisältyy. Ensimmäiseksi, tutkielmani tarjoaa havainnollistavan katsauksen 11 yliopisto-opiskelijan lisääntymiseettisistä näkemyksistä tähän maailmantilaan perheellistymisestä. Haastattelemani 11 opiskelijaa opiskelivat neljässä Tampereen yliopiston tiedekunnassa (yhteiskuntatieteiden, kasvatustieteiden ja kulttuurin, johtamisen ja talouden sekä informaatioteknologian ja viestinnän). Aineistoni olikin hedelmällinen, mutta ei vielä määrällisesti yleistettävissä. Laadullisen tutkimuksen tarkoituksena on kuitenkin keskittyä luotaamaan erinäisiä ilmiöitä sisällöllisesti tarkemmin, ja koen onnistuneeni luomaan syväluotaavan katsauksen yliopisto-opiskelijoiden lisääntymiseettiseen ajatteluun. Voikin olettaa, että tavoittamiani näkemyksiä esiintyy myös muillakin yliopisto-opiskelijoilla.

Toiseksi, etsin haastateltavikseni jo valmiiksi maailmantilasta sekä tulevaisuudesta kiinnostuneita tai huolestuneita yliopisto-opiskelijoita. Tämän vaikutus tutkimustuloksiin on hyvä ottaa huomioon: jos en olisi lähtökohtaisesti etsinyt maailmantilasta ja tulevaisuudesta huolestuneita haastateltavia, voisivat lopputulemani olla jokseenkin erilaiset. Kolmanneksi, on tärkeää huomioida, että suuri osa haastateltavistani oli lähtöisin keskiluokkaisista sekä melko etuoikeutetuista lähtökohdista. Esimerkiksi haastateltavieni sosioekonomiset taustat, yliopisto-opinnot sekä niiden kautta saavutettu tiedollinen pääoma sekä muutoin hyväosaisten lähtökohdat vaikuttavat heidän kokemuksiinsa maailmasta, yhteiskunnasta sekä perheellistymisenkin kysymyksistä. On myös tärkeää panna merkille, että haastateltavani identifioituivat pääsääntöisesti cis-sukupuolisiksi heteroseksuaaleiksi, ja heidän puhettaan määritteli binäärisesti sukupuolittunut ydinperhe. Tulokseni voisivatkin olla erilaiset, mikäli haastateltavani olisivat olleet moninaisemmin sukupuoli- tai seksuaalivähemmistöistä tai puhuneet laajemmasta, moninaisten perheiden kehyksestä.

Koen, että käsittelemälläni aihepiirillä olisi vielä runsaasti tutkimuksellista tarjottavaa. Tutkielmani lähtökohdista olisi mielenkiintoista jatkaa tutkimusta erilaisista näkökulmista. Olisi antoisaa kuulla perheellistymiseen sekä maailmantilaan liittyviä ajatuksia suuremmalta, erilaisista taustoista tulevalta informanttiryhmältä. Millaisia tuloksia saataisiin, jos haastateltaisiin yhteiskunta- ja viestintätieteiden opiskelijoiden sijaan esimerkiksi tekniikan ja lääketieteen opiskelijoita? Entä

ammattikorkeakoulussa, ammattiopistossa tai lukiossa opiskelevia tai kenties työelämään jo siirtyneitä nuoria aikuisia? Olisi myös varmasti kiintoisaa tutkia, miten jo itse perheellistyneet suhtautuvat maailmantilan sekä lisääntymisen välisiin kysymyksiin. Miltä huolta maailmantilasta jäsenetään, kun itsellä on jo lapsia? Entä sellaisten suomalaisten tutkiminen, jotka olisivat jo päättäneet jäädä vapaaehtoisesti lapsettomiksi ensisijaisesti maailmantilan sekä tulevaisuuden aiheuttamien huolien takia? Uskonkin tutkielmani koskettaneen vasta jäävuoren huippua, jonka loppuosa odottaa vielä tutkimistaan.

Kaikkiaan olen halunnut tuoda tutkielmassani esiin sen, miten monimutkaisia sekä eettisesti haastavia lisääntymisen kysymykset monelle ovat. Vaikka tutkielmani valottaakin ”ainoastaan” 11 yliopisto-opiskelijan näkemyksiä tähän maailmantilaan perheellistymisestä, en todella usko heidän olevan ainoita, jotka puntaroivat tälläkin hetkellä suhtautumistaan näihin kysymyksiin, samoillakin tavoilla. Kiinnostus Suomen syntyvyyttä, väestöpolitiikkaa tai tulevaisuuden lisääntymismaisemia kohtaan tuskin laantunee lähitulevaisuudessa. Tutkielmani perusteella väitän, että olisi ensiarvoisen tärkeää havainnoida sekä antaa tunnustusta myös erityisesti nuorten aikuisten ekologisille näkökulmille perheellistymiseen. Jos Suomesta halutaan yhteiskunta, johon perheellistyminen tuntuu tulevaisuudessakin helpolta sekä turvalliselta päätökseltä, ei väestöpoliittisten toimijoiden kannatakaan sivuuttaa erityisesti ilmastokriisin vaikutuksia nuoriin aikuisiin sekä heidän näkemyksiinsä lastensaannista.

Lähteet

Kirjalliset lähteet

Alakärppä, Outi & Sevón, Eija & Rönkä, Anna (2020) Perheen perustamisen odotukset nuorten lapsettomien naisten elämänselämisessä. *Yhteiskuntapolitiikka* 85:1, 5–16.

Arnold, Denis G. (2011) *The Ethics of Global Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press.

Beck, Ulrich (2009) *World at Risk*. Cambridge: Polity Press.

Bowlby, Rachel (2013) *A Child of One's One. Parental Stories*. Oxford: Oxford University Press.

Briggs, Laura (2017) *How All Politics Became Reproductive Politics. From Welfare Reform to Foreclosure to Trump*. Oakland: University of California Press.

Cassidy, Lisa (2006) That Many of Us Should Not Parent. *Hypatia – A Journal of Feminist Philosophy* 21:4, 40–57.

Cacciatore, Raisa & Janhunen, Kristiina (2008) Täydelliset äidit. 11 myyttiä. Teoksessa Kristiina Janhunen & Minna Oulasmaa (toim.) *Äidin kielletyt tunteet*. Helsinki: Väestöliitto, 12–27.

Chawla, Louise (2009) Growing Up Green. Becoming an Agent of Care for the Natural World. *The Journal of Developmental Processes*, 4:1, 6–23

Chawla, Louise & Flanders Cushing, Debra (2007) Education for Strategic Environmental Behavior. *Environmental Education Research* 13:4, 437–452.

Cheney, Kristen (2014) Giving Children a Better Life? Reconsidering Social Reproduction, Humanitarianism and Development in Intercountry Adoption. *European Journal of Development Research* 26, 247–263.

Cheney, Kristen (2016) Preventing Exploitation, Promoting Equity. Findings from the International Forum on Intercountry Adoption and Global Surrogacy 2014. *Adoption & Fostering* 40:1, 6–19.

Dow, Katharine (2016a) What Gets Left Behind for Future Generations? Reproduction and the Environment in Spey Bay, Scotland. *Journal of the Royal Anthropological Institute* 22, 653–669.

Dow, Katharine (2016b) *Making a Good Life: An Ethnography of Nature, Ethics, and Reproduction*. Princeton: Princeton University Press.

Faircloth, Charlotte & Hoffmann, Diane M. & Layne, Linda L. (toim.) (2013) *Parenting in Global Perspective. Negotiating Ideologies of Kinship, Self and Politics*. Lontoo: Routledge.

Faircloth, Charlotte (2014) Intensive Parenting and the Expansion of Parenting. Teoksessa Ellie Lee, Jennie Bristow, Charlotte Faircloth & Jan Macvarish (toim.) *Parenting Culture Studies*. Lontoo: Palgrave Macmillan, 25–50.

- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (toim.) (2003) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (2016) Families in the Future: Stories of Finnish Students. *Journal of Comparative Family Studies* 47:1, 27–43.
- Furedi, Frank (2002) *Culture of Fear. Risk-taking and the Morality of Low Expectation*. Lontoo: Continuum.
- Gardiner, Stephen (2011) Is No One Responsible for Global Environmental Tragedy? Climate Change as a Challenge to Our Ethical Concepts. Teoksessa Denis G. Arnold (toim.) *The Ethics of Global Climate Change*. Cambridge: Cambridge University Press, 38–59.
- Hards, Sarah Katharine (2011) *Careers of Action on Climate Change. The Evolution of Practices throughout the Life-Course*. PhD Thesis in Social Policy and Social Work, University of York.
- Hays, Sharon (1996) *The Cultural Contradictions of Motherhood*. Lontoo: Yale University Press.
- Heikkurinen, Pasi (2020) Ekologinen kestävyys ja väestö Suomessa. Teoksessa Tiia Sorsa (toim.) *Kestävän väestökehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020*, 205–218.
- Hellstrand, Julia & Nisén, Jessica & Miranda, Vitor & Fallesen, Peter & Dommermuth, Lars & Myrskylä, Mikko (2020). Not Just Later, but Fewer. Novel Trends in Cohort Fertility in the Nordic Countries. *Demography* 58:4, 1373–1399.
- Helm, Sabrina & Kemper, Joya A. & White, Samantha K. (2021) No Future, No Kids – No Kids, No Future? An Exploration of Motivations to Remain Childfree in Times of Climate Change. *Population and Environment* 43, 108–129.
- Hickman, Caroline (2020) We Need to (Find a Way to) Talk about ... Eco-anxiety. *Journal of Social Work Practice* 34:4, 411–424.
- Hickman, Caroline & Marks, Elizabeth & Pihkala, Panu & Clayton, Susan & Lewandowski, Eric R. & Mayall, Elouise E. & Wray, Britt & Mellor, Catriona & van Susteren, Lise (2021) *Young People's Voices on Climate Anxiety, Government Betrayal and Moral Injury: A Global Phenomenon*. Preprint, Not Peer-Reviewed. SSRN's First Looks. New York: SSRN.
- Homanen, Riikka & Mäkelin, Marianne (2019) Lisääntymisen sosiologiaa. *Sosiologia* 56:3, 239–242.
- Hooli, Niku & Nieminen, Anna-Sofia (2019) *Aikuisten perhe. Miksi valitsimme lapsettomuuden?* Helsinki: Kosmos.
- Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemassa. Etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. *Acta Universitatis Lapponiensis* 60. Rovaniemi: Lapin Yliopisto.
- Hübinette, Tobias (2004) Adopted Koreans and the Development of Identity in the 'Third Space'. *Adoption & Fostering* 28:1, 16–24.
- IPCC (2018) *Global Warming of 1.5 °C*. Intergovernmental Panel on Climate Change.

- IPCC (2021) Climate Change 2021. The Physical Science Basis. Summary for Policymakers.
- Jamieson, Dale (2009) Climate Change, Responsibility, and Justice. *Science and Engineering Ethics* 16:3, 431–445.
- Jamieson, Dale (2015) Responsibility and Climate Change. *Global Justice, Theory Practice Rhetoric* 8:2, 23–42.
- Jamieson, Lynn (2016) Families, Relationships and "Environment": (Un)sustainability, Climate Change and Biodiversity Loss. *Families, Relationships and Societies* 5:3, 335–355.
- Jallinoja, Riitta (1985) *Johdatus perhesosiologiaan*. Helsinki: WSOY.
- Jallinoja, Riitta (2000) *Perheen aika*. Helsinki: Otava.
- Jallinoja, Riitta (2003) Perhe, sosiologia ja perhesosiologia. *Tiedepolitiikka* 4, 27–33.
- Janhunen, Kristiina & Oulasmaa, Minna (toim.) (2008) *Äidin kielletyt tunteet*. Helsinki: Väestöliitto.
- Jones, Sarah (2010) The Ethics of Intercountry Adoption. Why It Matters to Healthcare Providers and Bioethicists. *Bioethics* 24:7, 358–364.
- Jones, Charlotte A. & Davison, Aidan (2021) Disempowering Emotions. The Role of Educational Experiences in Social Responses to Climate Change. *Geoforum* 118, 190–200.
- Katvala, Satu (2001) *Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa*. Jyväskylä: Jyväskylä University Press.
- Kerttula, Essi (2017) *Lapseton valinta. Vapaaehtoinen lapsettomuus suomalaisten aikuisten keskuudessa. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteet*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kivelä, Taru (2020) Ekologinen vanhemmuus tiennäyttäjänä ympäristöystävällisempään maailmaan. Teoksessa Tiia Sorsa (toim.) *Kestävän väestökehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020*, 219–224.
- Kontula, Osmo (2018) *2020-luvun perhepolitiikkaa. Perhebarometri 2018*. Helsinki: Väestöliitto.
- Koskela, Hille (2009) *Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Koski, Karoliina & Ranta, Janika & Viheroksa, Raakel & Tuomi, Jouni (2020) Miesten näkemyksiä syntyyvyyteen vaikuttavista tekijöistä. Teoksessa Jouni Tuomi (toim.) *Viisaat valinnat. Hedelmällisyyden suojele*. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja B, Raportteja 123 ja 124, 177–188.
- Kurki-Suonio, Kirsti (1999) *Äidin hoivasta yhteishuoltoon - lapsen edun muuttuvat oikeudelliset tulkinnat. Oikeusvertaileva tutkimus*. Helsinki: Suomalainen lakimiesyhdistys.

- Lainiala, Lasse (2012) Toiveesta toteutukseen. Suomalaisten lastenhankintaa selittäviä tekijöitä. Väestöntutkimuslaitoksen Katsauksia E 44. Helsinki: Väestöliitto.
- Lee, Ellie & Bristow, Jennie & Faircloth, Charlotte & Macvarish, Jan (2014) Parenting Culture Studies. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Limnell, Jarno & Rantapelkonen, Jari (2017) Pelottaako? Nuoret ja turvallisuuden tulevaisuus. Jyväskylä: Docendo.
- Meinhold, Jana L. & Malkus, Amy J. (2005) Adolescent Environmental Behaviors. Can Knowledge, Attitudes and Self-Efficacy Make a Difference? *Environment and Behavior* 37:4, 511–532.
- Meskus, Mianna (2009) Elämän tiede. Tutkimus lääketieteellisestä teknologiasta, vanhemmuudesta ja perimän hallinnasta. Tampere: Vastapaino.
- Mesner, Maria & Wolfgruber, Gudrun (toim.) (2006) The Policies of Reproduction at the Turn of the 21st Century. Innsbruck: StudienVerlag.
- Miettinen, Anneli (2015) Miksi syntyvyys laskee? Suomalaisten lastensaantiin liittyviä toiveita ja odotuksia. *Perhebarometri 2015*. Helsinki: Väestöliitto.
- Miettinen, Anneli & Rotkirch, Anna (2008) Milloin on lapsen aika? Lastenhankinnan toiveet ja esteet. *Perhebarometri 2008*. Helsinki: Väestöliitto.
- Mortimer-Sandilands, Catriona & Erickson, Bruce (toim.) (2010) Queer Ecologies. Sex, Nature, Politics, Desire. Bloomington: Indiana University Press.
- Mustosmäki, Armi & Sihto, Tiina (2019) Äitiyden katuminen intensiivisen äitiyden kulttuurissa. *Sosiologia* 56:2, 157–173.
- Myllyniemi, Sami & Kiilakoski, Tomi (2018) Tilasto-osio. Teoksessa Elina Pekkarinen & Sami Myllyniemi (toim.) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla*. *Nuorisobarometri 2018*, 9–112.
- Nopola, Sinikka (toim.) (1991) Äiti tuu ikkunaan. Aitiys - elämä vai kohtalo? Porvoo: WSOY.
- Nätkin, Ritva (2003) Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa*. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus, 16–38.
- Nätkin, Ritva (2006) Contradiction Between Gender Equality and Protection of Motherhood: Reproduction Policy in Finland. Teoksessa Maria Mesner & Gudrun Wolfgruber (toim.) *The Policies of Reproduction at the Turn of the 21st Century*, 25–40.
- Ojala, Maria & Bengtsson, Hans (2019) Young People's Coping Strategies Concerning Climate Change. Relations to Perceived Communication With Parents and Friends and Proenvironmental Behavior. *Environment and Behavior* 51:8, 907–935.
- Overall, Christine (2012) *Why Have Children? The Ethical Debate*. Cambridge: The MIT Press.

- Pekkarinen, Elina & Myllyniemi, Sami (toim.) (2018) *Vaikutusvaltaa Euroopan laidalla. Nuorisobarometri 2018.*
- Peterson, Helen (2015) *Fifty Shades of Freedom. Voluntary Childlessness as Women's Ultimate Liberation.* *Women's Studies International Forum* 53, 182–191.
- Pihkala, Panu (2018) *Johdatus ympäristöahdistukseen. Ympäristöongelmien psyykkiset vaikutukset.* *Tieteessä tapahtuu* 6, 31–38.
- Pihkala, Panu (2019) *Ilmastoahdistus ja sen kanssa eläminen.* Helsinki: MIELI Suomen mielenterveys ry.
- Pihkala, Panu (2019) *Mieli maassa? Ympäristötunteet.* Helsinki: Kirjapaja.
- Piispa, Mikko & Myllyniemi, Sami (2019) *Nuoret ja ilmastonmuutos. Tiedot, huoli ja toiminta Nuorisobarometriä valossa.* *Yhteiskuntapolitiikka* 84:1, 61–69.
- Ringel, Felix (2014) *Post-industrial Times and the Unexpected. Endurance and Sustainability in Germany's Fastest-Shrinking City.* *The Journal of the Royal Anthropological Institute* 20, 52–70.
- Rotkirch, Anna (2020) *Syntyvyyden lasku ja muuttunut lastensaantimaisema.* Teoksessa Tiia Sorsa (toim.) *Kestävän väestökehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020*, 27–48.
- Rotkirch, Anna (2021) *Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä. Linjauksia 2020-luvun väestöpolitiikalle.* *Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:2.* Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Rotkirch, Anna & Tammissalo, Kristiina & Miettinen, Anneli & Berg, Venla (2017) *Miksi vanhemmuutta lykätään? Nuorten aikuisten näkemyksiä lastensaannista.* *Perhebarometri 2017.* Helsinki: Väestöliitto.
- Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula (toim.) (2010) *Käsikirja sukupuoleen.* Tampere: Vastapaino.
- Sasser, Jade (2018) *On Infertile Ground. Population Control and Women's Rights in the Era of Climate Change.* New York: New York University Press.
- Sheldon, Rebekah (2016) *The Child to Come. Life After the Human Catastrophe.* Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Sobotka, Tomáš (2008) *Overview Chapter 7. The Rising Importance of Migrants for Childbearing in Europe.* *Demographic Research* 19, 225–248.
- Sorsa, Tiia (toim.) (2020) *Kestävän väestökehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020.* Helsinki: Väestöliitto.
- Smyth, Ciara & Craig, Lyn (2017) *Conforming to Intensive Parenting Ideals. Willingness, Reluctance and Social Context.* *Families, Relationships and Societies* 6:1, 107–24.
- Strathern, Marilyn (1992) *After Nature. English Kinship in the Late Twentieth Century.* Cambridge: Cambridge University Press.

Sturgeon, Noël (2010) Penguin Family Values. The Nature of Planetary Environmental Reproductive Justice. Teoksessa Catriona Mortimer-Sandilands & Bruce Erickson (toim.) *Queer Ecologies. Sex, Nature, Politics, Desire*. Bloomington: Indiana University Press, 102–133.

Thompson, Dennis F. (1980) Moral Responsibility of Public Officials. *The Problem of Many Hands*. *The American Political Science Review* 74:4, 905–916.

Tuomi, Jouni (toim.) (2020) Viisaat valinnat. Hedelmällisyyden suojele. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja Sarja B, Raportteja 123 ja 124. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Tikanmäki, Heikki & Seuri, Allan (2020) Väestömuutokset haastavat eläkejärjestelmää ja muuta julkista taloutta. Teoksessa Tiia Sorsa (toim.) *Kestävän väestökehityksen Suomi. Väestöliiton väestöpoliittinen raportti 2020*, 49–68.

van de Poel, Ibo & Nihlén Fahlquist, Jessica & Doorn, Neelke & Zwart, Sjoerd & Royakkers, Lambér (2011) *The Problem of Many Hands. Climate Change as an Example*. *Science and Engineering Ethics* 18:1, 49–67.

Vuori, Jaana (2010) Äitiys sukupuolikysymyksenä. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino.

Värri, Veli-Matti (2018) *Kasvatus ekokriisin aikakaudella*. Tampere: Vastapaino.

Warnock, Mary (2002) *Making Babies. Is There A Right to Have Children?* New York: Oxford University Press.

WMO (2021) *State of the Global Climate 2020*. Geneve: World Meteorological Organization.

Wynes, Seth & Nicholas, Kimberly A. (2017) *The Climate Mitigation Gap. Education and Government Recommendations Miss the Most Effective Individual Actions*. *Environmental Research Letters* 12:7.

Digitaaliset lähteet

Ervasti, Anu-Elina & Laitinen, Joonas (2019) Suomen syntyvyys putoaa jopa synkkiä ennusteita nopeammin, tällaisen vauvakadon piti olla edessä vasta 2045. *Helsingin Sanomat* 27.9.2019. Viitattu 20.4.2020. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006252180.html>

Frilander, Jenni (2022) Jättiraportti: Peruuttamaton muutos maapallon järjestelmissä on jo käynnissä – "vaarallista ja laaja-alaista sekasortoa luonnossa", IPCC sanoo. *Yle Uutiset* 28.2.2022. Viitattu 30.3.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12336074>

Hirvonen, Saara (2022) Uudellamaalla vuoden ensimmäinen vauva syntyi heti puolen yön jälkeen, Pirkanmaalla hieman ennen aamukolmea – korona-ajan vauvabuumi jatkuu. *Yle Uutiset* 1.1.2022. Viitattu 30.3.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12253550>

- Hunt, Elle (2019) BirthStrikers: Meet the Women Who Refuse to Have Children Until Climate Change Ends. The Guardian 12.3.2019. Viitattu 30.3.2022. <https://www.theguardian.com/lifeandstyle/2019/mar/12/birthstrikers-meet-the-women-who-refuse-to-have-children-until-climate-change-ends>
- Koskinen, Mika (2022) Suomen syntyvyys kääntyi taas laskuun – ”Huolestuttavaa”. Iltalehti 27.3.2022. Viitattu 30.3.2022. <https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/40615623-0c49-48ac-a4d4-5f61065315ae>
- Koskela, Miika (2022) Saanko saada lapsia? Yle Uutiset 6.2.2022. Viitattu 30.3.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-12302935>
- KAKS – Kunnallisanalan kehittämissäätiö (2020) Kansalaismielipide ja kunnat. Ilmapuntari 2020. Viitattu 6.11.2021. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/08/polemia_119.pdf
- Liimatainen, Karoliina (23.8.2017) Antti Rinne, 54, kehottaa suomalaisia ”synnytystalkoisiin” – sanavalinta tyrmistyttää ja hävettää demareitakin. Helsingin Sanomat. Viitattu 20.4.2020. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005337384.html>
- Marttinen, Mikko (21.6.2019) Kommentti: Nyt on aika syntyvyyspaniikille – tämä ”kilpailu” ratkaisee Suomen tulevaisuuden. Ilta-Sanomat. Viitattu 20.4.2020. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000006147909.html>
- Meskus, Mianna (15.12.2019) Väestöpolitiikka ilmastokriisin ajan Suomessa – mitä historia meille opettaa? Ilmiö. Viitattu 8.10.2021. <https://ilmiomedia.fi/artikkelit/vaestopolitiikka-ilmastokriisin-ajan-suomessa-mita-historia-meille-opettaa/>
- Miller, Clare Cain (2018) Americans Are Having Fewer Babies. They Told Us Why. The New York Times 5.7.2018. Viitattu 30.3.2022. <https://www.nytimes.com/2018/07/05/upshot/americans-are-having-fewer-babies-they-told-us-why.html>
- Newcott, Bill (2022) The Atomic Scientists' Doomsday Clock Is Now 75—and Threats to Civilization Still Abound. National Geographic 20.2.2022. Viitattu 30.3.2022. <https://www.nationalgeographic.com/history/article/the-doomsday-clock-is-now-75-and-its-still-ticking>
- Relman, Eliza & Hickey, Walt (2019) More Than a Third of Millennials Share Rep. Alexandria Ocasio-Cortez's Worry about Having Kids While the Threat of Climate Change Looms. Business Insider 5.3.2019. Viitattu 30.3.2022. <https://www.businessinsider.com/millennials-americans-worry-about-kids-children-climate-change-poll-2019-3?r=US&IR=T>
- Saavalainen, Heli & Vainio, Sara (2022) IPCC-raportti välittää hälyttävän viestin ilmastokriisistä: Aikaikkuna korjausliikkeelle on sulkeutumassa – ihmiskunnan nykyinen elämäntapa on uhattuna. Helsingin Sanomat 28.2.2022. Viitattu 30.3.2022. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008583161.html>
- Siltamäki, Tuija (6.12.2018) Tuija Siltamäen kolumni: Tästä syystä emme halua lapsia. Yle Uutiset. Viitattu 20.4.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-10540463>

Suomen virallinen tilasto SVT (Joulukuu 2019) Väestön ennakkotilasto. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 20.4.2020. https://www.stat.fi/til/vamuu/2019/12/vamuu_2019_12_2020-01-23_tie_001_fi.html

Suomen virallinen tilasto SVT (2020) Syntyneet. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 8.10.2021. http://www.stat.fi/til/synt/2020/synt_2020_2021-04-23_tie_001_fi.html

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf. Viitattu 20.4.2020

UNICEF (2021) Hyvän elämän ja arjen ainekset. Suomen UNICEFin kysely 13–18-vuotiaille nuorille. Yhteenveto. Viitattu 9.4.2022. <https://unicef.studio.crasman.fi/pub/Kuvat/Kampanjat/2021-nakyviin/UNICEF-nakyviin-kysely-suomalaisille-nuorille-2021.pdf>

Vepsä, Emma (2018) Lisääntymättä paras? Maailman Kuvalehti 21.6.2018. Viitattu 30.3.2022. <https://www.maailmankuvalehti.fi/2018/3/pitkat/lisaantymatta-paras/>

Väestöliitto (2020) Syntyneiden määrä. Viitattu 20.4.2020. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/syntyvyys/syntyneiden-maara/

Väestöliitto (2021) Väestöliiton historiaa. Viitattu 8.10.2021. <https://www.vaestoliitto.fi/vaestoliitto/vaestoliitto-80-vuotta-vuonna-2021/vaestoliiton-historiaa/>

Wei, Jessica (2020) Why I Don't Have a Child: My Climate Crisis Anxiety. The Guardian 9.7.2020. Viitattu 30.3.2022. <https://www.theguardian.com/us-news/2020/jul/09/childfree-climate-crisis-anxiety-future-world>

Liitteet

Liite 1: Haastattelurunko

Aion jokaisen haastattelun alussa käydä haastattelun rakenteen lyhyesti läpi, jotta haastateltavat voivat vähän valmistautua haastattelun kulkuun sekä teemoihin, joita haastattelussa tullaan käsittelemään. Tässä vaiheessa annan myös kirjallisen suostumuslomakkeen haastateltaville luettavaksi sekä allekirjoitettavaksi, ja tarkistan, onko haastateltavilla vielä tässä vaiheessa mitään kysyttävää. Etähaastattelussa suostumuslomake on lähetetty etukäteen sähköpostilla ja allekirjoitettu sähköisesti ennen haastattelua.

Taustatiedot:

- Kerro itsestäsi?
- Koulutus?
- Elämäntilanne?

Perheellistyminen:

- Oletko miettinyt perheellistymiseen liittyviä kysymyksiä?
- Millaisia ajatuksia lastensaanti herättää? Tiedätkö itse vielä, haluaisitko lapsia?
- Mitkä tekijät vaikuttavat siihen, haluatko itse mahdollisesti lapsia?
- Millaiset asiat voisivat joko tukea tai heikentää haluasi perheellistyä?
- Millaisia ajatuksia julkisuudessa käydyt keskustelut alhaisesta syntyvyydestä herättävät?
- Mikä omasta mielestäsi voisi vaikuttaa siihen, että syntyvyys laskee ja lapsia saadaan entistä myöhemmin?
- Mitä pitää mielestäsi ottaa huomioon miettiessä perheellistymistä?
- Liittykö mielestäsi lastensaantiin eettisiä tai moraalisia kysymyksiä? Millaisia?

Maailmantila ja tulevaisuus:

- Millaisia ajatuksia sinulle herää maailman ja yhteiskunnan tilasta tällä hetkellä? Entä tulevaisuudesta?
- Millaiset asiat sinua huolestuttavat tämänhetkisessä maailmantilassa ja tulevaisuudenkuvissa?

- Millaisia tunteita maailmantilan ja tulevaisuuden ajattelemisen sinussa herättää?
- Ajatteletko, että maailmantilan johdosta pitäisi tehdä muutoksia tai saavuttaa jonkinlaista muutosta? Millaisia tai millaista?
- Millainen rooli yksilöllä on mielestäsi maailman muuttumisessa?
- Pitäisikö ihmisten muuttaa yksilöllisiä tottumuksiaan tai toimintatapojaan? Miten?
- Vaikuttaako maailmantila tai tulevaisuus omaan käyttäytymiseesi, valintoihisi tai tekoihisi?

Perheellistyminen ja maailmantila yhdessä:

- Mitä ajattelet lasten saamisesta tähän maailmantilanteeseen?
- Pitääkö maailmantila ja tulevaisuus ottaa huomioon miettiessä perheellistymistä? Miksi tai miksi ei? Miten?
- Pitääkö perheellistyessä miettiä sitä, millaisessa maailmassa ja tulevaisuudessa lapset tulevat elämään?
- Voisiko maailmantila ja tulevaisuus mahdollisesti vaikuttaa omiin perheellistymispäätöksiisi?
- Millaisia ajatuksia sinussa herättää se, että jotkut miettivät vapaaehtoista lapsettomuutta tai adoptointia nimenomaisesti maailmantilan ja tulevaisuuden takia?
- Millaista olisi mielestäsi mahdollisimman eettinen perheellistyminen ja vanhemmuus?

Lopuksi:

- Tuleeko mieleesi vielä jotain, mistä haluaisit puhua? Onko sinulla kysyttävää?

Liite 2: Suostumuslomake

Kirjallinen suostumuslomake tutkimukseen osallistumisesta

Tämä suostumuslomake täytetään lastenhankintaa sekä maailman tilasta koettua huolta käsittelevää tutkimushaastattelua varten. Haastattelu toteutetaan Tampereen yliopiston yhteiskuntatutkimuksen tutkinto-ohjelmassa tehtävää pro gradu -tutkielmaa varten. Haastattelussa käydään läpi haastateltavan ajatuksia perhesuunnittelusta ja maailman tilasta sekä siitä, miten nämä ajatukset suhteutuvat toisiinsa.

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Haastateltavalla on oikeus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta, keskeyttää haastattelu tai perua suostumuksensa missä vaiheessa tahansa. Mahdolliseen kieltäytymiseen, keskeyttämiseen tai perumiseen ei tarvitse esittää syytä.

Haastattelussa annettuja tietoja käsitellään luottamuksellisesti. Haastattelut nauhoitetaan ja kirjoitetaan myöhemmin tekstimuotoon. Ainoastaan haastattelijalla on pääsy haastatteluaineistoihin, ja haastattelunauhoitukset sekä niistä laaditut tekstiversiot säilytetään suojattuina haastattelijan omalla tietokoneella.

Haastatteluaineisto anonymisoidaan ja sitä käytetään tutkimuksessa siten, että haastateltavia ei voi tunnistaa. Tutkimusaineistoa tullaan käyttämään ainoastaan haastattelijan pro gradu -tutkielmassa sekä suostumuksenvaraisesti muissa tieteellisissä tutkimuksissa, mikäli haastateltava antaa luvan aineiston arkistointiin.

Haastateltavista kerättävät tiedot sisältävät haastateltavan nimen, syntymävuoden, sukupuolen, tiedon koulutusala, sähköpostiosoitteen ja haastatteluajankohdan. Tiedot säilytetään sähköisessä muodossa huolellisesti suojattuna ja poistetaan aineiston analysoinnin jälkeen.

Olen saanut tarpeeksi tietoa tutkimuksesta ja hyväksyn haastatteluni käytön tutkimusaineistona

Kyllä Ei

Suostun siihen, että aineisto voidaan arkistoida Tietoarkistoon (<https://www.fsd.tuni.fi/fi/>) muiden opinnäytteiden tekijöiden tai tutkijoiden käyttöä varten

Kyllä Ei

Haastateltavan taustatiedot:

Syntymävuosi:

Sukupuoli:

Koulutusala:

Sähköpostiosoite:

Haastateltavan allekirjoitus ja päiväys

Haastattelijan allekirjoitus ja päiväys

Haastattelijan yhteystiedot: